

LÁSZLÓ TÓKÉS

ASEDIUL TIMIȘOAREI

Editat de Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului

1999

Traducător:

Gelu Păteanu

Redactor:

Barabás Zoltán

Redactor tehnic:

Fórizs Attila

Culegere computerizată și corectură:

Csatári Magdolna

Prefață

„Biserica este întotdeauna antagonista spirituală a unui stat care tinde să devină total.” (Luigi Sturzo)*

Puterea comunistă a manifestat tendința de a deveni absorbantă și invadatoare de conștiințe.

Problema existenței individuale și ca minoritate în societate este, în fond, o problemă religioasă.**

„Nimeni – nici un stat, nici vreo altă națiune, nici o organizație internațională – nu poate fi îndreptățită să considere că vreo națiune n-ar fi demnă să existe” (Ioan-Paul al II-lea – Discurs la adunarea generală a O.N.U., 5. Oct. 1995., nr.8.)

Ori, dreptul la existență implică, în mod natural, pentru orice națiune, dreptul la propria-i limbă, propria-i credință și la propria-i cultură. Prin aceasta poate o minoritate națională, cu atât mai mult cea mai mare minoritate națională din Europa, să-și exprime și să-și apere identitatea proprie.

A învâța să trăim propria identitate în diversitate și a rămâne în unitate pe temelii complementarității, este o sarcină prioritară a educației creștine și europene.

Fără a ascunde diferențele reciproce care ne deosebesc, cu fratele în Christos, Tőkés, mă unește o solidaritate pe care nimeni și nimic nu o poate zdruncina.

Este o deosebită onoare pentru mine să prefătez o carte atât de puțin obișnuită, o mărturie redactată documentar, un memorial dureros dar și biruitor al pastorului pe atunci, iar actualmente Episcopul László Tőkés.

Subiectul abordat nu este direct politic ci unul ecleziastic care operează în politic.

* Om politic italian de la începutul secolului XX.

** Îndeobște această poziție este recunoscută ca aparținând „Spiritului Timișoarei”

Practic sunt prezentate din perioada imediat premergătoare declanșării mișcărilor de stradă, adică din septembrie până în decembrie 1989, toate acele documente incriminatorii, care dezvăluie felul cum s-au succedat evenimentele, demersurile susținute, iar în replică răspunsurile și reacțiile stârnite de atitudinea curajoasă și demnă a păstorului persecutat spre a fi surghiunit abuziv.

Corpusul de documente formează în mare măsură un tot unitar, conținutul dealtfel oricând verificabil, fiind în multe privințe complementar (în ciuda diferențelor de perspectivă sau poate tocmai datorită lor).

Întunericul cel mai profund este totdeauna înaintea zorilor; tot astfel puterea întunericului concentrată în aceste ultime luni ale anului 1989 (an providențial prin excelență) avea să se manifeste prin incredibile presiuni psihice, culminând cu o teribilă agresiune în ultima etapă (faza disperării).

Orice ființă, neîmbrăcată cu putere de sus, ar fi fost copleșită și ar fi cedat.

Personalitate puternică, dotată cu o mare încredere în Dumnezeu, dar și cu un profetic simț al dreptății și adevărului, pastorul Tőkés nu numai că nu s-a lăsat intimidat, dar s-a și îndârjit (în fața mârșăviei), să reziste „cât va îngădui Dumnezeu” – cum obișnuia să spună.

Interesant deasemeni mi se pare a fi faptul că, protestul începe mai întâi împotriva așazisei sistematizări teritoriale, care urmarea să distrugă aproximativ 8.000 de așezări satești, după ce se demolaseră mai multe biserici în marile orașe și mai ales în capitală.

Același protest îl făcea și Doina Cornea și alți disidenți români, dar pastorul Tőkés, ca și Ilie Ilășcu la Tiraspol, a legat acest protest de restricțiile făcute de opresorii națiunii în mijlocul căreia s-a născut.

Luând putere din credință, reverendul își asumă conștient spargerea zidului tăcerii umilitoare; din țara mută (redușă la tăcere), în loc să privească cu nedumerirea consternării soarta și suferințele altora, el ia atitudine și le apără cauza.

O minoritate este mai morală să o reprimi ilegalizând-o decât să o lași să moară, într-o avalanșă de scenarii care în mod abil îi restrâng drepturile într-un cadru legislativ ipocrit și viclean.

Oricâți denigrativi ar avea și oricâte contestări sau aprecieri critice i s-ar face Episcopului Tőkés, un lucru este sigur: prin rezistența opusă împreună cu enoriașii săi maghiari, nemulțumirile acumulate și la români s-au putut declanșa și au determinat fenomenul social unic al revoluției din Timișoara.

Fără a decontextualiza nici măcar printr-un comentariu final, cartea se încheie într-o formă problematică și nu afirmativă.

Faptele incriminate grăiesc de la sine și sunt deja istorie.

Să-i mulțumim lui Dumnezeu, acum la zece ani de la Revoluție, că la momentul justițial al scadenței providențiale asupra ororilor și crimelor ateocomunismului totalitar care umpluseră măsura, ni l-a dăruit pe pastorul László Tőkés, că resurecția a pornit din casa Domnului și de la un preot (ca și în Polonia).

Nu există o formă mai umilitoare pentru un sistem ideologic ateist, decât să-și înceapă disoluția pornind din biserică și de la un preot.

Este pentru noi creștinii un mare privilegiu, pe care nu știu în ce măsură îl vom ști prețui cum se cuvine.

Veți fi fericiți, dacă lectura vă va oferi măcar puțin din ceea ce mi-a dăruit mie, căci eu însumi, ca simpatizant al Solidarității din Polonia și greco-catolic neînduplecat, am avut experiența dură a șicanărilor securității din anul 1982 și până în 1989.

Întotdeauna cu ajutorul lui Dumnezeu învingem, căci prin Christos puterile noastre sunt nelimitate:

„Eu sunt Domnul, acesta este numele meu; și gloria mea mi-o voi da altuia” (Isaia 42,8).

Pr. Vicar greco-catolic de Timișoara
Nicolae-Ovidiu Teodorescu

APELUL COMUNITĂȚII PASTORILOR DIN DIOCEZA REFORMATĂ DE TIMIȘOARA

Către

*Reverendissimul Consiliu Directorial al Diocezei Reformate de Cluj,
Reverendissimul Consiliu Directorial al Diocezei Reformate de Oradea,
Reverendissimul Sinod al Bisericii Reformate
din Republica Socialistă România*

Potrivit informațiilor difuzate prin mijloacele publicitare din țară, se știe îndeobște că planul de sistematizare teritorială afectează la scară națională aproximativ 8000 așezări satești. Familiile, colectivitățile satești tradiționale, vetrele culturii populare au de întâmpinat o reorganizare impusă, datorită căreia existența lor poate înceta parțial sau total, distrugându-se tot ce este valoare într-insele. Pe lângă aspectul politic, economic, social și etnic, proiectul are și un aspect cultic. Ținând seamă de faptul că în cel puțin jumătate din localitățile vizate conlocuiesc câte 2-3 sau chiar mai multe confesiuni, cele 8000 sate reprezintă minimum de două ori atâtea biserici și lăcașuri de închinare. Lichidarea satelor implică lichidarea a mii de biserici și parohii. Pentru diversele Biserici și confesiuni nu poate fi indiferent ce soartă vor avea în viitor parohiile și lăcașurile lor cultice. Iată pentru ce propunem conducătorilor celor două dioceze, celor două consilii directoriale, adunărilor generale diocezane, respectiv sinodurilor, să ia legătura cu conducerile Bisericilor surori și ale confesiunilor recunoscute – pentru ca, relevând interesele comune, să insiste pentru întocmirea unui plan de acțiune comun care să țină seamă de punctele de vedere ale fiecărei Biserici în parte și pe baza cărui să se desfășoare un dialog cu organele de stat competente în pregătirea sistematizării teritoriale – spre a se ajunge la o înțelegere cu acestea.

Intrucât considerentele economice ar prezenta o pondere mai mare decât pierderile materiale, sufletești și spirituale pricinuite prin lichidare, iar distrucția este inevitabilă, trebuie să se insiste neapărat pentru un compromis oarecare. Bisericile trebuie să contureze punctele de vedere necesare și să le promoveze.

1. Trebuie să se insiste fără preget pentru respectarea principiului că printre noile centre formate în urma sistematizării teritoriale trebuie să se numere toate așezările pe teritoriul cărora există biserici, lăcașuri de rugăciune, cimitire de valoare muzeală și alte clădiri (mănăstiri,

castele, cetăți, etc.) valoroase din punct de vedere istoric, arhitectonic, religios – respectiv așezările unde s-au născut personalități de seamă ale românilor și ale naționalităților conlocuitoare. Lichidarea acestora înseamnă nimicirea trecutului. Prezentul și viitorul oricărui popor își pierde solul vital și se deformează dacă trecutul îi este pur și simplu șters de pe fața pământului.

2. Trebuie să se insiste pentru a li se asigura comunităților posibilitatea de a se statornici în centrul cel mai apropiat de fosta lor reședință, pentru ca dezrădăcinarea să-i pricinuiască populației cât mai puțină suferință.

3. Trebuie să se insiste pentru ca statul să contruiască noi biserici și case parohiale în locul celor distruse. Chiar dacă nu în număr egal cu al acestora din urmă, însă măcar în număr suficient spre a nu se prejudicia activitatea cultică, de exemplu:

- câte o biserică și o casă parohială pentru 1000 suflete ca limită de efectiv mediu;

- limita minimă a efectivului să reprezinte 500 suflete (dacă provin din mai multe locuri);

- dreptul acordat fără limită de efectiv, când o comunitate de sine stătătoare este strămutată în alt loc;

- dreptul acordat fără limită de efectiv, cu subvenție și aprobare de stat, din fonduri proprii și bisericești, pretutindeni unde se cere.

4. Să se instituie criteriul obligatoriu, ca principiu de bază general, și să se statornicească uzanța că atât credincioșilor cât și comunităților bisericești trebuie să li se ofere compensația celor mai mari avantaje realizabile în schimbul pierderilor cauzate prin demolare și strămutare. "Principiul avantajului" înseamnă că cei afectați nu trebuie să ajungă nicidecum într-o situație mai dezavantajoasă decât cea anterioară, și nici interesele existențiale ale Bisericii în general să nu aibă de suferit pagube fundamentale.

De pildă, trebuie să se insiste pentru menținerea echilibrului din prezent al confesiunilor, pentru păstrarea intactă a organizării eparhiilor, diocazelor, comunităților vechi și noi, respectiv pentru transformarea lor la modul cel mai avantajos pentru Biserică. În speță:

- comunitățile religioase să fie strămutate în noua așezare pe deplin intacte (să nu fie divizate);

- numărul comunităților și efectivul de suflete dintr-o dioceză dată să nu se diminueze, respectiv continuitatea teritorială-istorică a diferitelor Biserici să fie menținută;

- numărul comunităților să nu scadă nici ca valoare absolută: în locul celor lichidate să ia naștere altele, în afară de un număr minim de cazuri justificate;

- efectivul pastorilor sufletești și al slujitorilor bisericești să fie menținut cel puțin la nivelul actual;

- crearea noilor comunități să prezinte avantajul consolidării, de pildă diasporele și filiile să se organizeze drept comunități independente, de validitate deplină;

- trebuie să se respecte voința, dorințele și revendicările credincioșilor și comunităților bisericești;

- pe parcursul sistematizării și reorganizării trebuie să se asigure posibilități alternative de opțiune pentru locuitorii și comunitățile religioase din diversele localități.

Mai presus de toate acestea, Bisericele să-și elaboreze separat și în comun, la modul amănunțit, revendicările corespunzătoare intereselor lor vitale, revendicări bazate pe "principiul avantajului", spre a se preîntâmpina și în felul acesta consecințele sistematizării teritoriale, eventual catastrofele pentru ele.

5. Trebuie elaborat programul complex al salvării comunităților (efectiv numeric, unde, cum, planificare, puneri de acord, concepție, etc.)

6. Pe parcursul sistematizării teritoriale, când se pune problema măsurilor de ordin practic, ba chiar și în faza de planificare, Bisericele să numească delegați cu competențe juridice care să le asigure posibilitatea de a zădărnici eventualele abuzuri, inevitabile în cazul unor schimbări de asemenea anvergură.

Arad, 6 septembrie 1988.

*Comunitatea Pastorilor
din Dioceza Reformată
de Timișoara*

ADDENDA

Datorită discuțiilor în grup de după adunarea pastorilor, care a adoptat prezentul apel, s-a conturat opinia unanimă conform căreia cele consemnate trebuie întregite cu următoarele:

1. Pastorii sufletești aduc la cunoștința conducerii bisericești și corporațiilor de conducere că în rândurile enoriașilor li întâmpină mereu, sub nenumărate aspecte, problema ridicată aici – problemă referitor la care ei nu pot evita răspunsul fără a risca să-și piardă nu numai puritatea conștiinței, dar și creditul moral. În consecință, prin prezentul apel noi nu ne exprimăm doar propriile îngrijorări și opinii, ci totodată și dorința de a ne împlini îndatoririle față de membrii comunităților noastre.

2. Pe de altă parte pastorii sufletești se simt neinformați în general sub aspectul așa-numitei sistematizări teritoriale și mai ales în privința tangențelor ei bisericești. De aceea solicităm o informare bisericească de nivel central, care să ne fie îndreptar.

Arad, 6 septembrie 1988.

MUSTRARE DISCIPLINARĂ

Oficiul Episcopal al Eparhiei Reformate de Oradea

Nr. 1037/1988

Reverendului Domn Paroh Tőkés László
Timișoara

Pe temeiul celor cuprinse în punctul IV/a. al paragrafului 126 din Statut (I.), Vă admonestam pentru atitudinea pe care – la consfătuirea administrativă din 6 septembrie a.c. a pastorilor sufletești din Dioceza Reformată de Timișoara, ținută în legătură cu sistematizarea unor teritorii și localități din patria noastră – ați manifestat-o față de hotărârile organelor competente.

Oradea, 12 septembrie 1988.

ss. D. Papp László
Episcop

ss. Dr. Szentpétery Elemér
Administrator Diocezan
p. Administratorul General Diocezan

RAPORT PAROHIAL I.

Dioceza Reformată de Timișoara

Nr. 124/1988.

Reverendissimului OFICIU EPISCOPAL

Oradea

Obiect: Raport despre citarea parohului la secretarul de partid competent în problemele religioase din județul Timiș și despre interogarea sa de acolo în ziua de 6 octombrie a.c.

Subsemnatul pastor sufleteșc Tőkés László, în spiritul articolului 36. al părții I. din Statut, raportează respectuos că în 5 octombrie, după ora 10 seara, m-a sunat la telefon domnul inspector de culte Mihai Țeperdel, dispunând să mă prezint la consiliul județean a doua zi, în 6 octombrie dimineața la orele 9 fără un sfert, deoarece domnul secretar de partid Robu, competent în probleme religioase ne așteaptă în audiență pe amândoi.

Astăzi la ora convenită m-am prezentat la biroul domnului inspector Țeperdel, care mi-a comunicat printre altele că a primit un denunț anonim împotriva persoanei mele, referitor la lucrările de reparații întreprinse în parohie. I-am spus că nu mă mir, deoarece un denunț asemănător s-a făcut și către episcopie și de altfel sunt obișnuit cu acest fenomen încă de la Dej. Domnul Țeperdel mi-a relatat amănunțit conținutul scrisorii pe care mi-a arătat-o doar de la distanță, însă a afirmat că pot fi considerat culpabil în anumite privințe. Între timp s-a interesat prietenește despre trecutul meu din Dej, iar eu i-am relatat pe scurt istoricul îndepărtării mele de acolo, și al tracasărilor suportate.

După două ore de așteptare am ajuns în biroul domnului secretar de partid Robu; domnia sa a pus mai multe probleme în care m-a ascultat; apoi, respingând punctul meu de vedere și explicațiile mele, a încercat să mă convingă în privința "drumului bun", și după o severă admonestare, m-a somat să adopt linia oficială, singura justă.

Problemele puse au fost următoarele:

1. Adunarea de la Arad a pastorilor, din 6 septembrie a.c.

Domnul secretar de partid m-a acuzat de a fi autorul întâmpinării făcute de Molnár János în chestiunea sistematizării rurale. Am respins această acuză, admitând însă că am citit textul respectiv încă înainte de adunare și, la cererea lui Molnár János, mi-am dat părerea asupra înscrisului, completându-l chiar cu câteva fraze. Domnul Robu m-a acuzat de instigare, îndemn la răzvrătire, depășirea competenței și amestec necompetent în treburile statului. A declarat că nici pastorii sufletești și nici vreo adunare similară nu au dreptul să se ocupe de asemenea probleme; că nu se va demola nici o singură biserică și că noi am înțeles și interpretat greșit planul de "sistematizare". Iar dacă avem nelămuriri, nu trebuie să procedăm așa cum am procedat noi, ci să le cerem lămuriri domniilor lor.

În explicația dată de mine – dar neacceptată de domnul Robu – am arătat că noi am pus problema rurală exclusiv sub aspect bisericesc, care este fără-ndoială de competența noastră; nu am combătut însă planul de proporții naționale, întrucât doar grija pentru Biserică și enoriașii ei ne-a determinat să atragem atenția asupra eventualelor consecințe care ne primejduiesc interesele bisericești. Ori, libera enunțare a opiniei nu este instigare. În final am arătat că îngrijorarea mea s-ar degaja într-adevăr, dacă – după cum spunea domnul Robu – lichidarea satelor ar fi într-adevăr o eroare de interpretare.

2. Intervenția mea la ultima consfătuire a pastorilor (30.IX.)

A trebuit să relatez cazul, arătând că obiecțiunea mea viza faptul că pastorul Higyed István din Lugoș folosește limba română în adunările bisericești, care – atât prin firea lucrurilor, cât și la modul oficial – se desfășoară în limba maghiară.

Domnul secretar de partid Robu l-a apărut energic pe Higyed István. Conform supremului său argument: "Trăim în România, limba țării este română". Intervenția mea a calificat-o drept instigare și propagandă naționalist-șovină, pentru care pot fi tras la răspundere până și penal și mi se poate intenta acțiune disciplinară sau pot fi transferat din Timișoara. Higyed István a procedat corect luând cuvântul în limba română, deoarece la ședință participau și inspecții români – a spus domnia sa.

În răspunsul meu am arătat că potrivit Constituției, de fapt acolo unde trăiesc naționalități, funcționarii de stat ar trebui să cunoască și ei limba acestora (articolul 22) – dar dealtfel la ședință exista un translator care traducea totul. Cât despre mine, eu nu m-am pronunțat împotriva limbii române, ci am spus, la nivel principal, întrebarea: dacă avem dreptul să vorbim în limba noastră maternă, atunci de ce s-o schimbăm cu alta? Dar situația se schimbă dacă mâine se dă dispoziția că și în adunări trebuie să vorbim românește. M-am referit la Vasile Goldiș, născut pe aceste meleaguri, care odinioară a luat atitudine în același sens împotriva românilor conformiști. Urmând exemplul lui Higyed și al adepților săi, în zece ani vom uita limba maghiară, am conchis eu.

3. Lucrările de reparație din parohia noastră.

Domnul Robu m-a acuzat că în chestiunea reparațiilor procedez nelegal, deoarece nu am aprobare pentru efectuarea lor. I-am dezmințit afirmația, invocând aprobările bisericești, precum și faptul că deja cu luni în urmă ne-am adresat în scris organelor de stat locale, însă până astăzi n-am primit nici un răspuns.

4. Servicii liturgice.

Domnul inspector Țepedel a menționat că presbiterul Pataki Károly a oficiat servicii liturgice nelegale în lăcașul de cult din cartierul fabricilor. Am motivat cu faptul că s-au ivit cazuri de forță majoră, ca de pildă unele înmormântări când momentul lor coincidea cu cel al serviciului divin și nu se găsea un pastor care să mă poată substitui. Altădată a trebuit să officiez o înmormântare în zonă de frontieră, la Jimbolia, și n-am vrut să-mi lipsesc enoriașii de serviciul divin. Dealtfel am respectat întotdeauna dispozițiile de la 34/a din Statut, referitoare la eventualele servicii ale cantorilor. Ori, Pataki Károly este mai apt în acest sens, decât un cantor, deoarece are pregătire de pastor. Soluția deplină

ar putea fi numai lichidarea lipsei de pastori – am spus eu. De exemplu, actualmente în dieceza de Timișoara există 7 posturi neacoperite, inclusiv cele de capelan.

5. Comemorarea centenarului bisericii din Tormac, desfășurată în parohia noastră.

Domnul Robu știa de această comemorare și a condamnat-o, plin de neînțelegere. I am spus că scurta festivitate a fost motivată prin faptul că mulți enoriași timișoreni sunt originari din Tormac. Nu văd ce a fost rău în comemorarea respectivă. Căci dacă legăturile ecumenice pot exista chiar între parohii de confesiuni diferite, atunci de ce nu ar avea dreptul la bucuria și comemorarea comună două parohii de aceeași confesiune? Dealtfel festivitatea a fost propusă de către un grup de presbiteri originari din Tormac, și decisă de presbiteriu.

În final, domnul secretar de partid Robu mi-a cerut să-mi recunosc "gravele culpe" și "să mă îndrept". Am arătat că sunt dispus să-i accept punctul de vedere dacă îmi furnizează argumente convingătoare pentru "vinovăția" mea. După aceasta, domnul secretar de partid a apreciat că situația și atitudinea mea este și mai gravă, afirmând că am apucat pe un drum "necorespunzător realității și judec lucrurile tot atât de fals ca și la Dej, de unde am fost mutat disciplinar. Am rectificat, arătând că transferarea mea de la Dej nu s-a făcut pe temeiuri disciplinare, ci arbitrar. Până la urmă, domnul Robu a declarat că mi s-a făcut un "favor" prin citarea mea la dânsul (și nu în altă parte) și mi-a pus în vedere net, să fiu conciliant și să nu le fac probleme – căci de zeci de ani sunt un caz unic în județul Timiș. M-a asigurat că ei nutresc cea mai mare considerație față de diversele Biserici, garantându-le deplina libertate. M-a somat apoi să nu mă ocup decât de lucrurile incadrabile stricto sensu în sarcinile mele eclesiastice, definite prin atribuțiile mele de pastor – căci în acestea nu se amestecă nimeni.

Încheindu-mi raportul, rog respectuos Reverendissima Conducere Ecclesiastică și pe Reverendissimul Domn Episcop să binevoiască a-mi lua apărarea față de eventualele confuzii, interpretări greșite și acuze nemeritate sau mincinoase, venite dinlăuntru, respectiv din afara Bisericii. Totodată atrag atenția asupra necesității ca în privința evenimentelor petrecute în cadrul Bisericii și al parohiilor noastre, organele de stat din domeniul cultelor să obțină informații autentice și corespunzătoare realității.

Timișoara, 6 octombrie 1988.

Cu deplin respect:

Tökés László
pastor

Reverendissimului Domn Episcop D. PAPP LÁSZLÓ

Oradea

Obiect: Tracasări polițienești la Târgu Mureș.

Reverendissime Domn Episcop!

În ziua mea liberă pe luni 13 martie a.c. m-am deplasat la Târgu Mureș spre a-i face o vizită fratelui meu András. În gara Târgu Mureș poliția mi-a făcut o primire neașteptată: de cum am coborât din tren și mi-am salutat fratele, m-a acostat un ofițer din poliția gării, și, acuzându-mă de un furt întâmplat în tren (?), m-a legitimat; apoi, escortându-mă la post, mi-a făcut percheziție. Se vedea cât de colo că nu caută lucruri furate, ci eventuale înscrisuri aflate asupra mea. După ce m-a obligat să-mi golesc servieta și buzunarele, am fost supus unei severe percheziții corporale. În final, am semnat amândoi un proces-verbal despre lucrurile găsite pe care mi le-a restituit, și despre revistele și câteva scrisori particulare dactilografiate, pe care le-a confiscat spre a le studia. Apoi, cu pachetul de reviste selectate și de scrisori, am plecat însoțit de el și de un altul, cu o mașină, la securitate – pentru ca specialiștii cunoscători, chipurile, ai limbii maghiare, să cerceteze acolo conținutul materialului scris. Pe acesta – contrar promisiunii anterioare – nu mi l-au restituit nici după cercetare; ci m-au concediat spunând că îl vor preda pentru revizuire secretariatului de stat al cultelor din București, care mi-l va restitui, dacă va vrea... Am insistat pentru scrierile mele personale și pentru lecturile de voiaj, însă zadarnic. Le-am pretins să justifice cazul, respectiv confiscarea hârtiilor mele, deoarece pretextul furtului este prea de tot transparent – drept care ofițerul din conducere aflat acolo a ripostat, exprimându-se destul de abscons: "mai știi, poate porți la dumneata niscaiva manifeste".

În calitate mea de slujitor al Bisericii noastre, mă simt dator să Vă informez, reverendissime, asupra cazului și să arăt că consider necesar să Vă cer protecția personală, respectiv a autorității Bisericii, spre a se preîntâmpina cazuri similare, nejustificate și înjositoare.

În afară de soția mea, nimeni n-a știut unde și cu ce tren călătoresc. Numai prin interceptarea convorbirilor de la telefonul meu, sau prin urmărirea mea pas cu pas mi s-a putut pregăti primirea șocantă de la Târgu Mureș, atac prin surprindere care – cu adausul nefondatului și injuriosului truc al suspiciunii de furt – mi-a prejudiciat demnitatea de om și cetățean, precum și libertatea personală.

Protestez împotriva percheziției nemotivate și a confiscării lucrurilor mele, ambele acțiuni fiind nelegale. Este consternant că azi-măine cetățeanul plecat în voiaj nu mai poate avea asupra sa, fără riscuri, nici măcar lectura de călătorie și hârtiile personale. Pe de altă parte, pentru un pastor, o asemenea procedură este îndoit jignitoare și nedemnă. Evocând și antecedentele de odinioară din Dej, rog a se uza în privința persoanei mele,

de "protecția și asistența Statului" (Statut, I. 6.). Dealtfel, legătura dintre acest caz și planul meu transfer apare evidentă de la sine, după cum și la Dej aceste fenomene au fost atât de strâns legate de prigonirea mea ecleziastică.

Timișoara, 15 martie 1989.

Cu deplin respect:

Tőkés László
pastor

Către SECRETARIATUL UNIUNII MONDIALE REFORMATE Geneva

Salutăm cu satisfacție declarația de presă pe care, la 15 iunie 1988, conducătorii Uniunii Mondiale Reformate – și anume Domnii: Edmond Perret, secretar general, Allan A. Boenak, președinte, și Karel Blei, președintele teritorial pentru Europa – au dat-o publicației în apărarea Bisericii Reformate din România și în general în legătură cu lichidarea satelor din România. Vă rugăm să acceptați sincera noastră considerație pentru faptul că – deși cu destulă întârziere – ați izbutit totuși să renunțați la uzul ecumenic protocolar și dăunător în totalitatea sa, care, drept rezultat al "politicii" ecumenice de la noi, manipulată și menită să inducă în eroare, a înlesnit decenii în șir disimularea adevăratei situații bisericești și a neconținutei sale deteriorări. Cuvântul Dumneavoastră, rostit în al doisprezecelea ceas – apelul către președintele Nicolae Ceaușescu și analiza situației din România – a stârnit un mare răsunet printre pastorii devotați lui Dumnezeu și Bisericii, dându-ne speranță și încurajare morală în lupta dusă de noi cu șanse inegale, pentru simpla supraviețuire.

În starea noastră de neputință și de anchilozantă timorație, noi, autorii acestei epistole, spargem fățiș zidul tăcerii și, cu autenticitatea cuvântului inspirat de Spiritul Sfânt, ne grăbim să confirmăm justețea atitudinii manifestate de Dumneavoastră. Conștienți de responsabilitatea noastră, declarăm că "apologia" bisericească a conducătorilor noștri oficiali (episcopii) este cu totul falsă și contrară intereselor bisericești. Vă puteți oricând convinge la fața locului, de justețea afirmației noastre – firește, dacă din capul locului Vi se dă posibilitatea informării libere.

În final, declarăm că suntem sinceri adepți ai mișcării ecumenice și ai cultivării legăturilor dintre Biserici și confesiuni, atât în țară cât și pe plan internațional; însă, cu sinceritatea credinței noastre, refuzăm orice politică, manevră, sau încercare de a pune aceste legături frățеști în slujba unor țeluri străine propriei lor esențe.

Timișoara, 21. II. 1989.

Tőkés László

Reverendissimului OFICIU EPISCOPAL

Oradea

Se poate depista o fantomatică asemănare între felul cum am fost prigonit odinioară la Dej, și actualul meu caz de la Timișoara. În ambele cazuri începutul s-a făcut prin deschiderea unei proceduri disciplinare al cărei final se cunoștea dintru bun început. Cu alte cuvinte, scopul real a fost și este acela de a fi îndepărtat cu orice preț din parohia mea. În ambele cazuri metoda este la fel de dubioasă; acuzele proferate sunt, tot la fel, niște simple scorneli, dictate de necesitatea unor cauze "forte" în vederea sentinței date dinainte.

Unelte executorii sunt, la modul identic, protopopii: Láposi József la Dej și Kovács József dincoace. Rolul consilierului Székely Károly l-a preluat acum protoreverendul Eszenyei Gyula. Însăși noua procedură disciplinară este întru totul conformă criteriului intenționalității, fiind încadrabilă în fenomenologia abuzului disciplinativ.

Similitudinea se manifestă până și în faptul că și acum victima este profund desconsiderată; legile se aplică la modul selectiv, sau sunt ignorate, și nu se acordă pic de atenție nici obligativității ce decurge din credința noastră creștină. Iar cea ce este poate cu totul grav: comunitatea enoriașilor, parohia este din nou jertfită pe altarul unor cauze, scopuri și interese absconse.

Poate o singură deosebire considerabilă există între cazul de odinioară și cel de acum: aici, în această diocезă s-a dorit evitarea îndelungatei și dubitabilei proceduri disciplinare căreia i se datorește faptul că în chestiunea de la Dej episcopia clujeană "a eșuat" – drept care, aici, s-a năzuit la "succes" creindu-se un fait accompli prin suspendarea mea imediată și ilegală.

În ce mă privește, mă voi opune cu orice preț oricăror manevre nelegale, fie chiar și părăsind de bună voie parohia mea din Timișoara, precum și serviciul bisericesc. Ceea ce nu înseamnă însă că doresc să întind și mai mult coarda tensionată de Domniile Voastre. Cer un singur lucru: să fim lăsați să lucrăm în bună pace și să nu ni se îngreiească libertatea garantată prin Constituție, Statut, și convenții.

Trăgând învătămintele din întâmplarea cu poliția târgumureșeană – asupra căreia V-am informat – precum și din altele, mă retrag deocamdată în exil intern deliberat – și numai în scopul de a-mi satisface serviciul de pastor sufletesc îmi voi părăsi locuința care îmi oferă oarecare siguranță.

Solicitându-Vă înțeleapta înțelegere, rămân cu supus respect

Timișoara, 8 aprilie 1989.

Tőkés László
pastor

EPISCOPATUL LUI D. PAPP LÁSZLÓ

1. Putere episcopală – cultul personalității – interese de stat

În istoria Bisericii noastre, disputele și – uneori – luptele desfășurate în legătură cu puterea episcopală au un trecut multiseclar. De la antagonismele și conflictele de partid dintre presbiterii și episcopi, din secolul XVII și până astăzi nimeni n-a izbutit să reglementeze mulțumitor și definitiv această chestiune privind ordinea internă a Bisericii: în funcție de schimbătoarele condiții sociale-istorice, ea revine iar și iar la suprafață ca un pârâu subteran și, în funcție de natura problemelor nerezolvate care bântuie asemeni unor fantome, își manifestă în progresie geometrică efectele nocive în viața Bisericii noastre.

Episcopalismul de factură feudală și-a găsit și în vremurile noastre forma "adecvată", manifestându-se prin cultul personalității. Modelul stalinist s-a împământenit și în Biserica noastră. Clericalismul, adesea condamnat și de noi, și-a îmbrăcat pe nesimțite forma "modernă" de astăzi, statuând un lugubru exemplu pentru felul cum conținuturi și aspecte vechi, depășite pot să reapară în veșmânt nou.

În zilele noastre fenomenul este cu atât mai anacronic cu cât țările blocului estic, respectiv Bisericele protestante din aceste țări se detașează pe rând până și de ultimele reminiscențe ale moștenirii staliniste – pe când în Biserica noastră reformată cultul personalității episcopale, deci forma cea mai denaturată și mai repugnantă a episcopalismului înflorește cu persistență – dar, să sperăm că numai pentru a se ofili cât mai curând.

În lucrarea mea consacrată situației generale a Bisericii reformate din România m-am ocupat amănunțit de exteriorizările, natura, funcția politică și cea de politică bisericească a cultului personalității practicat de episcopul reformat D. Nagy Gyula al Ardealului. Sărbătoririle, cuvântările festive, apologetica din presă și volumul omagial jubiliar – legate de numele său – atestă un caz particular, bisericesc, al cultului personalității "clasic" din Europa de Est. Nagy Gyula reprezintă tipul de "episcop bun", patriarhal și paternal, în cazul căruia exteriorizările idealiste disimulează o marionetă, "împodobirea" sa făcându-se în scopul de a se construi statutul-putere al unei personalități în fond sărăcăcioase și al unui conducător mediocru. Modelul puterii, practicat la nivel național și inoculat ierarhiei bisericești, se promovează în apologizarea episcopului, indiferent de calitățile sale individuale. Cultul personalității practicat de el este propriu regimului, și nu lui însuși.

În schimb, în cazul episcopului de Oradea D. Papp László cultul personalității este unul de esență și metodă. Episcopul își individualizează rolul repartizat lui, transformându-l într-o creație personală. Ce-i drept, prudent până și în excese, el caută să evite capcanele implicite rolului, însă exploatează la maximum posibilitățile oferite de acest rol în materie de practicare a puterii. Ca jucător pur-sânge, episcopul se identifică cu rolul – în propriu-i interes. Pe când colegul său de la Cluj este robul rolului ce i s-a repartizat, Papp László și-l domină pe al său, și ca atare, sub raport al Bisericii noastre, reprezintă mult mai multă inteligență decât cel dintâi.

E greu să decizi ce anume este Papp László: un conducător eclesastic "neobișnuit" sau un înalt funcționar de stat repartizat Bisericii? Ce-i drept, "ordinația" îi asigură continuitatea bisericească legitimă, însă adevărata sursă a autorității sale decurge din puterea statală absolută. Caracteristică este, în această privință, deplina sa identificare, ca rol, cu conducătorul statului, în anumite ocazii. Nu o dată își încheie vizita la consfăturile diocezane ale pastorilor, spunând că "președintele Nicolae Ceaușescu are obiceiul de a-și lua rămas bun după vizitele de lucru în județe, urând județului respectiv să obțină rezultate cât mai bune sau chiar să iasă fruntaș în întrecerea socialistă pe țară. Același lucru îl uez și eu diocezei voastre, în materie de respectare a legilor..." (de pildă la consfătuirea de la Arad). Iată o considerabilă cantitate de demagogie pusă în slujba ideii de respect față de lege...

Identificarea sa personală oglindește la cel mai înalt nivel deplina contopire dintre stat și Biserică. În ideologia politicii bisericești a episcopului, voința lui Dumnezeu consfințește orânduirea statală existentă. "Totul este de la Dumnezeu – obișnuiește el să proclame – până și faptul că trăim într-un stat ateu... Trebuie să fim cu umilință recunoscători pentru posibilități." Iar unul din mesajele sale de protopăstor se încheia astfel: "Trebuie să parcurgem, înălțând rugăciuni, drumul pe care ni l-a hotărât Dumnezeu nostru și statul nostru." (Arad, 5. II. 1988.) Acest drum este cultul puterii bisericești despotice, modelată după chipul și asemănarea statului...

Episcopul Papp îmbină puterea cu deformarea teologică, spre a înfrânge, în toate cazurile, manifestările prin care colegiul păstorilor sufletești sau parohiile și presbiteriile dornice să-și conserve autoguvernarea, își exprimă grija pentru Biserică. Dacă este necesar, el nu se sfiește să-l invoce nici pe Domnul Nostru Isus Cristos: "Nu voi m-ați ales pe mine, ci eu v-am chemat pe voi – spune Crist, referindu-

se la învățăcei – deci Mie trebuie să-mi dați ascultare!"... adică lui însuși, episcopului.

"Miemöller" spune că Dumnezeu a menținut Biserica până și în pofida preoților. Dacă Dumnezeu (adică:statul) voiește s-o desființeze, atunci strădaniile noastre sunt zadarnice. Iar dacă vrea s-o mențină, atunci nu avem de ce să fim îngrijorați" – a enunțat episcopul Papp la o consfătuire a pastorilor; dealtfel în același spirit el ia în toate cazurile apărarea practicii ateiste a regimului, oferindu-i unei orânduiri potrivnice Bisericii tocmai apologia sa bisericească.

Un înspăimântător exemplu de autodistrugătoare identificare cu interesele statale ne-a furnizat episcopul Papp în legătură cu programul național pentru distrugerea satelor. În această chestiune, colegiul pastorilor diocezei de Timișoara a prezentat un memoriu împotriva căruia episcopul Papp a ordonat anchetă, pedepsind pe "capii răutății" și susținând cu un nemaipomenit exces de zel "programul de acțiune" care condamnă la moarte aproximativ jumătate din satele țării și, printre ele, sute de parohii de-ale noastre. După desfășurarea mișcării, în "ancheta" de la Oradea (10 septembrie 1988), episcopul Papp l-a depășit considerabil pe inspectorul de culte Popescu, prezent și el – întrucât a luat categoric apărarea programului de distrugere a satelor, luptând patetic pentru interesele statului – în dauna propriei sale Biserici. Mai târziu, la diverse consfătuiri din dioceză, el și-a lărgit programatic raționamentele aferente, încercând – prin dublul joc al inducerii în eroare și al identificării necondiționate cu programul – să înfrângă rezistența firească. Pe de o parte el a calificat veștile publice deja, drept "bârfeli, palavre" și "consternantă propagandă occidentală" – iar pe de altă parte a enunțat că lichidarea satelor este de dorit. "Fundamentația teologică" n-a lipsit nici de data aceasta: "Dacă Dumnezeu vrea, atunci, oricum, bisericile noastre vor fi demolate, iar dacă nu vrea, atunci ele rămân întregi – așadar îngrijorarea sau împotrivirea nu are nici un rost" – a declarat episcopul. Cât despre cei dornici să apere parohiile și bisericile, pe aceștia i-a calificat drept "sectari", deoarece – a declarat el – "conform părerii lui W. Luthi, criza creștinismului a început cu construirea catedralelor; adevăratele servicii divine se oficiază în lăcașuri simple: zidul, piatra, cărămida, mortarul (sic) sunt sacre numai pentru sectari; pentru noi, nici măcar bisericile declarate monumente istorice nu sunt sacre, ci doar ceea ce se petrece în ele: propovăduirea cuvântului... Biserica este avantajată prin faptul că enoriașii săi se pot reuni în așezări noi, comune, întărindu-se prin aceasta. Chiar dacă ar fi demolată biserica

mare din Arad (sic), credincioșii ar avea unde să se roage: în lăcașurile de rugăciune de la periferie."

2. Despotismul episcopului Papp

D. Papp László este în fond un funcționar superior de stat, repartizat într-o funcție ecleziastică, și a împământat în Biserica sa modelul puterii din statul totalitar. El a substituit prin propriul său despotism ordinea juridică a Bisericii sinodale-presbiteriene reformate, fundamental democratică atât ca spirit cât și ca structură – și a introdus în eparhia de Oradea metodele cultului personalității, respectiv ale cultului arhieresc care nu îi este străin nici Bisericii clericale. Parafrazându-l pe Regele-Soare – bine-nțeles cu accente istorice și personale nițel modificate – i s-ar putea atribui episcopului Papp enunțul "L'eglise c'est moi".

Oricum, în ultimii douăzeci de ani, viața bisericească a episcopiei de Oradea s-a degradat la starea de simplu cadru organizatoric al despotismului practicat de Papp László. Rostul inițial al parohiilor a devenit secundar, comunitățile bisericești s-au degradat în baze pentru poziții preoțești manipulate de către episcop. Situația lor amintește de orânduirea proprietății feudale: "parohia bună" (domeniul) înseamnă participare la putere, pe când preoțimea de rând din "parohiile rele" (micile proprietăți) a decăzut în starea de frustrație a nobilimii mărunte.

Împărțitor de favoruri, episcopul este stăpân pe viață și pe moarte. Simplul preot este nevoit să accepte vasalitatea față de prelat. Fără "declarația de fidelitate vasală", oricine – fie el cât de valoros – rămâne la periferie, i se implică "nota infidelitatis", ajunge pe drumuri, i se ia "posesiunea" (adică: e transferat) sau, în cel mai bun caz, îl macină până la extrem amarul și grijile simplului trai cotidian și ale neconținutului zbucium al luptei.

Încătușat de puterea episcopală despotică, organismul presbiterian și dreptul de autoguvernare al comunităților a ajuns aproape cu totul nevalabil. Un considerabil număr de parohii – adevărate "moșii" fără stăpân – își aștepta noul păstor sufletească repartizat lor de către capriciul episcopal prin "jocul de șah al repartizării moșiilor" practicat la centru. "Ajunși în pâine" în parohii mai de seamă sau mai înstărite, preoții își apără cristașii – prin supunere necondiționată, autoumilitare dispusă la orice, atitudinea de lacheu lingău, sau, în cel mai bun caz, prin muțenie complicitară – pozițiile cucerite. Înjosiți până la extrem, enoriașii și presbiteriile comunităților se bucură până și de simplul fapt că obțin pastor sufletească, în marea lipsă de preoți realizată artificial. Datorită

lipsei generale de preocupări religioase la scară socială, comunitățile mai mari și mai viguroase – îndeosebi cele urbane – se resemnează și ele cu ușurință în fața măsurilor arbitrar din afară, fiind deja în repetate rânduri "reduse la umilință" de către puterea episcopală care nu tolerează împotrivirea și le impune prin foc și sabie pe oamenii săi.

Cum de se pot întâmpla toate acestea? Mai presus de circumstanțele foarte adesea nefavorabile Bisericii noastre, și de posibilitățile limitate pe care le determină epoca și societatea – însuși episcopul se străduiește, prin mijloace neselectate, să distrugă independența parohiilor și a pastorilor sufletești, și să frângă puterea autonomă a parohiilor. Adevărul acestei afirmații rezultă și mai bine din comparația cu eparhia de Ardeal, care trăiește în aceeași țară și în aceleași condiții, dar – cu toate că prezintă aceeași tendință generală – a conservat mult mai multe posibilități vitale independente pentru parohii și pastori săi. Este adevărat că se implică aici și antecedentele istorice diferite, însă cauza decisivă a deosebirii rămâne totuși politica bisericească practică de episcopul de Oradea. Trebuie să se știe că episcopul Papp nu se mulțumește să cedeze doar în fața presiunilor exercitate de împrejurări și de politică, ci – dacă se poate – depășește din proprie inițiativă, în toate cazurile, dezideratele și exigențele puterii, cumulând noi "merite" pentru consolidarea poziției sale, cu prețul distrugerii proprii sale Biserici. Dubioasele lui servicii sunt răsplătite de către putere printr-un sprijin necondiționat – iar el se grăbește să-și manifeste prin noi "contraservicii" recunoștința față de "conservanta" încredere pe care i-o acordă "Statul-Dumnezeu".

Instrumentul prim pentru frângerea puterii parohiilor, respectiv presbiteriilor și a independenței păstorilor sufletești este lărgirea ilegală a dreptului nominal al episcopului în dauna autonomiei parohiilor.

Orice parohie are dreptul să-și aleagă în mod independent păstorul sufletească. Episcopul poate numi doar pastori supleanți, pentru perioada de tranziție până la ocuparea – obligatorie – a posturilor vacante.

Ori, în eparhia de Oradea se întâmplă tocmai invers. Creindu-și drept prerogativa puterii și abuzând de faptul că parohiile nutresc în mod tradițional respect față de prestigiu, episcopul a dezvoltat pe rând parohiile de practicarea dreptului lor electoral și numește în fruntea lor pastori substituiți selectați după bunul său plac și încă pe termen nelimitat (deci nu de tranziție!). De ani în șir nu s-a mai permis ocuparea vreunui post prin concurs, așa cum prevede legea. Până și selecțiunea pe bază de invitație se admite numai foarte rar, în cazul când voința parohiei coincide cu a episcopului. Adesea, prin respectarea aparentă a prevederilor legale, episcopul determină parohiile să renunțe la dreptul lor electoral, spre a-și putea numi nestânjenit favoriții.

Restrângerea sau abolirea totală a dreptului electoral, respectiv determinarea renunțării "benevole" la el, are loc prin folosirea unei largi game de mijloace nelegale – de la inducerea în eroare a poporului necunoscător în materie de legi, până la interzicerea samavolnică a serviciului preoțesc și de la aplicarea diverselor metode administrative (de exemplu înghețarea posturilor) până la amenințarea cu securitatea. În anumite cazuri se lovește în pastorii valoroși – de pildă prin timorare sau procedură disciplinară – spre a se preîntâmpina astfel în mod indirect promovarea voinței electorale a unor parohii.

Cele mai faimoase cazuri de încălcare brutală a drepturilor parohiei sunt cele de la Zalău și Ghenci.

După ce, cu prețul unor crâncene lupte, l-a respins categoric pe omul episcopului, parohia din Zalău l-a ales pastor sufleteș pe la începutul anilor șaptezeci, pe Adorján Kálmán în loc de protejatul episcopului – drept care Papp László a mutat din Zalău reședința protopopială, iar apoi, după ani și ani de nefaste lupte și procese, l-a izgonit cu ajutorul autorităților pe pastorul ales de enoriași.

Tot pentru intenția de a-și promova juridic drepturile garantate prin Statut, a pedepsit episcopul Papp și parohia din Ghenci, aparținătoare de dioceza Carei. "Vina" celor din Ghenci a fost aceea, de a nu-l fi acceptat pe pastorul favorizat de către episcop, insistând pentru propriul lor ales. Cazul a degenerat până la situația în care – în biserica parohiei lăsate, drept pedeapsă, fără pastor – serviciul divin nu s-a mai oficiat multă vreme, satul fiind lovit de o veritabilă "anatemă".

Asemenea antagonisme, de proporții mai mult sau mai puțin mari, între episcop și parohii există cu duimul. Ar merita osteneala să se elucideze rolul guvernământului bisericesc – sau mai exact: al episcopului – în geneza și menținerea nefastei stări de lucruri din parohii ca: Uileacul de Criș, Valea lui Mihai, Salonta, Tâmașda (d. Bihor); Dumbrăvița, Ineu, Timișoara (d. Timișoara); Satu Mare (d. Satu Mare); Câmpulung de Tisa (d. Baia Mare).

Îngrădirea metodică a drepturilor, ridicată la rangul de politică bisericească, a dus la situația în care practic autonomia parohiilor și principiile presbiteriale și-au pierdut deja pe deplin valabilitatea, iar guvernarea despotică practică de Papp László în eparhia de Oradea nu mai întâmpină nici o împotrivire. Ca urmare a puterii ultraclericale, concentrată în persoana episcopului, respectiv datorită felului cum practică el numirile în posturi, aproape 70% dintre parohii nu au decât pastori substituiți, ceea ce înseamnă că ele sunt frustrate de elementarul

lor drept electiv, iar pe de altă parte pastorii lor sufletești pot fi transferați în orice moment și deci se află pe deplin la cheremul arbitrarului episcop. Parohiile și pastorii au ajuns deopotrivă în raporturi de totală dependență și subordonare față de puterea centrală.

3. Metodele ocârmuirii în eparhia de Oradea

Îngrădirea drepturilor fundamentale ale parohiilor și pasturilor sufletești, respectiv suspendarea acestor drepturi se practică eficient prin ocârmuirea decrețională care suspendă legalitatea, prin metodele inspirate episcopiei de către modelul ministerului de interne și prin disciplinarea practică drept instrument al puterii.

În Biserica noastră, ocârmuirea își are, firește, regulile scrise (Statutul) și normele evanghelice, precum și corporațiile și funcționarii cu competențe precis definite. Toate acestea nu mai există însă astăzi decât pe hârtie. Episcopul a adus Biserica, în toată puterea cuvântului, la o stare ex lex, făcând lege din propria-i putere despotică.

Aproape nici o literă a Statutului nu este respectată în episcopia de Oradea, iar dacă totuși, atunci numai în cazurile când converge cu voința episcopului, sau constituie o motivație juridică pentru măsurile sale opresive. La fel de selectiv sunt aplicate și prevederile Regulamentului Disciplinar, folosite drept armă pentru înfrângerea rezistenței legale – dar scutind de rigorile sale pe adevărații culpabili.

Episcopul Papp a frustrat în deplină măsură atât corporațiile bisericești cât și conducătorii responsabili, de posibilitatea practicării competenței lor. Activitatea adunărilor generale, consiliului directorial, consiliilor diocezan, comitetelor disciplinare și demnitarilor se limitează exclusiv la executarea voinței și ordinelor date de către episcop și clică sa. Autonomia diverselor competențe juridice și administrative teritoriale a încetat pe deplin: toate măsurile, dispozițiile, reglementările și ideile pornesc de la Oradea – tot ce le mai rămâne de făcut "destinatariilor", fiind executarea necondiționată și deplină.

Specificul de competență al ocârmuirii decretive este omiterea masivă a scripticității, prin introducerea dispozițiilor verbale secrete și adesea telefonice. În această privință, eparhia de Oradea poate fi considerată o vastă rețea telefonică având centrala în episcopie și "creierul" în biroul episcopal. (Ar fi interesant de știut la ce sumă se cifrează cheltuielile telefonice lunare ale episcopiei!). Cândva, cercetătorul arhivist dornic să se informeze din scripte asupra vieții Bisericii noastre, va avea multă

bătaie de cap, deoarece în privința esențialului, a fundalurilor, a mobilurilor reale și a întâmplărilor desfășurate, el are să găsească de cele mai multe ori doar indicii vagi.

În schimb, telefonul funcționează toată ziua, citările "în fața scaunului" se țin lanț, dispozițiile date pe baza bruioanelor destinate nimicirii curg cu duiumul. Numai în cele mai rare cazuri, când este absolut inevitabil, își asumă în scris răspunderea pentru dispozițiile date, atât episcopul cât și anturajul său restrâns. – Episcopul Papp își împlinește epocala operă de distrugere a Bisericii, lucrând sub masca zgomotos invocatei legalități, ordinii și libertăți religioase, fără să lase urme, prin magia puterii înveșmântate în oralitate și mijloace tehnice (telefon).

Cârmuirea bisericească se folosește și de metodele de lucru ale organelor ministerului de interne. Sunt la ordinea zilei nu numai citările, dar și interogatoriile dezonorante, timorante – și secrete, firește – întru depistarea diverselor motivații. Sună telefonul? Pastorul trebuie să apară la Oradea în momentul poruncit, fără să i se dea vreo justificare a chemării – dacă nu vrea "să-și riște capul".

În astfel de cazuri, reședința episcopală funcționează în chip de "emisar" al autorităților ministerului de interne. "Șeful de birou" – domnul consilier Eszenyei Gyula – practică "meseria" la nivel profesional.

"Operațiunea" începe prin aplicarea unor înjositoare trucuri psihologice ("stagiul de anticameră" cât mai prelungit, tonul răstit, ironiile, etc.). Victima este menținută în nesiguranță referitor la obiectul și rezultatul interogatoriului, precum și la posibilele consecințe ale acestuia. Locul unde persoana citată trebuie să aștepte, nu este ales la întâmplare. De la caz la caz, el trebuie să piardă vremea așteptându-și soarta, fie într-o încăpere goală, neprimitoare, cu efect psihologic nociv, sau în paza vreunui funcționar bisericesc. S-au întâmplat și cazuri când persoanei citate nu i s-a permis nici măcar să iasă la veceu pe toată durata așteptării.

După ce a trecut destul timp, apare Protoreverendul domn consilier Eszenyei Gyula, drept "ofițer cu interogatoriul", arborând o înfățișare și un limbaj misterios sau cinic, amenințător sau dur, precum și aparența unei oarecari culturi. Uneori are asupra sa un dosar la fel de misterios, alteori scotocește după actele necesare, cu o bună doză de teatralitate, prin dulapul din încăpere. Apoi, răzgândindu-se brusc, iese val-vârtej după ce a aruncat în pripă câteva vorbe – spre a reveni posac și sever,

într-un moment imprevizibil. Se așează, îl pune pe om să se așeze în altă parte, tace, îl privește fix, studiază actele, răsfoiește, caută, stă pe gânduri, și după ce a tergiversat îndeajuns – începe interogatoriul.

Urmează întrebări "de adâncă rezonanță", care nu tolerează contraziceri și sugerează însuși răspunsul așteptat. Și nici nu mai este nevoie de răspuns: ajunge "consternarea". Ajunge să-ți cauți cuvintele – adă torentul nimicitoarelor acuze a și pornit. Privirea devine tăioasă, informațiile au fost "obținute confidențial" și probează vinovăția. Apoi, apostrofarea: "noi știm totul, n-are rost să negi și nici nu se poate". Un text deprimant prin însuși conținutul său. Victima nu apucă să vorbească, intervențiile sale timide sunt întrerupte, omul începe să se simtă vinovat, cedează, nu mai are decât un singur gând: să ies cât mai iute de aici! Sau: "uite ce e, putem să vorbim și în alt chip", "dacă nu te încapățânezi, ajungem noi la o înțelegere...", dar dacă nu, să știi că avem mijloace..." – și poate urma procedura disciplinară, transferul, sau – în cel mai bun caz – neconținutele tracasări, tratamentul cât mai vitreg, aplicat prin măsuri administrative bine alese, hărțuiala în cooperare cu autoritățile. Sau chiar "atragerea în filieră".

În numeroase cazuri se impune scrierea unei declarații despre vinovăția altora, sau redactarea unei "mărturisiri" autoflagelante. Fie după dictare, cu garnitura corespunzătoare, fie în formulare "liberă", cu un conținut "de conștiință" cât mai bogat (caz în care subiectul interogatoriului este lăsat singur în încăpere). După ce a isprăvit, urmează dispozițiile de "punerea la punct" sau cele privind introducerea în rețea. Șantaj, amenințări, ultimul avertisment, sau dimpotrivă o atitudine împăciuitoare, de confidență cu aere de superioritate – în funcție de atitudinea celui vizat, și de "rezultatul" obținut.

După impunerea unei așteptări de durată corespunzătoare, după un preambul de sfaturi binevoitoare și aluzii vagi, după ieșiri și intrări bine coregrafiate, după uși trântite și peregrinaj prin diferite încăperi, poate urma încăperea "cealaltă": audiența la episcop.

În acest moment, el cunoaște deja întregul preambul, precum și rezultatul "lucrărilor premergătoare" – și procedează de fapt la consfințirea definitivă a acestora. Drept acord final al "muncii de lămurire", în multe cazuri cel vizat trebuie să semneze în fața episcopului "angajamentul", promisiunea de "cumințenie", cu grijă redactată în prealabil de către Eszenyei – deci promisiunea stoarsă omului, "declarația sa de fidelitate". Potrivit distribuției rolurilor, cel al umilirii finale, respectiv al "acordării clemenței" îi revine episcopului. Procedura se apropie de sfârșit, iar subiectul ei se simte aproape eliberat și

recunoscător, ajungând, în mod inexplicabil, să murmure până și cuvinte de recunoștință, când totul s-a isprăvit, și – cu un gest simbolic – ușa este deschisă în fața lui, fiind lăsat să plece.

Organele ministerului de interne nu au nevoie "să se compromită" prin propria lor muncă și metodă: episcopia maghiară reformată face totul în locul lor. Ele "nu se amestecă în chestiunile interne ale Bisericii" – după cum obișnuiesc să spună – căci Biserica se pune de bună voie la dispoziția lor.

Disciplinarea ecleziastică devine și ea, în mâna episcopului Papp, un instrument anchilozant al puterii. Tocmai în acest scop a fost realizat în 1980 noul regulament disciplinar, printr-o hotărâre nelegală a sinodului și o aprobare nu mai puțin nelegală, dată de secretariatul de stat al cultelor. Și nici măcar acest regulament însăilât în pripă nu este respectat, poate tocmai datorită unui sâmbure de echitate pe care îl conține.

Ce-i drept, regulamentul precizează limitele latitudinilor disciplinare ale episcopului, însă Papp László depășește în toate cazurile aceste limite. El împarte după bunul său plac sentințele disciplinare, lovind în pastorii care țin la drepturile lor legale, respectiv în presupușii sau realii săi dușmani, măturându-i din calea sa printr-o aparentă legalitate. Membrii comisiei disciplinare sunt din bună vreme aleși pe sprânceană și condamnă la comandă, "tăind și spânzurând" chiar, dacă este nevoie. La o simplă dispoziție verbală a episcopului, corporația de acuzare pornește procedura disciplinară fără nici un fel de cercetări, iar membrii comisiei sunt gata să încalce orice prevederi legale, de dragul sentințelor dinainte hotărâte.

Rezistența față de măsurile nelegale aplicate de către episcopie sunt calificate în toate cazurile drept "împotrivire și inobediență" față de autoritățile bisericești superioare (Reg. Disc. 4. d.) iar refuzul de a le executa este "încălcarea nesocotită a îndatoririlor prevăzute" (4. a.) sau "abuz de serviciu" (4. e.). În cazuri date, orice opinie liberă sau gând sincer se consideră culpă disciplinară prin "lezarea și calomnierea conducerii ecleziastice de vârf și a superiorilor" (4. j.). În sfârșit, categoria nedefinită a "neglijenței în serviciu" cuprinde tot ceea ce nu s-a inclus în alte paragrafe. Într-un cuvânt, în episcopia lui Papp László constituie culpă disciplinară tot ce nu se conformă voinței sale și este vinovat oricine dacă i se împotrivesc. Astfel, există destule cazuri când lealitatea față de propriul serviciu devine culpă, precum tot faptă demnă de pedeapsă este de exemplu respectarea săptămânilor de rugă colectivă,

organizarea serbărilor bisericești, răspunderea resimțită față de situația obștească a treburilor Bisericii, sau serviciul de propovăduire efectuat în alte parohii.

"Chemarea" practicii disciplinare de la Oradea nu este, de fapt, disciplinarea ca atare, ci îngrădirea și timorarea în scop preventiv. Procedura disciplinară sau amenințarea declanșării ei atârnă desupra capului preoților ca o sabie a lui Damocle: prin efectul său de a crea o nesiguranță generală în privința posibilităților de existență și a vieții familiilor, ea le paralizează practicarea propriilor drepturi și – ferit-a sfântul! – îndemnul la untră de a se revolta, ba chiar și dorința de a fi slujitori leali ai chemării lor pastorești. Recurs nu au unde să înainteze, căci episcopul constituie personal atât autoritatea de urmărire cât și cea de recurs.

Caracterul primordial de instrument al puterii bisericești pe care îl prezintă disciplinarea, se manifestă la modul cel mai pregnant prin faptul că pastorii "indezirabili" sunt menținuți în starea de procedură disciplinară. Preselecția se promovează deci și pe aceste căle. Cu alte cuvinte, episcopul deschide – pe bază de acuze mincinoase, scornite – procedura disciplinară împotriva pastorilor pe care vrea să-i priveze de posibilitatea obținerii unui post mai însemnat sau de conducere. În astfel de cazuri procedura în sine nici nu se efectuează vreodată, scopul fiind doar acela de a-i discrimina dintre preoții cu drepturi depline, pe cei vizați, menținând procedura deschisă ani în șir. Dealtfel Papp László nu ține să tăinuiască faptul că acești preoți "nu trebuie să se aștepte la ceva mai bun, atâta timp cât el este episcop". Pastorilor dornici să existe, le rămâne deci deschis un singur drum: supunerea și resemnarea totală.

În ce privește reversul medaliei, preoții care ar "merita" cu adevărat acțiunile disciplinare, dar "se știu aranja", pot să-și facă de cap ani în șir prin parohiile bune, ducând de răpă totul. Folosindu-se de "serviciile" lor și recunoscându-le "meritele", puterea episcopală închide ochii și îi ajută cât este posibil să obțină noi funcții și câmpuri de activitate, căci acceptați sunt aliați firești, ușor de manevrat spre a înfrânge posibila opoziție, sau măcar pentru a consolida echilibrul interior cu ajutorul faimosului principiu "divide et impera".

4. Selecție și contraselecție. Alegerea colaboratorilor

Preponderența puterii episcopale slăbește și temeliile organismului bisericesc fondat pe autonomia parohiilor și pe principiile presbiteriale. Rădăcina răului trebuie și aici căutată în monopolul exercitat de către

episcop în materie de numiri pastorale. Deoarece în orice funcție bisericească de obște pot fi aleși numai preoți cu investitură deplină (deci nu substituiți), sub aspectul acesta sistemul practicat de episcop în materie de numiri funcționează în chip de mecanism preselector, stabilind dinainte numărul și persoana pastorilor eligibili în funcții de conducere. În felul acesta a luat naștere situația absurdă conform căreia la conducerea Bisericii poate participa numai o cârmă restrânsă a preoților – cca. 30% – pe când majoritatea absolută este ab ovo exclusă de la această posibilitate.

A selecționarea dintru bun început înseamnă totodată și a face contraselecție, întrucât episcopul Papp elimină conștient și metodic din accesul la starea de preot reglementar, respectiv la funcția de conducere, pe toți cei ce nu i se supun și nu sunt dispuși să scoată la mezin interesele fundamentale ale Bisericii. Diferențierea dirijată artificial a dus deci la formarea unei “pături dominante” a preoților, categorie interesată personal precum și ca deținătoare a puterii, în a subvenționa autocrația episcopală prin acceptarea oportunistă a rolului de instrument și în a conserva starea de lucruri favorabilă ei la modul exclusiv. “Donațiile” episcopului împărțitor de posturi și-au făcut efectul; episcopismul modern, sprijinit de puterea lumească și viguros întrețesut cu aceasta, degradează astăzi Biserica lui Cristos la stările existente odinioară, înainte de Reformă.

În selecționarea colaboratorilor săi – statul major al diocezelor și eparhiei – episcopul Papp a exclus cu desăvârșire legalitatea bisericească bazată pe elecțiunea corporativă. El face și desface, înalță și umilește prin sistemul “de grație”, înconjurându-se cu favoriți, curteni și lachei oportuniști sau timorați.

Din numele colaboratorilor săi căzuți în dizgrație și “demolați” s-ar putea întocmi o întreagă listă. Obsedat, ca orice despot, de teama de a nu-și pierde puterea, la scurt timp după ce a fost ales episcop, l-a dislocat pe Higyed István din postul său de pastor de la Oradea și din funcția de vicar episcopal, “surghiunindu-l” – ca pastor substituit permanent – în parohia de Lugoj, aflată departe de centru. Nici lui Sántha Pál, următorul vicar, nu i-a mers mai bine: din cauza fidelității sale față de Biserică, el a fost nevoit să se refugieze în eparhia Ardealului. La fel a trecut în dioceza clujană protopopul Bárdi Imre a Bihorului, unul din intimii de odinioară ai familiei episcopale și unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Papp László.

Mânia episcopului se extinde și asupra urmașilor. Nepotul fostului episcop Arday Aladár, parohul Csernák Béla din Arcuș a fost și el nevoit

să-și continue serviciul pastoresc în eparhia Ardealului. Fiii lui Higyed István, preoți dotați, au avut deasemenea de păgubit în urma conflictelor paterne. – Enumerarea ar mai putea continua...

Pe de altă parte, Papp László își organizează pe bazele “feudalismului” și ale nepotismului statul major din care elimină mereu eventualele elemente indezirabile. Însăși preselecția deja menționată asigură succesul triajului – dar episcopul nu se dă înapoi nici de la aplicarea favoritismului și a metodelor mai drastice ale puterii.

În această privință, cazul cel mai elocvent este al protopopului Varga Pál din Șimleul Silvaniei. Pe el a vrut Papp László să i-l impună parohiei din Zaláu, dar fără succes, după câte am văzut. În schimb a izbutit să-l facă protopop diocesan, schimbând însă locul de reședință. Preoțimea din Sălaj nu l-a mai putut tolera după o vreme – nici măcar în ciuda sprijinului episcopal – pe protopopul impus, așa că pe la începutul anilor optzeci l-a demis. Episcopul nu a cedat însă nici de data aceasta, și dizlocându-l pe protopopul recent ales, l-a numit din nou pe Varga Pál.

Cazul lui Zsigmond József, protopop prin elecțiune, este demn de atenție din alt punct de vedere. Printr-o manevră vicleană, desconsiderând ordinea legală, episcopul l-a scos din funcția de protopop de Sălaj (vezi cazul lui Varga Pál) și, creindu-i o funcție de demnitar superior, inexistentă conform Statutului, și l-a asociat în calitate de vicar. Noua funcție este de fapt o dublare nereglementară a funcției de protonotar (substituit de episcop) care se dobândește prin elecțiune – așa că episcopul și-a realizat un dublu scop: degradând importanța funcției cu caracter electiv, a inclus în propria sa competență alegerea celui de al doilea demnitar bisericesc, iar prin aceasta a scăpat o dată și pentru totdeauna de incomozii “tovarăși de drum” care sunt vicarii (vezi: Higyed István, Sántha Pál și recent dizgrațiatul vicar Vidits György). Odată cu intercalarea vicariatului și opțiunea pentru Zsigmond József – apt supunerii desăvârșite – își trăiește succesul definitivă și deplina expropriere a puterii.

Promovarea și prerogativele membrilor familiei și a prietenilor acestora, precum și ale foștilor colegi de clasă și “fini”, atestă un accentuat nepotism, fenomen în general adiacent puterii personale despotice. Evoluția protopopilor Bárdi Imre – căzut până la urmă în dizgrație – sau Telegdi József din Satu Mare, Varga Pál din Șimleul Silvaniei și Orosz Árpád din Carei s-a desfășurat sub semnul bunelor relații cu familia episcopului. Dar fiii au avut parte din belșug de avantaje, precum și de pedepse. Papp László l-a încărcat de favoruri pe propriul său fiu

dimpună cu progeniturile curtenilor săi, făcându-le parte de privilegiul studiilor și delegațiilor în străinătate și ridicându-i mai apoi în funcții eclesiastice înalte. Alintații – deci Papp István, Orosz Csaba și Varga Pál junior – au găsit însă de cuviință să renunțe la cariera de acasă, scoțându-și în străinătate dobânzile “încrederii” acordate lor, și ale “investițiilor” bisericești de care s-au bucurat ca puțini alții.

Simplul spectator ar putea crede că între avantajarea de acasă și expatrierea de nimeni așteptată a acestor “oameni de viitor” există o contradicție, deoarece se pare că ei ar fi întors spatele propriului lor trecut, renunțând la cariera la care îi predestina originea lor de fii ai unor prelați. S-au putea că în cazul unora dintre ei și al altor favoriți disidenți este vorba și de așa ceva; caracteristic nu este însă acest lucru, ci faptul că și-au folosit drept trambulină privilegiile nemeritate de acasă și se poate presupune că și în străinătate orientarea lor este dirijată de aceleași mobiluri dubioase.

5. “Politica externă” ecumenică oportună

În fenomenologia puterii episcopale despotice se încadrează dealtfel în mod organic bunele relații cu străinătatea, dimpreună cu toate privilegiile și avantajele sale care le completează pe cele de acasă. Într-adevăr, de multă vreme Papp Laszlo nu se mulțumește să monopolizeze puterea și gloria eclesiastică, ci o face și cu legăturile externe ale Bisericii. În chip de ambasador reformat din România al legăturilor ecumenice, el este acea proeminentă competență bisericească maghiară care, până la recenta dezmeticire a reprezentanților și organizațiilor ecumenismului din străinătate, a izbutit să-i inducă în eroare întru totul pe conducătorii eclesiastici din Occident (care evoluau pe traiectele constrictive, protocolare, ale așa-ziselor legături frățești), agonisind astfel credit și legitimitate internațională propriei sale politici eclesiastice, precum și un adevărat belșug de considerație la adresa statului român – în dauna norodului maghiar reformat. Integrându-se la modul “creator” politicii ecumenice externe din România, dirijată de la centru, Papp Laszlo a exploatat magistral legăturile sale externe în interesul politicii românești în general, dar nu mai puțin în interesul consolidării propriilor sale poziții bisericești și al promovării clicii demnitarilor eclesiastici străini de Biserică. Ce-i drept, prin natura lucrurilor, actualii reprezentanți ai establishment-ului episcopal – trădători ai cauzei Bisericii, romanofili și înclinați spre cosmopolitismul național și religios – s-au izolat de străinătate, însă își apără cu dârzenie sporită pozițiile șubreze din țară,

nedându-se înapoi nici de la cele mai drastice măsuri potrivnice Bisericii. Angajamentul lor nu îi leagă de Cristos și de poporul său, ci – prin interese – de puterea opresivă.

În această privință, situația episcopului Papp este deosebit de stranie, întrucât toți cinci copiii ai săi s-au încetățenit de-acum în străinătate. Dar cu toate că în România de astăzi așa ceva se califică în mod categoric drept “trădare de patrie”, iar conducătorii din posturile de răspundere sunt îndepărtați din funcție în astfel de cazuri, Papp László cade și acum neclintit în scaunul său episcopal și își menține mandatul parlamentar care presupune că i se acordă încredere. Faptul ne permite să tragem concluzia că meritele dobândite de episcop în activitatea sa de distrugere a Bisericii, dimpreună cu oportunismul său, depășesc încă în bună măsură gradul deteriorării prestigiului său politic prin emigrarea, respectiv disidarea copiilor săi.

Restrângerea potențialului de politică externă duce la durificarea politicii interne. Episcopul Papp se străduiește să compenseze pierderea pozițiilor sale externe, prin consolidarea dominației sale eclesiastice. Însă pierderea măsurii în materie de exercitare a puterii îi pregătește apropiata cădere.

Timișoara, 3 mai 1989

Tókes László

INTERVIU CU PASTORUL REFORMAT TÓKÉS LÁSZLÓ, LA TIMIȘOARA

În septembrie anul trecut, Tóké László le-a adresat conducătorilor Bisericii sale un memoriu, cerându-le să protesteze împotriva distrugerii satelor. După un interviu acordat unui ziarist francez, reverendul a fost suspendat din post și exilat într-un sat din Sălaj. În semn de protest față de discriminarea comisă de autoritățile românești, el s-a auto-condamnat la arest de cameră. Dealtfel, atât preotul maghiar caracterizat prin franchețe, cât și tatăl său, au avut de suportat represalii și până acum. La întrebarea pentru ce anume își asumă acest interviu atât de periculos pentru el în asemenea condiții, reverendul Tóké ne-a răspuns în felul următor:

TÓKÉS LÁSZLÓ: Vedeți, domnilor, v-am adus la biserică deoarece nu îndrăznim să vorbim; după cum îmi spunea un prieten, până și în baie avem interceptoare; o fi așa, n-o fi, nu citez să vorbesc decât sub cerul liber și... pe culoar. Nici măcar în biserică n-am curajul să vorbesc cu adevărat, căci după câte știu, se interceptează și serviciul divin. Socot însă că deoarece în dimineața aceasta nu officiez, pericolul nu are actualitate. De ce îmi asum acest dialog? E și un grăunte de absurd la mijloc, căci nu numai conștiința îmi poruncește să vorbesc, ci simt un irezistibil imbold lăuntric să rostesc tot ce am înghițit deja de atâtea ori – însă n-o fac din dorința unei satisfacții personale, ci implicit în locul altora și în interesul lor. De ce să ne incastrăm mereu în zidul tăcerii? Zidul acesta este mult mai masiv și mai impenetrabil decât cel de la Berlin de pildă – și consider că cineva trebuie să-l spargă. Celălalt motiv nu este o noutate, căci în fond de șase ani îmi desfășor această activitate, în secret sau fățiș, în văzul lumii sau pe ascuns.

Ca pastor sufletesc, consider că am răspunderi față de poporul căruia îi sunt și eu un conducător sufletesc, iar responsabilitatea aceasta se multiplică atunci când văd că majoritatea confrăților mei întru păstoritul sufletesc se învâluie în tăcere.

Eu, preot al Bisericii reformate din România, sunt preotul unei Biserici al cărei cler și în primul rând episcopi aderă deplin la politica pregnant caracterizată pe de o parte prin consternantul proiect de distrugere a satelor. Imaginați-vă, domnilor, că în septembrie când le-am adresat episcopilor acea scrisoare, acel memoriu, cerându-le să intervină la chestiunea distrugerii satelor, ne-au chemat la episcopie pe toți cei ce luaserăm cuvântul și vorbiserăm în sprijinul chestiunii. La episcopie a fost prezent printre alții și un inspector de stat al cultelor,

iar episcopul Papp László a luat cu elocință apărarea proiectului de sistematizare a satelor, ba chiar a declarat că pentru noi ar fi extrem de avantajoasă lichidarea unor parohii și strămutarea oamenilor – și că nu trebuie să regretăm dărâmarea bisericilor, deoarece nu piatra este esențialul, ci ceea ce se petrece între ziduri; protopopului prezent atunci, i-a spus ad litteram: "Domnule protopop, chiar dacă ar fi demolată biserica reformată din Arad, credincioșii ar avea unde să se roage: în lăcașurile de rugăciune de la periferie". Deci nici aceasta nu este o pierdere demnă de regret.

În predicile mele, caut întotdeauna legătura dintre prezent și Scriptură, mai ales în situația specific grea, existentă astăzi la noi. În duminica florilor am căutat textul evanghelic din scrisoarea către filipeni în așa fel încât să se refere la circumstanțele de acum, poate chiar fără a ne rosti ceea ce există printre rânduri. Vorbind despre intrarea în Ierusalim a Domnului nostru Cristos, am specificat în predică, drept contrapunct, că lumea îi așteaptă și îi privește cu totul altfel pe regi. Regii, Scriptura și istoria prezintă un șir întreg de exemple pentru felul cum puterea îi amețește pe regi și pe domnitori. L-am evocat pe Nabucodonosor din Vechiul Testament, și, în privința istoriei contemporane m-am referit la Hitler și la Napoleon, ca exemple de oameni ridicați de jos – cazuri în care puterea este mai îmbătătoare și deci mai primejdioasă decât altminteri. În adunarea pastorală de la începutul lui septembrie am propus ca toți pastorii sufletești să se roage pentru satele și parohiile noastre, tocmai sub specificul demolării lor.

Al mai important a fost însă faptul că tocmai colegul meu Molnár János (care, din păcate, nu se mai află aici, ci în Ungaria) a propus, în aerul chiar, conducerii bisericești, să nu privească cu mâinile-n sân distrucția denumită sistematizare a satelor, ci să ia legătura cu autoritățile de stat competente, dar concomitent și cu celelalte Biserici – catolică, ortodoxă, și celelalte – punându-și toate de acord punctul de vedere spre a clarifica net, ce anume înseamnă sub aspect bisericesc această distrucție a satelor, câte parohii afectează ea și la ce se poate aștepta Biserica.

În privința aceasta însă, muțenie totală, ca și cum nici măcar nu ne-ar interesa ce o să se întâmple cu sute și sute de parohii ale noastre, cu sute și sute de biserici multiseculare în cele mai multe localități, ce se va întâmpla cu cimitirele noastre, unde vor fi strămutați oamenii din aceste așezări, ce viitor va avea poporul nostru și Biserica noastră? Am cuprins în câteva puncte tot ceea ce episcopia de Cluj și de Oradea, respectiv reprezentanții Bisericilor ar trebui să ia în considerare pe parcursul

tratativelor cu statul. Iată ce fel de probleme, sau mai degrabă criterii am consemnat noi: sistematizarea așezărilor să nu păgubească Biserica, deci să se țină seama de principiul pierderilor cât mai mici cu putință și să se obțină despăgubiri în sensul că dacă un sat dispare și o parohie se strămută, faptul să fie compensat în alt fel, în alt loc.. Într-un cuvânt, vreau să spun că Biserica nu poate asista cu mâinile-n sân, la evenimente. În primul rând trebuie obținute informații, ca să se știe ce anume se pregătește, căci nu se rostesc decât lozinci, așa, în general; încolo, întineric total. Pe de altă parte să se acționeze întru apărarea intereselor fundamentale ale Bisericii: Consider că a fost de datoria noastră s-o spunem răspicat, de vreme ce toată lumea tace, în frunte cu înalta conducere bisericească. Frații mei întru pastorie și enoriașii simt arsura pe propria lor piele, însă le este frică să dea glas. Iată pentru ce ne-am gândit să punem chestiunea în cadrul unei astfel de adunări, unde, între noi fiind, prindem mai ușor curaj; în fond, am organizat această acțiune în întreaga Biserică reformată din România, deci în cele 13 dioceze existente. Peste tot s-a găsit câte cineva să-și ia angajamentul de a pune problema în adunarea diocezană de la începutul lui septembrie. Din păcate, urmează o cifră caracteristică: din treisprezece dioceze, numai în una singură au îndrăznit oamenii să vorbească; proporția aceasta demonstrează clar cât sunt de timorați până și preoții, pe care dealtfel chestiunea îi afectează existențial, căci ei nu vor avea parohii, trebuind deasemenea să părăsească locul unde se găsesc.

Distrugerea satelor, supranumită sistematizare, nu se desfășoară în forma – cum s-ar zice, cu ghilimele romantică – imaginată de cei aflați la distanță, adică apar să zicem zece buldozere, năvălesc peste sat și fac praf totul de la un capăt la altul; nu, chestiunea este mult mai complicată. Trebuie create condițiile dispariției așezărilor condamnate, trebuie asigurat un loc pentru oamenii din așezările condamnate la moarte. Cu atât mai mult, cu cât protestele internaționale au modificat probabil proiectul inițial. Nu se poate deduce cum era conceput acesta, deoarece încă dinainte de a se fi putut trece la realizarea sa masivă, lumea a ridicat cuvânt; este deci un secret ce anume au plănuit, cum ar fi făcut începutul și ce s-a modificat pe parcurs.

A doua întrebare este: cum va fi continuarea, căci se pare – și de bună seamă acesta este adevărul – că nu s-a renunțat la proiect. Politica aceasta nu este din cele ce ar da înapoi datorită unui protest internațional. Deci nu s-a renunțat, ci s-a modificat doar metoda, încercând să se disimuleze prin tergiversare, tactică și scamatorii, ceea ce până la urmă se va realiza totuși. Iată de pildă ceva aproape

incomprehensibil: cu câteva luni în urmă s-a început comasarea comunelor. Se știe că o comună cuprinde două, trei, patru sate. Acum însă câte unei comune i s-au comasat mai multe sate – mă refer la comuna administrativă – și în felul acesta comunele anexate își pierd ponderea. În general tocmai acestea sunt cele sortite distrugerii și deci se procedează ca odinioară, pe vremea colectivizării: în fiecare județ sunt trimiși în diverse comune funcționari de partid, oameni din conducerea de stat, care convoacă adunarea sătească sau de partid și prezintă acolo problema în așa fel încât însuși poporul să renunțe, și să ceară lichidarea satului respectiv, căci nu mai există condiții de trai corespunzătoare.

Cunosc de exemplu un sat unde i-au pus pe oameni să semneze că ei înșiși cer strămutarea în blocurile ce urmează a fi construite. Așadar, în locul destrucției spectaculoase, politica aproape imperceptibilă a atrofierii. De exemplu, este transferat medicul către un sat și se desființează școala cu un efectiv mic de elevi, constrângând copiii să frecventeze altă școală, în comuna vecină, mai mare, și silind bolnavii să-l cauze pe medic în satul vecin. Curentul electric este întrerupt cât mai des, ca și diverse alte prestații, și se diminuează aprovizionarea magazinelor, pentru ca situația fiind tot mai lipsită de perspectivă, oamenii să fie siliți a părăsi așezarea din proprie inițiativă. Este o politică asemănătoare la modul satanic. Dealtfel să vedem în ce măsură este real programul de distrugere a satelor – căci adesea până și aici în țară se pune întrebarea dacă toată chestiunea aceasta este sau nu adevărată. Are să se aleagă într-adevăr ceva din treaba aceasta? Ei, ce mai pseudo-problemă – spun unii – căci până la urmă asemenea proiect grandios nu se poate realiza din lipsă de mijloace materiale. Este ceva cu totul real, vă asigur, căci opera de distrugere nu a început doar acum, de când au declarat-o. Dealtfel consider că au făcut o mare greșală declarând-o. În realitate, a început cu ani în urmă. De exemplu la Cluj, în apa-numitul Hoștat, au scos din casele lor și au mutat în blocuri o populație agricolă echivalentă cu cinci-șase sate; le-au luat oamenilor casa, grădina, până și pământurile ținute în arendă.

Că să fac un paradox: distrugerea satelor a început demult – în orașe. În anii trecuți, în deceniul din urmă, au nimicit cartiere urbane cât zeci de sate; așadar, tendința este incontestabilă. Întrebarea este doar cum anume o vor putea realiza, în ce măsură are să-i ajute situația economică, sau să-i blocheze protestele internaționale. Și, să adaug: cât le-o va îngădui Dumnezeu – căci numai în numele Lui ne mai putem bizui. Mă gândesc ce rezonanță deosebită capătă acum psalmul lui

Martin Luther, care începe cu versul "Puternică cetate este nouă Domnul" – și ca să parafrzez nițel, aş spune că, aici, puternică cetate este pentru noi Biserica, fiindcă doar ea ne-a mai rămas: Biserica. Eu consider că rolul preoților nu este chiar atât de proeminent și de important –, dar, firește, poporul nostru nu are alți reprezentanți a căror atitudine să aibă atâta importanță; cert este însă că pastorul sufletește poate să facă relativ mult, sau mai exact ar putea să facă. El nu este numai glasul lui Dumnezeu, dar și al poporului, așa că pentru mine este o îndatorire a chemării noastre, ceea ce am făcut în privința aceasta în acel septembrie. Așa vrea să mai adaug că în protestul împotriva "sistematizării" rurale, accentul pus pe românii care se împotrivesc nu cade tot acolo unde îl punem noi maghiarii. Firește, au dreptate și românii când spun că în calea acestei politici stă însăși masa rurală, existența țărănească încă nespulberată la un mod fatal, și că deci această pătură trebuie descompusă și spulberată. Este adevărat. Căci în fond aceasta este singura pătură socială care dispune de baza materială și morală capabilă să facă față unei astfel de politici: țărănimea.

În schimb, pentru noi, maghiarii, periclițiți în extrem, accentul cade pe adevărul că în esență aici este vorba despre ultima sau eventual penultima fază a unui proces destructiv. Trebuie să se știe că în deceniile din urmă nu s-au nimicit treptat și planificat, instituțiile, cultura, sistemul de învățământ. S-a declanșat ofensiva împotriva tuturor posibilităților noastre de viață comunitară etnică – și am impresia că de-acum a venit și rândul Bisericii, în această suită. Se dă un atac frontal și împotriva Bisericii, fie ea catolică sau reformată, căci în fond acestea două reprezintă totalitatea maghiarilor din România. Așadar atacul frontal pornit împotriva satului este una din ultimele faze ale unui proces de câteva decenii. Faptul are de-acum o semnificație demografică, deoarece în deceniile din urmă orașele ardelenesti, a căror populație era majoritar maghiară, respectiv germană, au fost complet românizate. Nu se poate constata exact, dacă numărul românilor colonizați de dincolo de munți se cifrează la cca. trei sau la cinci milioane. Și numai de dincolo de munți. Izraelul este criticat sub aspect demografic, pentru că colonizează evrei printre arabi. În ultimă analiză nu este mai puțin demn de atenție nici fenomenul de aici, de vreme ce toate orașele noastre, care au fost sută la sută maghiare, sau cel puțin în proporție de 60-70 la sută, au acum mase românești recrutate dedincolo de munți în atari proporții încât au răsturnat complet echilibrul demografic al naționalităților. Numai satelor nu li s-a putut face nimic, deoarece la țară n-au vrut să se așeze românii din vechiul regat. Eu socot însă – și nu sunt singurul –

că acum au pus ochii și pe sate, cu intenția de a fisura și descompune și această pătură maghiară care este relativ cea mai puțin fisurată, trăiește în bloc și este, etnic, cea mai unitară; ori, pentru a o dezagrega, metoda cea mai bună este sistematizarea, strămutatul, amestecarea populației. Cred că acesta este cel mai important aspect al problemei.

Într-adevăr, destrucția satelor are un aspect subiectiv, incadrabil cu totul în sfera drepturilor omului. Mă refer la un factor care nu poate fi măsurat, nu poate fi dat publicității mondiale în chip de știre senzatională, și anume: ceea ce se petrece în sufletele oamenilor. Suita de tragedii ale destinelor și familiilor, suita de înfrângeri sufletești care marchează acest drum. Numai cu situația din anii cincizeci îl pot compara, când oamenii au avut de înfruntat, după cum se știe îndeobște, o situație care, sufletește, i-a mutilat pe de-a-ntregul, iar acum, după ce au înălțat din nou capul și încep să se refacă din nou, recuperând vechile pierderi – se pregătește împotriva lor desfășurarea unui proces de amplitudinea colectivizării.

Oamenii nu au posibilitatea opțiunii în fața acestui progres ce are loc din motive exterioare lor, în chip de eveniment obiectiv. Ce pot să facă oamenii? Să-și pună ștreangul de gât, cum spuneai adineaori. O parte dintre cei mai descurcăreți sau mai dezamăgiți își părăsesc patria. Faptul refugierii demonstrează mai elocvent decât orice cuvânt, ce anume se petrece aici. Obişnuiesc să folosesc în această privință o comparație cât se poate de plastică – deoarece aici se desfășoară controversa: să plecăm, să nu plecăm; să facem față, sau nu are rost să rămânem? Eu obișnuiesc să spun că această chestiune a depășit nivelul verbalismului. Ne aflăm oarecum în situația regnului animal când presimte erupția vulcanului sau cutremurul – și își caută scăparea, urbește, în fugă. Aici, vorba bună, convicțiunea, predica nu mai ajută la nimic. Din păcate. Adesea îmi dau seama că predica nu-i mai ajută nici ea pe oameni, căci ei fac ceea ce le impune momentan situația lor socială și istorică.

Suntem informați asupra tuturor evenimentelor; cunoaștem și protestul adresat lui Ceaușescu, în scris, de către cei șase foști conducători de partid. Dacă nu din altă parte, apoi știm măcar din emisiunile radiodifuziunii și televiziunii budapestane, pe care le receptează locuitorii zonei de frontieră, maghiari, români și sârbi. Aflăm deci despre aceste lucruri și ia naștere o situație ciudată. Câtă vreme considerabilă a oamenilor reacționează cu sensibilitate, informând și informându-se prin convorbiri din sfera privată, asupra tuturor celor auzite și întâmplate. Aceștia sunt la curent până și cu cele mai mărunte momente

și aspecte ale chestiunilor referitoare la noi, însă o fac numai la nivelul deplinei pasivități, rezumându-se exclusiv la receptare și – cu excepția unor rare manifestări verbale comparabile cu veritabile acțiuni de partizani – așteaptă (dacă așteaptă) soluționarea de la oricine altcineva sau de la evoluția lucrurilor prin ele înșile. Trebuie totuși să mărturisesc sincer că există și o categorie căreia nici măcar nu îi pătrunde în conștient ceea ce se întâmplă la acest nivel; faptul este legat, să zicem, și de nivelul gândirii și al culturii respectivilor. O altă pătură nu reacționează în nici un fel la cele întâmplate, respectiv dacă totuși știe câte ceva, se lasă cu desăvârșire dusă de nas de către platitudinile debitate la fiecare pas și de către diversele tertipuri ale propagandei. În materie de drepturi ale omului, avem deasemenea opinii specifice. Situația noastră ne impune să nu punem problema drepturilor omului la modul pur, obișnuit în Occident, ci într-un fel corespunzător situației noastre sociale specifice, în sensul că aici drepturile colective împing pe planul doi simplele drepturi ale omului. Căci într-un astfel de regim totalitar, omul nu are posibilitatea să protesteze împotriva ilegalităților referitoare la drepturile individuale ale omului.

La noi, drepturile omului apar sub forma drepturilor colective, căci într-un regim totalitar, a te gândi la ceea ce am vrea eu personal și ce mai ai vrea tu personal, pare un adevărat lux. Noi nu am atins încă nivelul occidental al dezvoltării sociale, care să ne permită revendicarea unor drepturi ale omului de felul celor practicate în Occident și în lumea dezvoltată. Pentru noi, lipsa drepturilor omului se resimte în însăși existența noastră colectivă. Cu alte cuvinte, eu nu ca Tőkés László, ci ca membru al colectivității maghiare sunt pus în situația de a nu mi se permite ceva sau de a fi frustrat de dreptul cuvântului, al opiniei, al corespondenței, al legăturilor personale, al participării la învățământul în limba maternă, etc.

Firește, presupun că în cazul românilor problema aceasta se pune întrucâtva diferit, deoarece față de ei nu există nedreptăți pe temeiul naționalității, deci în privința lor drepturile omului și drepturile colective nu se întretes în măsura care ne afectează pe noi. Dealtfel drepturile prevăzute în documentul de bază al ONU și în declarația de la Helsinki sunt lezate zi de zi în modul cel mai brutal și în așa măsură încât nici măcar nu comentăm îndeajuns fenomenul, deoarece poporul acesta nu este încă conștient de drepturile ce i se cuvin. Socot că această chestiune este legată de evoluție, de dezvoltarea socială și a conștiinței de sine – căci atâta timp cât nu-ți cunoști drepturile, nu poți vorbi despre drepturile omului. Aici, noi, n-am ajuns încă la nivelul de a ști măcar

care sunt propriile noastre drepturi ale omului, drepturile care trebuie apărate, respectiv sunt lezate. Mă refer firește la majoritatea oamenilor. Căci există deja o pătură, mai ales în Ardeal, care este conștientă de drepturile frustrate zi de zi.

CHRUDINÁK ALAJOS: Mă tem că după ce această zguduitoare mărturisire va fi dată publicității, Tőkés László va avea noi neplăceri, însă – după cum ne-a asigurat ieri fratele său, Tőkés István junior – reverendul își asumă conștient spargerea zidului umilitor al tăcerii.

Aș vrea să-i rog pe toți cei de aici, din Ungaria, și de dincolo de hotare, să luăm apărarea lui Tőkés László prin grija, abnegația și sprijinul nostru, pentru că solidarizarea noastră cu el să-i poată da putere și curaj în aceste zile grele.

(Text complet al interviului difuzat în emisiunea *Panoráma* a televiziunii Ungare, la 24 iulie 1989.)

„RĂMÂNEM ACASĂ, DAR SUNTEM CU VOI” *

Iubiți frați ai mei din Europa! Locuitorii de aici ai continentului nostru privesc ahtiați spre marile întâlniri ale lumii dinamizate, întâlniri la care noi nu putem participa. S-ar găsi și în țara noastră o mulțime de oameni dornici să se afle printre voi și i s-ar asocia cu nemăsurată însuflețire, marșului european din ce în ce mai viguros, ridicând și ei mâna asupra învechitelor zăvoare ale granițelor – însă buna lor intenție se lovește de mii de ziduri. Da, am fi acolo și noi, dacă ne-ați chema. Dar pe cine să chemați, de vreme ce noi nu existăm decât individual? Și, odată aflați acolo, pe cine am reprezenta, când nici măcar în propria noastră patrie nu ne putem întruni, fiind frustrați de posibilitățile unei vieți firești, ca și de fireștile noastre țeluri comune?

Iar dacă totuși ne-ați chema – invitația nu ne-ar sosi niciodată. Însă dacă ne-ar parveni totuși, prin poștă sau pe căi ascunse, noi ar trebui să raportăm autorităților, expunându-ne unor chinuitoare interogatorii privind legăturile noastre de peste hotare – pentru ca până la urmă, tocmai din cauza acestora să ni se refuze aprobarea călătoriei. Posibila noastră participare s-ar simplifica deci până la nivelul unei simple chestiuni de pașaport. Atenția noastră se îndreaptă totuși către voi, numai că i se pun numeroase stavile. Am vrea să vă ascultăm și să auzim despre voi, dar emisiunile din țară nu vă transmit, iar pe undele perturbate, bruiate, ale posturilor străine, cuvântul ajunge la noi doar în frânturi. Am vrea să vă privim cu ochi atent, însă noi trebuie să ne mulțumim cu cele două-trei ore de emisiune manipulată a televiziunii autohtone. Zi de zi, noi trebuie să ne simțim aici niște făpturi frustrate de mișcare, de văz și de auz...

Iar toate acestea nu sunt încă decât ziduri exterioare. Înstrăinarea noastră este mult mai profundă, căci în noi și în jurul nostru și printre noi se întinde un întreg sistem de ziduri, ramificat, și în aparență nedărâmbabil tocmai datorită imaterialității sale.

Noi de-abia am apucat să ne demolăm zidurile interioare – și suntem încă doar la început și în această privință. Atacăm zidurile tăcerii, ale fricii, ale auto-îngrădirii. Barierele multiple ale sufletului și gândirii pertinent claustrate în ele înșile. Pilonii de susținere, ideologici, ai conștiinței anchilozate. Gardurile de sârmă ghimpată ale neîncrederii reciproce. Descurajatoarele capcane de frontieră ale introvertirii. Imensul lagăr de fantome al spiritului omenesc căzut în robie.

* Mesajul scris al lui Tőkés László, adresat picnicului organizat în cinstea fisurării Cortinei de Fier, la 19-20 august 1989 pe frontiera ungaro-austriacă.

Încă numai din noi înșine – de profundis – ridicăm privirea spre lume și, ca prizonieri proaspăt scăpați din propria noastră temniță, orbiți, storși de vlagă și îmbătați de curente libere din lume, începem să vedem că se poate și altfel. Poate vi se va părea că exagerez și fac abuz de entuziasm, dar totuși vă spun că ne bucură până la euforie căile și ideile noi, libertatea și posibilitățile reînviată – și dacă ceva ne mai poate entuziasma nespuse de mult, apoi acel ceva este gândul că în zidurile demolate ar trebui să se construiască acea Casă a Europei, pentru toți.

Deocamdată însă, la fel de extremistă ca și efuziunea noastră, ne mai cuprinde și teama descurajantă, căci asemeni prizonierilor, ne-am obișnuit prea de tot cu îngrădirile și cu frica. Majoritatea poporului din țara noastră este încă anxioasă și nu îndrăznește să creadă nici în propriile sale speranțe. Totuși, cuvântul vostru, solidarizarea, organizarea și năzuințele voastre politice avansate, partea nobilă a spiritului european, a început de-acum să-și exercite vizibil efectele înviorătoare și printre noi.

Aici, demența vrea să demoleze sate, nu cortina de fier. Avem credința că nu va izbuti. Depinde și de voi, acest lucru. În loc de ziduri – sate! Iar dacă, datorită acțiunii voastre unite, are să progreseze ideea “spiritualizării” frontierelor – familiară de-acum și în zona mai avansată a politicii românești – atunci nu mai trebuie să ne îngrijorăm nici de soarta satelor noastre, nici de a popoarelor și naționalităților mici din Europa, căci orice alte ziduri se vor nărui brusc, precum ale Ierihonului, chiar dacă sunt concepute după modelul berlinez. Și-atunci vom fi și noi în sfârșit prezenți la Marea Întâlnire Europeană... Eu, cel care nici nu mă pot gândi acum să călătoresc în străinătate, vă trimit mesajul meu în calitate de pastor sufletesc și de membru al celei mai mari minorități naționale din Europa – și o fac puțin și ca reprezentant al acestei naționalități. Acum, când conaționalii mei maghiari din Ardeal apucă drumul bejeniei spre Ungaria și spre Occident cu miile – alături de alte mii de români – căci și-au pierdut speranța, eu, dimpreună cu cei rămași acasă de nevoie sau din convingere, doresc mai mult decât orice, să se prăbușească pentru totdeauna zidurile care ne despart pe noi maghiarii de națiunea română, de Europa, de frații noștri din Ungaria și de tot ce este mai bun în noi înșine; doresc să înceteze discordanța universală care otrăvește prezentul Europei și amenință cu pieirea poporul meu maghiar din România.

Rămânem acasă, dar suntem cu voi. Așa să ne ajute Dumnezeu.

Timișoara, 17 august 1989

Tőkés László
pastor reformat

SCRISOARE DESCHISĂ

Reverendissimului domn episcop D. PAPP LÁSZLÓ
Oradea

În condițiile deplinei înăbușiri a vieții publice bisericești și a publicității ei, de ani îndelungați – printr-un întreg șir al scrisorilor unui “supus”, și cu toată franchețea încrederii prealabile – m-am străduit să atrag atenția conducătorilor mei asupra fenomenelor negative din Biserica noastră, ca: lipsa publicațiilor și tipăriturilor bisericești, atrofierea completării efectivului preoțesc, lezările evidente suferite de legalitate.

Nu mai foarte arare am primit răspuns scris la epistolele mele sincere și bazate pe realități. Totuși “răspunsul” nu s-a lăsat așteptat. Protopastorii mei le-au răspuns cuvintelor prin “fapte”. “Răspunsul” lor s-a concretizat în admonestări, amenințări, discriminare dezavantajoasă, procedură disciplinară, transfer punitiv, lăsarea mea la cheremul autorităților laice – fără a se fi cercetat în merit sau a se fi încercat remedierea nici uneia dintre sesizările mele. Toată strădania lor se concentra pe două obiective: să mușamalizeze problemele noastre vitale și să mă reducă la tăcere, ca și pe alții dealtfel.

Domnia voastră ați procedat la fel. Ce-i drept, ați avut “clemența” de a mă aduce la dumneavoastră după prigonirile mele din Ardeal și îndepărtarea mea din preoție, și ați binevoit chiar a mă numi în onorantul post de pastor sufletească la Timișoara – însă gestul s-a dovedit apoi a fi fost o simplă modificare a tacticii: ați încercat să obțineți prin mituire ceea ce zadarnic a încercat prin “mână forte” episcopul Nagy Gyula din Cluj, și anume reducerea mea la tăcere.

Datorită atitudinii pe care am luat-o în chestiunea memoriilor înaintate de către corporația pastorilor din diocesa de Timișoara referitor la “sistematizarea satelor”, precum și la îngrijorătoarea lipsă de preoți – și deasemenea în chestiunea liberei activități bisericești a tineretului, ca și în cea a folosirii limbii noastre materne – am avut parte de noi hărțuiri declanșate nu numai de episcopie, dar și de către unii reprezentanți ai puterii de stat.

Drept “pedeapsă” pentru manifestările mele fondate și de interes public, domnia voastră, domnule episcop, trecând sub tăcere adevăratele mobiluri și corelații, ați regizat împotriva mea un umilitor scenariu disciplinar și concomitent, m-ați suspendat din post. Iar pentru că rezistența spontană a parohiei de Timișoara a zădărnicit planul pregătit de domnia voastră prin uneltiri care ar face de rușine până și niște “specialiști”, ați mai adăugat la măsurile dumneavoastră nelegale, încă un șir de altele noi, încercând să mă exilați din parohia mea, printr-un transfer ilegal, într-o parohie mărunță.

Seria de măsuri ilegale aplicate de domnia voastră se poate caracteriza prin expresia: cu orice preț. – Nu contează bunul simț omenesc, cinstea, echitatea și demnitatea de arhiereu; drepturile omului, legea, interesele parohiei și ale Bisericii, dreptatea, nu înseamnă nimic; rugămintea respectuoasă, intenția elucidării, memoriile parohiei, recursul sau protestul legal, întâmpină urechi surde și uși închise, ca și enoriașii neobosiți sau delegațiile investite cu răspunderi – ca să nici nu mai vorbim despre cerințele eticii creștine și spiritul evangheliei. Dictatul episcopal este neștrămutat: “trebuie să plece cu orice preț!”

Cu ani în urmă, episcopul Nagy Gyula al Ardealului m-a amenințat cu poliția atunci când – în ciuda interdicției sale – n-am fost dispus să părăsesc incinta institutului de

teologie din Cluj și, drept pastor șomer ce mă aflam, nu am conștientizat să insist pentru remedierea doleanțelor Bisericii. Și iată că ne-a fost dat iarăși ca, în cazul acesta, delegația împunerică a presbiteriului din Timișoara, pe care domnia voastră nu ați vrut s-o primiți, să ajungă în situația de a fi amenințată de către substitutul domniei voastre, că va fi îndepărtată din incinta episcopiei de Oradea cu ajutorul forței publice. În Biserica noastră băntuie stafia trecutului: puterea clericală se îmbină cu cea lumească...

Valabilitatea metodei puterii cuprinde întreaga noastră viață bisericească. Domnia voastră, domnule episcop i-ați furat Domnului Nostru Isus Cristos “puterea cheilor”. “legați și dezlegați” fără reticente, iar în guvernarea Bisericii nu vreți să știți nici de Dumnezeu, nici de oameni, nici de lege și nici de evanghelie, ci numai de criteriile puterii, străine Bisericii. În felul său, spiritul stalinismului este astăzi mai viu în Biserica noastră, decât a fost vreodată în orice domeniu al societăților structurate pe stalinism. Acest clericalism modern este mai “consecvent” decât “lumea”, în a conserva și stalinismul.

Episcopatul domniei voastre se caracterizează prin putere unipersonală, cultul personalității, guvernare prin decizii, deformarea învățături creștine în ideologie, contopirea cu puterea, predominanța politiciii, aplicarea metodelor ministerului de interne, înlocuirea orânduirii presbiteriale-sinodale printr-un aparat arhieresc străin de popor, și prin atrofierea democrației autonome; într-un cuvânt, prin nesupunere față de “singurul Cap” al Bisericii: Isus Cristos. Cuvântul lui Dumnezeu este judecată rostită asupra dominației dumneavoastră episcopale: “Eu sunt Domnul, acesta este numele meu; și slava mea n-o voi da altuia” (Isaia, 42,8.)

Dând ascultare Cuvântului dreptății propovăduite de Dumnezeu, și poruncii morale lăuntrice a timoratei noastre Biserici, vă somez domnului episcop, să faceți cale întoarsă de pe “drumul Damascului”, menit să distrugă Biserica. Unica modalitate a acestei convertirii este, în cazul acesta, demisia benevolă. Renunțați deci fără întârziere, în mod public, la funcția episcopală, înlăturând astfel cea mai mare piedică personală din calea renașterii Bisericii noastre.

“Meritul” de căpetenie al domniei voastre este acela de a fi izbutit, prin metodele despotice, să reduceți la tăcere colegiul preoților, înăbușindu-le în gâtlee Cuvântul și Adevărul – deși propovăduitorilor cuvântului vorbirea le este pâinea cea de toate zilele precum și chemarea primordială. Așa cum am învățat în apusa noastră tinerețe: noi suntem glasul lui Dumnezeu către popor și glasul poporului către Dumnezeu. Dar domnia voastră, domnule episcop, ne frustrați fără milă de posibilitatea împlinirii chemării noastre. Suntem puțini cei ce, deși cu timiditate dar luând putere din credință, ridicăm totuși cuvânt, deoarece credem că “Trebuie să ascultăm mai mult de Dumnezeu decât de oameni (Faptele Apostolilor, 5,29.) – și deoarece suntem conștienți că, așa după cum spunea Illyés Gyula, cel ce vorbește despre existența răului, îl și dizolvă. Soluționarea se începe prin enunțiu. Și am credința că nu ne veți putea reduce la tăcere până în vecii vecilor.

Îmi repet deci somația bazată pe consensul obștesc: întru slava lui Dumnezeu și spre binele Bisericii noastre, dați-vă demisia din funcția domniei voastre.

Timișoara, 21 iunie 1989

Tőkés László
pastor

„SUSPENDARE”

Oficiul Episcopal al Eparhiei Reformate de Oradea
Nr. 1010-1989

Către
Tókéş László
Timișoara

Vă fac din nou cunoscut că pentru gravele abateri comise ca serv al Bisericii noastre și cetățean al Republicii Socialiste România, ați fost suspendat oficial din serviciul de paroh.

Drept urmare vă somăm să eliberați până la 15 septembrie 1989 locuința parohială din Timișoara. În caz contrar – din cauza măsurilor legale corespunzătoare în privința folosirii ilegale a locuinței de serviciu – ne vom adresa autorităților competente.

Oradea, 1 septembrie 1989

ss. D. Papp László
episcop

PRINCIPALELE ÎNDATORIRI ALE PASTORULUI REFORMAT*

Ca serv oficial al Bisericii sale, pastorul reformat are următoarele îndatoriri mai de seamă: a. să propovăduiască în mod pur Cuvântul lui Dumnezeu; b. să officieze tainele sfinte; c. să îngrijească sufletește familiile parohiei sale, fără a-și neglija însă celelalte sarcini de seamă; d. să administreze conștiințios bunurile materiale ale parohiei; e. să efectueze cu precizie lucrările de birou.

Având în vedere că viața și serviciul parohiei se desfășoară în cadrul bunei conviețuirii cu alte Biserici, pastorul reformat trebuie să se folosească de posibilitățile și modalitățile în cadrul cărora viața parohiei încredințate lui, devine un serviciu ecumenic, adică aflat în legătură cu cealaltă Biserică și evoluând dimpreună cu ea.

Este bine ca pastorul reformat să-și amintească de jurământul prestat cu ocazia sfințirii sale, când a jurat și pentru obediința față de autoritățile superioare ale Bisericii sale – căci numai în felul acesta poate cuceri stima și prețuirea membrilor parohiei sale.

* Circulară

Nu trebuie uitat că – în timp ce își face serviciul bisericesc – pastorul reformat este totodată și cetățean al statului. Ținând seama de acest considerent, serviciul preoțesc nu se poate limita la stricta îndeplinire a îndatoririlor de pastor, acesta trebuind să slujească, prin toată viața sa, și dezvoltarea socială a patriei sale.

Referitor la îndatoririle bisericești și de cetățean ale pastorului, paragrafele 34. și 36. din Partea I. a Statutului Bisericii Reformate stipulează următoarele:

1. “Atât prin cuvântările sale bisericești cât și prin declarațiile de orice fel, pastorul să cultive și să consolideze în general iubirea propovăduită de Cristos, evitând cu grijă aspectele aluzive.”

2. “El este obligat să manifeste respectul cuvenit față de autoritățile sale eclesiastice, să se supună măsurilor și somațiilor lor legale din punct de vedere bisericesc, să execute hotărârile și deciziile lor.”

3. “Este obligat să îndeplinească și să execute hotărârile guvernului referitoare la executarea legilor țării și comunicate lui prin intermediul autorităților bisericești.”

4. “În armonie cu îndatoririle sale scrise și nescrise, pastorul reformat este obligat să corespundă în toate privințele dezideratelor bisericești și civice, ca pastor propovăduitor.”

Prin respectarea celor de mai sus se poate evita situația pastorului Tókéş László din Timișoara, care – drept consecință a faptelor și atitudinii sale – a ajuns înafara Bisericii, pricinuind neplăceri nu numai sie-și, dar și întregii Biserici Reformate.

Încălcând în mod grav atât legile bisericești, cât și ale statului, Tókéş László s-a așezat pe sine însuși deasupra oricăror îndatoriri preoțesti și civice.

Atât conducerea Bisericii cât și autoritățile de stat au dat dovadă de o îndelungată răbdare și indulgență față de faptele sale, dar prin tot ceea ce face, menționatul pastor continuă să rămână un exemplu nociv atât pentru confracții săi, cât și pentru membrii Bisericii. Prin faptele și atitudinea sa, Tókéş László s-a auto-exclus din rândul preoților Bisericii Reformate din țara noastră.

Cluj-Napoca – Oradea, 14 august 1989.

ss. D. Nagy Gyula
episcop

D. Papp László
episcop

SCURTĂ CARACTERIZARE A PASTORULUI TÓKÉS LÁSZLÓ*

Tókéş László este fiul profesorului de teologie pensionar Dr. Tókéş István. Şi-a început serviciul la Braşov şi Dej. În urma unor repetate culpe disciplinare a fost trasferat de acolo, însă a refuzat să accepte transferul. Drept urmare, a fost radiat din rândul pastorilor, şi a trăit timp de 25 luni fără ocupaţie.

La începutul anului 1986 l-am adus în rândul pastorilor din Eparhia de Oradea, pentru motivul că pe parcursul lunilor respective am primit o adevărată avalanşă de scrisori din străinătate, cu acelaşi text: "Ce se întâmplă cu familia lui Tókéş László? Aşa se interpretează libertatea cultelor în România?" După numirea lui Tókéş László în postul de ajutor de paroh, n-am mai primit nici o scrişoare cu asemenea conţinut.

Cu ocazia încadrării în postul de la Timişoara i-am recunoscut cele 25 luni nelucrate. Drept rezultat, precum şi pentru că l-am numit tocmai la Timişoara, mi-a trimis o seamă de scrisori de mulţumire şi recunoştinţă. După decesul parohului Peuker Leo, l-am numit substituit.

Aproximativ un an de zile n-am avut probleme deosebite cu el. Începând cu anul 1987 însă, frecvenţa audierilor a sporit: îl chemam la Oficiul Episcopal spre a-i da îndrumările necesare. Cauza a fost că întotdeauna activase potrivit "uneltirilor" sale şi împotriva dispoziţiilor bisericeşti, ca şi cum nu ar fi avut nevoie de sfaturi.

Fără nici un temei, a manifestat o atitudine politică ostilă dispoziţiilor, pricinuindu-ne prin aceasta multe dificultăţi: s-a folosit de şcolari la festivităţile bisericeşti; s-a situat pe poziţii naţionaliste criticând sistematizarea teritorială a ţării; a difuzat tipărituri aduse ilegal din străinătate.

Deoarece n-a respectat repetatele noastre îndrumări, l-am transferat la Mineu în judeful Sălaj, însă a refuzat transferul precum şi aprobarea Secretariatului de Stat al Cultelor, declarând că ambele sunt "nelegale".

De la începutul acestui an a ieşit la iveală relaţia lui cu anumite cercuri externe antiromâneşti. "Coroana" acestor activităţi a fost programul *Panorama* al Televiziunii Ungare, în care dânsul a lansat minciuni şi calomnii faţă de Patria noastră.

Începând de aceasta, Televiziunea şi Radiodifuziunea Ungară transmit o serie de programe, în care vorbesc despre "sufereinţele acestui pastor maghiar cinstit" şi care este hărţuit de propria sa Biserică Reformată, a cărei întruchipare este persoana mea.

În consecinţă: Tókéş este un om îngâmfat, plin de sine, care nu cunoaşte principiul disciplinei şi doreşte să devină un "martir" al Bisericii sale.

Oradea, 14 august 1989

D. Papp László
episcop

* Anexă la Circulară

RAPORT PAROHIAL (IV)

Parohia Reformată de Timișoara
Nr. 129/1989

Reverendissimului Oficiu Episcopal
Oradea

Obiect: Dispariția lui Újvárossy Ernő, membru al comunității

Consider că am îndatorirea morală, creștinească și preoțească să anunț că în dimineața zilei de 12 septembrie a.c. a dispărut, în împrejurări neelucidate, și de patru zile nu a mai reapărut fratele nostru Újvárossy Ernő, membru fidel al parohiei noastre, care și-a asumat benevol o muncă plină a abnegație în lucrările de reparații generale din parohie. Motivația acestei sesizări neobișnuite constă în faptul că circumstanțele nefaste, ținute artificial în jurul comunității noastre și a persoanei mele, au aspecte care îl vizează și pe Újvárossy Ernő.

Acest om poartă o grea cruce familiară: și-a pierdut pretimpuriu, în împrejurări tragice, soția pe care o iubea fierbinte, iar unicul său fiu este grav bolnav și poate incurabil. În anii din urmă Újvárossy Ernő a găsit mângâiere în credința sa și în comunitatea noastră, și, fiind un priceput specialist în construcții, și-a oferit dezinteresat serviciile, participând la lucrările de renovare a bisericii noastre. De curând, la începutul hărțuiei pornite împotriva mea de către episcopie, când pacea și viitorul parohiei de Timișoara au început să fie periclitare, el însuși, dimpreună cu mai mulți alții, a acționat din proprie inițiativă, adresându-i-se în două rânduri (odată ca membru al unei delegații) episcopiei, unde a înaintat și un memoriu în această chestiune.

În săptămânile din urmă, când situația din Timișoara a devenit acută, starea sufletească a lui Újvárossy s-a înrăutățit foarte mult. Taciturn și abătut, el părea că ocolește biroul eparhial, unde fusese totuși oaspete zi de zi până atunci. La întrebarea mea nu s-a destăinuit cu adevărat, răspunzându-mi doar atât că din cauza legăturii cu mine și cu parohia a fost tras la răspundere de persoane pe care n-a vrut să le numesc și care i-au vorbit despre "consecințe nefavorabile", precizând că ar putea fi transferat la Cernavodă din serviciul său de acum, ba au făcut aluzii și la slujba fiului său. Direct sau indirect, aceste persoane au vrut să-l determine a-mi întoarce spatele și a se eschiva de munca prestată la biserică. N-am putut să-i ușurez starea sufletească foarte apăsătoare, căci ne evita tot mai mult. Mi-a mărturisit că îi este foarte frică. Nu știu însă nimic despre aspectele mai adânci ale acestei frici.

Orice s-a întâmplat, fapt este că de câteva zile omul a dispărut. Iar în legătură cu aceasta îmi amintesc de cazul delegației din 26 mai, la care a participat și el, iar dumneavoastră ați refuzat s-o primiți, și până la urmă vicarul Zsigmond József l-a

amenințat că dacă nu părăsește episcopia, se va cere intervenția forței publice. Amenințarea aceasta face parte și ea din atmosfera de timorație existentă acum la Timișoara, iar una din victimele ei este Újvárossy Ernő.

Asupra domniei voastre, domnule episcop, grevează o mare răspundere pentru situația, atmosfera și hărțuiele de la Timișoara – și de aceea mă adresez domniei voastre, somându-vă categoric să interveniți în chestiunea lui Újvárossy Ernő și în general pentru sistarea tracasarilor de la Timișoara.

Timișoara, 15 septembrie 1989

Tőkés László
pastor

RECURS LA PREȘEDINTELE STATULUI

Excelenței sale domnul Nicolae Ceaușescu

București

Subsemnatul Tőkés László, pastor reformat din Timișoara, înaintez Eminenței Voastre prezentul recurs privind situația mea și a Parohiei Reformate din Timișoara. În colaborare cu autoritățile locale din municipiu, episcopul reformat din Oradea, Papp László lezează grav nu numai legile bisericești consfințite de legile țării, dar și legile patriei noastre însăși, desfășurând o adevărată prigoană împotriva persoanei mele, a enoriașilor parohiei noastre și a membrilor din conducerea acesteia. Numitul episcop vrea să mă îndepărteze cu orice preț, dar fără bază legală, din Timișoara, pe când securitatea și organele autorităților locale tracasează, amenință și poartă pe drumuri, de luni de zile, enoriași maghiari reformati, stârnind neliniște și indignare nu numai în rândul acestora, dar și printre cetățenii onești din preajma noastră. Prigoana desfășurată împotriva enoriașilor are efecte grave asupra vieții familiilor acestora, precum și a sănătății unora dintre credincioșii vârstnici sau bolnavi.

Cu tot respectul invoc legile țării, drepturile omului, libertatea conștiinței și cultelor – garantate prin Constituție.

Cer Excelenței Voastre să dispună cercetarea situației noastre de la Timișoara și să frâneze ilegalitățile comise împotriva Bisericii Reformate din Timișoara, asigurându-ne astfel dreptul la o viață demnă și pașnică.

Timișoara, 15 octombrie 1989.

Cu stimă,
Tőkés László

Domnului rabin șef Dr. Neumann Ernő
Timișoara

Mult stimat Domnule Rabin șef!

Cunoașterea adâncilor suferințe ale poporului dumneavoastră și conștiința rădăcinilor noastre biblice comune mă încurajează să mă adresez domniei voastre. Parțial, cunoașteți cauza mea – căci păstrez plăcuta amintire a solitudinii dumneavoastră de odinioară. Dacă ar fi vorba doar de necazurile mele personale, nu v-aș fi deranjat cu această scrisoare. În spatele acestei chestiuni există însă latența unor probleme privind naționalitățile și Bisericele îndeobște; iată ce mă determină să v-o împărtășesc.

Conflictul meu cu episcopul de Oradea depășește cadrul eclesastic. Bănuiri, cred, că motivul pentru care trebuie să suport prigoană și discriminare nefavorabilă, este atitudinea mea critică, manifestată în chestiunea sistematizării satelor și în problemele existențiale ce vizează Biserica noastră, precum și faptul că am ridicat cuvânt pentru poporul meu. La aceste represalii contribuie episcopul nostru oportunist și servil.

Dumneavoastră, domnule rabin șef, sunteți de bună seamă receptiv la aceste probleme tocmai datorită apartenenței domniei voastre. Scuzați-mi expresia dură, dar ați avut ocazia să simțiți "pe pielea" proprie, ce a însemnat faptul că majoritatea celor de altă confesiune și rasă nu a ridicat cuvânt, cu adevărat, alături de poporul dumneavoastră prigonit. Sunteți așadar capabil să percepeți situația care în zilele noastre ne lovește în primul rând pe noi. Din păcate – așa cum se întâmplă dintotdeauna în cazul minorităților – nici noi nu ne putem lăuda cu prea multă solidaritate, cel puțin cât privește propriul anturaj.

Vă rog cu toată încrederea să ne ajutați în măsura posibilităților. De săptămâni în șir, securitatea, respectiv împuțerniciii săi îi hăituește, tracasează și amenință pe presbiterii noștri și pe unii enoriași. Săptămâna trecută ne-au dizolvat cu forța adunarea presbiterială, iar duminică au trimis poliția la biserica noastră, împrăștiind de acolo, prin timorare, o parte din credincioși, și punându-mi la ușă pază de trei agenți înarmați, ca să nu pot merge la oficierea serviciului divin. Amestecul statului este brutal și evident.

Teamă îmi este că, citind rândurile mele, veți ridica din umeri înțelepțește, zicându-vă că singur mi-am făcut-o: de ce n-am stat cuminte? Credeți-mă: am ajuns la punctul unde, dacă nu dăm glas noi, vor da glas pietrele – cum spune Domnul Nostru Cristos. "A venit vremea să glăsuim", spune Scriptura, iar eu consider că a venit într-adevăr.

Încrezător în înțelegerea dumneavoastră, cu sinceră stimă,

17. X. 1989

Tőkés László
pastor

SCRISOARE DESCHISĂ PROFESORULUI JOSEPH VOYAME, delegat principal ONU pentru cercetarea situației drepturilor omului în România

Stimate Domnule Profesor!

Apelând la ajutorul domniei voastre, mă decid pentru un gest iregular. În România nu ai cui să i te adresezi: aici, simpla solicitare constituie un delict.

De ani de zile, autoritățile Bisericii și ale statului mă prigonesc pentru că "cer, caut și bat" (Matei, 7,7).

Cer remedierea răcilor, sistarea discriminării practicate față de Biserică și maghiari.

Caut pașnic, cu vorbă bună, soluționarea problemelor, dreptatea și adevărul, calea împăcării dintre naționalități, stat și Biserică, oameni.

Bat la ușile tapisate ale puternicilor statului și Bisericii, spre a fi îngăduiți la "masa drepturilor", în viața omenească și comunitară, socială, deplină ca valoare, cei excluși dintr-însa – printre care maghiarii, respectiv creștinii. Din această cauză, situația mea este de-acum aproape imposibil de suportat, și lipsită de perspective. De ani de zile sunt tracasat, improcesuat, pedepsit. În cazul meu este sesizabilă activitatea întregului aparat opresiv de stat și bisericesc.

Ceea ce mi se întâmplă mie, este de fapt soarta tuturor cetățenilor statului, în general – dar în și mai mare măsură a naționalităților și a creștinilor dreptcredincioși!

În speță, soarta aceasta este caracteristică pentru comunitatea reformată din Timișoara, ai cărei enoriași și conducători au de suferit cele mai grave prigoniri și timorări, din cauza credinței și a convingerii lor. Prigoana durează de multă vreme și periclitează cu dezagregarea această parohie de 6-7000 suflete.

Invocând numele lui Dumnezeu și solidaritatea internațională tot mai viguroasă, cer ajutorul dumneavoastră pentru naționalitatea noastră, pentru totalitatea Bisericii noastre, pentru parohia din Timișoara, pentru mine personal și pentru familia mea – căci ne aflăm cu toții la grea cumpănă.

22 octombrie 1989

Cu stimă,

Tőkés László
pastor

*Fragment

ATACUL

Mesaj imprimat pe bandă la 5 noiembrie 1989*

De luni în şir îmi petrec săptămânile întrebându-mă dacă voi mai apuca duminica. Dacă voi izbuti să propovăduiesc în continuare. Semne, măsuri, experienţe interpretabile într-un singur fel, sugerează că aceasta este ultima mea săptămână şi duminică, urmând să mi se dea lovitura, să mi se suprime posibilitatea de a-mi face slujba. Aşa mi-am petrecut şi recenta săptămână de după Sărbătoarea Reformei. Faptul că am putut sărbători această tradiţională aniversare la 31 octombrie, după amiază, şi că nu am fost împiedicaţi s-o ţinem, mi se pare o veritabilă faptă de arme. Se ştie doar, că anul trecut, primele conflicte mai serioase au izbucnit cu ocazia festivităţii Reformei, şi datorită ei. Căci episcopul nostru a interzis organizarea unor asemenea festivităţi, iar tineretul universitar care a participat şi a recitat cu acea ocazie, a avut de suportat tracasări din partea autorităţilor. Probabil unii ştiu că în chestiunea aceasta episcopul s-a raliat autorităţilor, condamnându-ne pentru faptul că am aniversat în biserică Reforma şi că tinerii creştini şi-au asumat participarea activă. Ținând seama de această experienţă, de data aceasta n-am mai vrut să expun tineretul unor hârţuieli şi persecuţii, drept care am invitat actori – şi trebuie să declar cu satisfacţie că s-au găsit aievea doi artişti curajoşi şi vrednici care au dat curs: Péterffy Lajos de la Cluj şi Illyés Kinga din Târgu Mureş. De fapt, s-a realizat o invitaţie mai veche, conferind o strălucire deosebită festivităţii noastre. Datorită prezenţei artiştilor şi programului lor de recitări, serata a fost demnă de obiectul sărbătoririi.

În seara de 2 noiembrie, joi, pe la şapte şi jumătate, până să prindem de veste, în câteva clipe doar, au fost sparte două uşi ale locuinţei şi, înarmaţi cu cuţite, patru vlăjgani tineri purtând mască-ciorap, au năvălit înlăuntru, repezindu-se la noi. Din fericire se afla în vizită o pereche, ceea ce probabil i-a descumpănit pe agresori. Se vor fi aşteptat să mă găsească numai cu familia. S-a declanşat o sălbatecă ambuscadă a groazei, am fost trântit la pământ în repetate rânduri, loviturile – inclusiv cu piciorul – plouau cu nemiluita. Ne foloseam – şi ei, şi eu – de tot ce ne cădea în mână. Nu ştiu cum am scăpat de cuţite. Soţia mea apăra copilul care asista îngrozit, de după glasvand. Oaspeţii s-au grăbit să mă ajute. Am scăpat cumva din încercuirea agresorilor, doi dintr-înşii fiind blocaţi de oaspetele meu; un altul era preocupat de drumul retragerii. Brusc, m-am pomenit în faţa unuia dintre terorişti, care m-a

rănit la frunte cu cuţitul. Până la urmă am scăpat cu această leziune uşoară, căci lovindu-l cu un scaun, l-am doborât iar el a scăpat cuţitul din mână. Tocmai când ne aruncam amândoi asupra armei – eu cu intenţia de a-l împiedica s-o mai acapareze – ceilalţi au bănut în retragere, strigând la el să-i urmeze, ceea ce a şi făcut, abandonând cuţitul.

Lucrurile s-au petrecut la o oră relativ timpurie, iar locuinţa parohială aflându-se într-o mare clădire cu apartamente, unde se circula mult, putea să se amestece cineva – şi, probabil, agresorii intraseră şi în carenţă de timp. De bună seamă nu se aşteptaseră nici la rezistenţă, nici la prezenţa oaspeţilor. Aşadar calculele lor se încurcaseră: tentativa de omucidere – căci suntem îndreptăţiţi s-o calificăm ca atare – a eşuat. Agresorilor nici prin gând nu le dăduse să fure şi să jefuiască; intenţia lor evidentă era agresiunea. Se poate presupune că acest atac teroristic a fost o nouă încercare de a mă îndepărta din post, respectiv de a mă face măcar incapabil de muncă. Consider că acţiunea a avut în orice caz o astfel de ţintă şi nu se rezumă la simplă timorare.

Oricum, faptul că s-a săvârşit aşa ceva la o oră relativ timpurie, într-un punct atât de circulat din inima oraşului, atestă o înfricoşătoare şi consternantă cutezanţă, mai ales că clădirea se află sub observaţie permanentă, până şi cei mai simpli dintre oaspeţii noştri sunt perchiziţionaţi, urmăriţi, citaţi la autorităţi, cerându-li-se socoteală ce caută aici. Fără urmă, nici măcar pasărea nu poate pătrunde în clădire, dar oamenii aceştia au izbutit să-şi desfăşoare totuşi acţiunea cu atâta sânge rece, cutezanţă şi mare tărahoi. Presupun că spargerea comisă de ei avea acoperire. Nu încap încoială că atacul a fost executarea unei misiuni. În lunile din urmă am fost de mai multe ori ameninţat cu moartea, prin telefon – şi vreau să adaug că, tot de luni de zile, aparatul nu funcţionează decât în asemenea ocazii. Mi s-a telefonat în repetate rânduri că n-am să apuc duminica, sau că rău a făcut Maniu, ca politician român, că nu i-a lichidat pe maghiari încă odinioară, căci acum n-ar mai exista probleme cu ei. La scurt timp după întâmplarea aceasta, poliţia – sesizată de noi telefonic, de la un vecin – a făcut o descindere, desfăşurând toată procedura cuvenită – dar cum era să procedeze, dacă nu aşa?

De-atunci – cred că nici nu e nevoie s-o spun – temerile (aş putea să le zic: spaimile) au luat amploare în viaţa noastră. Sunt îngrijorat mai ales în privinţa soţiei mele şi a băieţelului, căci inima de femeie şi de copil nu este încă pregătită pentru aşa ceva. E aproape imposibil să trăieşti mereu periclitat şi tot mai izolat. Telefonul nu funcţionează, ajutor nu putem cere. Pe toţi adepţii şi prietenii noştri apropiaţi au

încercat de nenumărate ori să-i timoreze. A ne ajuta sau a fi alături de noi înseamnă pentru oricine un mare risc. Nici cu membrii familiilor noastre nu putem menține legătura, din cauza distanțelor din Ardeal. Deci, dacă presiunea și teroarea – căci putem pe drept cuvânt s-o numim teroare – exercitată asupra noastră se mai accentuează, posibilitatea de a ne menține și de a persista aici, în Timișoara, devine dubitabilă. Totuși, chiar după serviciul divin de astăzi, în obișnuita informare de la amvon, am declarat că suntem dispuși să continuăm a suferi pentru dreptatea noastră și că nu-mi voi părăsi serviciul atâta timp cât Dumnezeu mi-o îngăduie.

JURNAL (XX)

3 noiembrie: Vizite de "compasiune" și solidaritate. Prietenii și semenii noștri se oferă să ne ajute.

Începe fortificarea locuinței, cu bare de metal, grinzi și baricade. Facem provizii alimentare. Se organizează rețeaua pentru solicitarea și acordarea ajutorului. În toate încăperile apartamentului plasăm la îndemână bastoane, curele, bare de fier, securi, vâtraie. Toate ușile (cam 10) din parohie se țin încuiate sistematic.

Mă mut înapoi în apartament, pentru ca soția și copilul să nu fie singuri. Ne îngrijim de o ieșire pentru caz de pericol.

4 noiembrie: József, fratele meu mai mare și cumnatul Barta sosesc de la Cluj, pe drumuri ocolite și furișe. Sprijin moral și schimb de informații. Ai zice că suntem despărțiți prin frontiere.

5 noiembrie: Fiecare duminică este câte o bătălie câștigată împotriva violenței și samavolniciei: din nou pot să predic. Asistența în creștere.

Informare de la amvon, despre atacul terorist și despre îndepărtarea tatii sub escortă. Efect: consternarea – dar nu timorația.

Creștini din Arad, Oradea, Sighet, Petroșani, în biserică. Au venit să mă anunțe că parohiile și cunoștințele lor sunt solidare cu noi.

Parohia noastră are o casă de rugăciune în cartierul fabricilor, unde serviciul divin are loc de obicei duminică după amiază. Datorită situației critice, în mod temporar, serviciul divin de dupăamiază se oficiază tot în biserică; lăcașul de rugă este închis.

În cadrul sprijinului familial, stă la noi și soacra mea.

Fratele și cumnatul au plecat, amestecându-se printre enoriașii ieșiți din biserică: au evitat să atragă atenția, spre a nu fi reținuți.

6 noiembrie: La medicul legist, pentru certificarea oficială a rănilor și loviturilor pricinuite de atacul din ziua de 2.

O bătrânică îmi aduce două bastoane care nu îi mai trebuiesc, iar văduva unui fost ofițer vine cu câteva centuri de uniformă, ca să avem cu ce ne apăra. O cunoștință ne face surpriza unor broaște de siguranță din străinătate și plănuiește o instalație de alarmă.

Cătorva presbiteri li se dau telefoane anonime spre a-i suma să nu mai frecventeze biserica.

7 noiembrie: Vizita a doi polițiști în civil, cu chestiunea acțiunii teroriste de săptămâna trecută. Însinuiază că poate nici n-a avut loc vreun atac și că totul a fost simulat de mine. Protestez împotriva acestei mârșave suspiciuni, iar ei bat în retragere, "înțelegători".

8 noiembrie: Înaintez recursul propriu și al parohiei, împotriva sentinței de evacuare dată de Tribunal.

Își face apariția un suspect personaj venit din proprie inițiativă să ne repare telefonul. E evident că pentru altceva a venit. Îl refuzăm.

9 noiembrie: Din nou doi civili de la organele judiciare. Insinuarea s-a modificat, tinzând să-i atribuie răspunderea, de data aceasta, episcopului Papp. Mi se sugerează că făptașii sunt a se căuta probabil printre enoriași. Ar vrea să formulez eu nisaiva bănuiele. Subliniez că asupra episcopului grevează într-adevăr o mare răspundere în privința seriei de proceduri ce mi se aplică, însă evit să-l implic direct în acțiunea teroristă.

Tot în cadrul serviciului familial sosește de la Cluj sora mea Erzsébet cu cei trei copii – însă pe furis, bine-nțeleș, ca să nu fie reținută pe undeva.

6-11 noiembrie: Casa e păzită, toată săptămâna, de polițiști și civili; ni se spune că procedeul slujește apărării noastre.

În schimb, noi constatăm că cei veniți spre seară la biroul parohial sunt legitimați, iar unii dintre ei somați să plece fără nici o motivație. Se instalează polițiști și civili și în perimetrul mai larg din jurul bisericii: la cele două capete ale străzii noastre, în străzile din apropiere, la încrucișări, în parcul învecinat, etc. Toți sunt în legătură radio cu cei de la poarta noastră și, în mai multe cazuri, legitimează și interoghează ei persoanele ieșite de la noi.

Probabil vânează mai cu seamă lume din străinătate. O dată am văzut că un astfel de vizitator a fost îndepărtat de la poartă.

Chiar când mă duc să officiez înmormântări, sunt urmărit cu mașina, în fiecare caz.

10 noiembrie: Iarăși polițiști civili, în vizită. Din nou cazul de la 2 noiembrie. Se vede cât de colo că este un bun pretext spre a mă neliniști prin vizite repetate. Au nevoie de încă o "declarație" despre cele întâmplare. O suport, pentru a treia oară de-acum, ca să scap cât mai simplu de prezența lor.

Fratele meu mai mare, András, profesor la Târgu Mureș, sosește la Timișoara cu acceleratul de seară. Reținut, este prizonier toată noaptea, iar dimineața, cu trenul din zori, trimis acasă sub escorta unui polițist. I se debitează și lui minciunea că nu mai locuiesc în Timișoara.

12 noiembrie: Am mai avut parte de o duminică, predicând, în spiritul apostolului Pavel, despre împăcarea națională.

În cadrul informării de la amvon "protestez împotriva abuzurilor comise de către autorități împotriva membrilor familiei mele. Membrii acestea nu sunt lăsați să ne vină întru-ajutor în situația noastră periclitată, iar prin aceasta ne lasă vrând-nevrând la cheremul unor noi pericole amenințătoare".

După serviciul divin își iau rămas bun de la mine o seamă de noi emigranți în RFG și Ungaria, urându-mi putere de rezistență și succes. Pleacă tot mai mulți – se înrăutățește tot mai mult soarta celor rămași acasă.

Seara pare pașnică. Apoi, brusc, de două ori la rând zăngănit de geamuri sparte și zgomot de automobil îndepărtându-se rapid. Ne-au spart amândouă geamurile biroului din interior. Copilul fuge plângând dincolo, la maică-sa. Sărim de la locurile noastre, ca să nu fim loviți și noi. La fereastră ne repezim prea târziu. Copiii de la Cluj tremură vargă. Iată, nici sora mea n-a venit încoace degeaba: acum se poate convinge cum trăim noi.

Astupăm ferestrele și le batem în scânduri. Telefonăm din vecini la poliție. Sunt scandalizați că îi deranjăm cu fleacuri. Adormim târziu, cu frica în sân, când și când tresărim din somn, de teama altor atacuri și efracțiuni. Starea de alarmă se agravează.

13 noiembrie: Ascultând la radio postul Budapestei, aflăm că și scriitorului târgumureșean Sütő András i-au spart ferestrele. Poliția a calificat chestiunea drept consecință a justificatei mâinii a poporului. – De-acum știm și noi pe ce putem conta.

Fac reclamație scrisă la poliție în chestiunea ferestrelor sparte.

Prieteni de-ai noștri dorm la noi ca să ne apere și să ne încurajeze.

Un om beat, pus pe provocări, e cât pe ce să ne spargă ușile biroului și ale locuinței. Întâi vociferează îndemnuri de insurecție la adresa maghiarilor, apoi mă ocărește. Rupe un lăcăt de la subsol: "caută drum". – Afirmativ, l-au îndepărtat polițiștii de la poartă.

14 noiembrie: Găsim spart un vitraliu colorat, cu chenare de plumb, al bisericii. Lovit din afară, s-a sfărâmat complet, cu chenar cu tot. De-acum terorismul se extinde și asupra bisericii.

Invazia "oamenilor beți" continuă. De duminică și până acum, al cincilea scandal în birou, respectiv în vestibulul bisericii. Indivizii urinează pe perețele culoarului. Fiecare dintr-inșiși afirmă, într-o maghiară ca vai de ea, că este reformat și are de vorbit cu mine. Apoi dau cu picioarele în ușă, scuipă, răcnesc și fac scandal. Îi îndepărtăm pe rând, cu forțe unite. Proferează amenințări. Instigătorii lor au găsit o ingenioasă metodă spre a ne șicana și neliniști: ne

trimit pe cap pleava orașului. Provizoriu, pentru câteva zile, suntem nevoiți să închidem biroul. Deschidem numai dacă se sună.

În momente din acestea, polițiștii și observatorii nu văd și nu aud nimic. Nici măcar seara, când ne sunt sparte, la rând, și ferestrele dormitorului. Dimpreună cu oaspeții mei, ieșim într-o clipită pe stradă. Făptașii n-aveau cum să fugă departe: ori s-au tras pe după porți vecine, ori au urcat în mașină. Tocmai demarează două automobile, în mare grabă, pe strada luminată. Le facem semn. Primul dispăre în goană. Pe celălalt nu-l slăbim: unul din noi îi sare în cale. E nevoit să oprească. Îl recunoaștem pe securistul "de serviciu". Zice că n-a văzut și n-a auzit nimic. Iată cum se împlinește adevărul că "văzând nu văd și auzind nu aud"...

Întărm în casă. Lipim geamuri până seara târziu. Cu ajutorul oaspeților și vecinilor batem în scânduri toate ferestrele. Parcă ne-am fi mutat într-o peșteră.

Telefonăm la poliție. Răspunsul: doar n-om fi vrând să ne repare ei ferestrele?!

15 noiembrie: Unul dintre prietenii noștri care ne-a ajutat să batem în scânduri ferestrele, este escortat la poliție și ținut acolo o jumătate de zi. L-au întrebat, a bătaie de joc, dacă în seara precedentă a izbutit să-i prindă pe făptași, și l-au amenințat cu închisoarea – pentru huliganism. I s-a interzis să circule pe străzile orașului după amurgit.

Un alt prieten ne aduce geamuri croite pe măsură, măcar pentru tăblile interioare, căci iarna e în prag. Ajutorul său e cu atât mai prețios, cu cât sticla de geam lipsește din comerț de ani de zile, ca și chitul – dar cineva face rost și de chit.

Mă duc la o înmormântare, cu mașina unui enoriaș. De cum ne despărțim la poarta mea, iar el dă să plece acasă, un polițist civil îi ia permisul de conducere, sub pretext că a staționat nereglementar. Va trebui să dea din nou examen de conducere, ca să-și poată redobândi carnetul.

În același fel l-au depozat de carnetul de conducere, în luna din urmă, pe tata și pe fratele meu mai mare de la Târgu Mureș. Pe tata l-au căzut a patra oară la "corigență" fără a-și disimula intenția vădită de a o face.

16 noiembrie: Socru și cumnatul meu se află la noi. Ieșind în oraș, au fost escortați într-un loc oficial și tratați brutal. Niște civili caută să-l convingă pe socru meu să mă determine să plec din Timișoara.

Aflu că ambasada canadiană din București mi-a trimis trei telegrame, dar de toate trei datele acestea le-au fost remise sub pretext că "nu mai locuiesc la Timișoara".

Din nou polițiști în civil, pe chestiunea atacului terorist de la începutul lunii. Acum afirmă că mobilul a fost furtul. Isprăvindu-mi-se răbdarea, le spun categoric că nici în cazul atacului, nici în al spartului ferestrelor și al provocărilor nu se poate depista nici un semn al intenției de furt. Corelațiile atestă escația unui război psihologic brutal. Orice altă interpretare dovedește cinism.

Am trimis vorbă, în secret, ambasadei canadiene că mai trăiesc și sunt aici.

Pe căi pline de vicisitudini, cu mai multe transbordări, folosind mașină, tren și autostop, îmbrăcați în deghizaj, sosesc la Timișoara fratele meu mai mare József și dr. Tőkés István, vicar episcopal pensionat, adică tata, de la Cluj. – Avem într-adevăr nevoie de întăriri.

Totodată pe băiețelul meu de trei ani l-am făcut scăpat în Ardeal, la bunici, spre a-l cruța de efectele nocive ale evenimentelor viitoare.

Fortificăm în continuare. Enoriașii au bătut în scânduri unele porțiuni deschise ale bisericii.

17 noiembrie: Judecarea recursului la Tribunalul din Timișoara. Cu totul neașteptat, episcopia cere și obține amânare. Surprinzătoare întorsătură, în comparație cu graba de până acum. – Poate că răgazul nu va fi favorabil nouă. Denunț scris la poliție despre cele mai recente spargeri de ferestre și provocări.

Iarna bate la ușă. Nu putem obține lemne: toată lumea se teme să ne servească cu această marfă sever raționalizată.

„VORBESC...”*

Lată-mă în camera copilului meu, în fața ferestrelor sparte. Îl cheamă Máté și l-am făcut scăpat în Ardeal, ca să-l ferim de amenințătoarele pericole de aici. În încăpere plutește miros de chit. Lată-mă în România sfârșitului de secol douăzeci – și ce altceva aș putea face decât să vorbesc, acolo unde încă nu se sparg “ziduri”, ci doar ferestre?! Despre zilele și nopțile noastre de totdeauna ar trebui să vorbesc, mai ales în urma faptului că la începutul lunii acesteia au dat năvală peste noi, în casă, niște indivizi, și am fost victimele unei brutale acțiuni teroriste și al unei tentative de omor, scăpând însă – har Domnului – cu o rană ușoară. De atunci însă nu mai avem o clipă de liniște, căci zilnic ni se sparg ferestrele, iar acțiunea a trecut de-acum de la locuință la ferestrele bisericii, pe care le-au spart deasemenea, așa că biroul, locuința și biserica au devenit ținta acțiunilor teroriste ale unor făptași necunoscuți. Să spun și că niște inițiatori necunoscuți trimit încoace “pleava orașului”, în două zile ni s-au trimis cinci oameni beți, care au făcut scandal, s-au dat – într-o maghiară stricată – drept reformați, au vrut să pătrundă de mai multe ori în locuința noastră, au bătut cu picioarele în ușă și s-au urinat pe zidul culoarului bisericii. Într-o astfel de stare tensionată nu putem decât să ne fortificăm casa, cetatea, biserica. Batem în scânduri tot ce se poate – de pildă și ferestrele, împotriva unor noi atacuri. Baricadăm punctele clădirii, pe unde se poate pătrunde într-însa. Prietenii noștri dorm mereu aici, deoarece nopțile noastre sunt îngrozitoare. Lui Sütő András i s-au spart deasemenea ferestrele; mă gândesc că făptașii au făcut aceeași școală.

Starea noastră sufletească poartă și pecetea faptului că de săptămâni în șir, locuința noastră este păzită de polițiști și agenți civili ai ministerului de interne, care afirmă că de dragul nostru se află aici, însă în realitate “ne păzesc” de oaspeți și de vizitatori din străinătate; îi legitimează, îi tracasează, îi provoacă mereu, interzicându-le până și să vină la biserică. Îi amenință și-i rețin.

Zi și noapte avem la îndemână drugii de fier, bastoane, curele, și suntem mereu pregătiți de noi atacuri. Dar și mai rău decât aceasta este ceea ce completează imaginea situației noastre...

Căci dacă se poate, apoi și mai îngrozitor decât violența și războiul psihologic, este să suporti izolarea în care ești învăluit. Mă refer mai ales la membrii familiei, care azi-măine vor răzbi până la noi în Timișoara

tot atât de greu ca și vizitatorii din străinătate. Voi aminti doar cazurile cele mai esențiale: acum două săptămâni, sosit la Timișoara, tatăl meu a fost reținut la poliția gării toată noaptea și trimis apoi sub escortă, dimpreună cu nepotul său, înapoi la Cluj. La fel a pățit peste o săptămână fratele meu András, retrimis la Târgu Mureș, sub escortă polițienească și el.

Parcă am fi despărțiți de frontiere. La sosire sau la plecare, frații mei, socrul, cumnata, vizitatorii sunt duși de fiecare dată la poliția gării, percheziționați și interogați. Caracteristic pentru tratamentul și felul de a se purta, incalificabile, al poliției, este faptul că de exemplu tatălui meu i s-a interzis să vorbească în limba maghiară cu nepotul său în incinta poliției gării și a fost acuzat că venise la Timișoara pentru comerț ilicit.

Situația noastră a ajuns aproape imposibil de suportat și ne aflăm aproape la limita capacității de rezistență. Sunt îngrijorat acum mai ales pentru soția mea, căci pe fiul nostru l-am salvat, trimițându-l la bunici.

Ce aș mai putea spune în final? Poate repetarea mesajului trimis de Sütő András radiodifuziunii budapestane: cer ajutorul celor în măsură să ne ajute – căci la fel au făcut, acum o sută de ani, în împrejurări mult mai ușoare, și românii din Ardeal, care i s-au adresat țării-mame românești din vechiul regat, cerând sprijin. Cer deci ajutor, în mod lucid și dârz. Și mă folosesc de prilej spre a-mi exprima mulțumirile pentru premiul Berzsényi și pentru premiul Fundației Bethlen Gábor, care au însemnat pentru mine un mare ajutor și un mare suport moral în această bătălie comună și totuși extraordinară. Vă mulțumesc pentru atenție și vă mulțumesc să și aici pot simți la fel cu cei ce sunt departe.

(Text pentru imaginile din emisiunea Panorâma a televiziunii de la Budapesta. Mijlocul lunii noiembrie 1989.)

*Fragment

INFORMARE DE LA AMVON

26 noiembrie 1989

Din păcate, săptămâna trecută n-a adus liniște nici familiei mele, nici parohiei noastre. Nici un semn al degajării, ba dimpotrivă, situația s-a înrăutățit și mai mult, dacă mai e posibil.

La 19 noiembrie, înainte de amiază, după serviciul divin, a apărut pe neașteptate la noi acasă Mihai Teperdel, inspectorul județean al cultelor. Mi-a cerut socoteală pentru ce a predicat tatăl meu, apoi l-a somat să nu mai propovăduiască în comunitatea noastră. – Consider că este scandalos să fie interzis de la amvon Dr. Tőkés István, teolog și fost vicar episcopal, de sub mână căruia au ieșit generații de predicatori, și timp de câteva decenii, a fost unul dintre îndrumătorii activității de propovăduire în Biserica Ardealului.

În cursul discuției, tatăl meu a respins și a criticat cu asprime felul de a ocărmoi al episcopilor Papp László și Nagy Gyula, potrivit evangheliei și distructiv pentru Biserică, arătând că acest fel de a ocărmoi a dus printre altele la situația de astăzi din Timișoara.

În aceeași zi s-a continuat tracasarea neîntemeiată a membrilor familiei mele. Sora mea Dr. Tőkés Eszter, medic în Cluj, și fratele meu Tőkés Zsolt, profesor la Odorheiul Săcuiesc, intenționau să plece cu mașina la Cluj în tovărășia unei cunoștințe a noastre din străinătate. În apropierea locuinței noastre, ei au fost arestați și duși la poliția gării, unde și-au petrecut întreaga noapte șezând pe scaune, după un îndelungat și penibil interogatoriu. Dimineța, cu acceleratul de Iași, frații mei au fost transportați la Cluj sub escortă polițienească, și predați poliției de acolo. Sora mea a fost interogată în continuare până seara. Pe fratele meu l-au ținut arestat în gară până dupămasă, când l-au escortat cu trenul la Odorheiul Săcuiesc, unde îl aștepta deasemenea poliția, dându-i-se drumul doar pe la miezul nopții.

Frații mei au avut parte de un tratament incalificabil. Au fost acuzați printre altele de absurdă calomnie că ar fi practicat comerțul ilicit. Umilirii lor i s-a adăugat și răscolirea bagajelor, fotografierea, apoi calificarea drept "corpuri delictive" a celor câteva mii de lei și alimentelor (carne, ouă, 5 portocale, mere, mentosan) aflate asupra lor.

Fotografiile realizate în felul acesta – și multiplicare – le-au fost distribuite în zilele următoare câtorva presbiteri, de către inspectorul Teperdel și alte persoane, necunoscute – cu scopul de a mă denigra pe mine.

Luni dimineța, în 20 noiembrie, au venit să mă ia doi ofițeri de poliție, transportându-mă cu mașina la poliția economică. Acasă încercaseră să mă îmbrobodească afirmând că este vorba de o convorbire "frățească", și în două-trei ore pot reveni, cu situația rezolvată, dacă mă voi purta "în mod corespunzător".

Interogatoriul deloc frățesc a durat cinci ore. Ocări, ademeniri, imprecășii, amenințări. Vreo opt persoane oficiale s-au ocupat de mine în acest răstimp. M-au amenințat și cu arestarea, deși nu au nici un temei legal pentru așa ceva. Ca să nu intru în amănunte inutile, arăt doar că scopul lor era acela de a mă șantaja prin presiuni de natură bănească, determinându-mă să cedez și să plec din Timișoara.

Mi-au arătat un bon de mână despre 20.000 lei, dat de mine cu două luni în urmă, celor doi reformați din țară care ne-au adus dania benevolă a unor oameni; donatorii făcuseră colectă din simpatie pentru noi, știind că episcopul ne-a sistat salariul și că soarta noastră este chinuitoare.

Poliția s-a străduit să mă șantajeze prin două calomnii. S-a afirmat că banii i-am primit de la doi cetățeni ungari, demascați chipurile la punctul de frontieră Borș. Calculul poliției era următorul:

- a. Dacă banii i-am primit eu, pentru scopuri personale, cazul se califică drept mită din străinătate și se pedepsește cu 15 ani de închisoare;
- b. Dacă în schimb i-a primit Biserica, sunt vinovat de fraudă, ceea ce înseamnă șapte ani.

Au vrut să mă constrângă prin intimidare să iau asupra mea una din cele două culpe – adăugând că dacă "mă port bine" și cad de acord cu ei, vor fi dispuși să uite, "cu mărinimie", delictul.

În zilele următoare au încercat să-i convingă și pe presbiteri că eu sunt un defraudator, trimițându-le fotocopia menționatului bon. Atât în fața lor, cât și a fraților mei, m-au calomniat în fel și chip. De exemplu: banii găsiți asupra surorii mele provin din străinătate, căci i-am primit de la televiziunea ungară; eu singur mi-am spart ferestrele și tot eu însumi am înscenat și acțiunea teroristă; am defraudat ajutorul elvețian de 30.000 franci, din banii aceștia am cumpărat portocalele și i-am îmbuibat cu bunuri materiale pe frații mei, etc., etc. – În felul acesta vreau ei să instige împotriva mea conducerea comunității și pe enoriași, distrugându-mi creditul moral.

Abominabila campanie de calomnii a autorităților polițienești, amenințările și încercările lor de șantaj se încadrează organic în prigoana pe care, cu opt luni în urmă, a pornit-o împotriva mea episcopul Papp László din Oradea, spre a mă îndepărta cu orice preț. După ce hărțuiala

disciplinară, scenariul transferului și excomunicării, scrisorile anonime, atacurile teroriste, și încercarea de discreditare cu "tulburările mintale" au eşuat, de data aceasta ingeniozitatea satanică vrea să mă nimicească prin compromiterea financiară, declarându-mă răufăcător de rând, spre a murdări în felul acesta cauza noastră nobilă și dreaptă, și a distrage atenția de la adevăratele dedesubturi.

Consider că este sub demnitatea mea să dezminț amănunțit noile calomnii ce ni se aduc. Apere-se cei ce sunt vinovați, cei ce, atât pe plan moral cât și material se străduiesc în mod evident să ne distrugă Biserica.

Dealtfel este destul de regretabil că a trebuit să trimitem de aici carne și ouă la Cluj, unde nu se pot procura deloc. Este dureros că a trebuit să ne apărăm băiețelul de primejdia morții, mutându-l la Dej, unde i-am trimis câteva portocale de care se lipsește soția mea însărcinată.

Joi, în 23 noiembrie, polițiștii au venit din nou să mă ia, dar am refuzat să plec cu ei. De bună voie nu mai sunt dispus să particip la asemenea proceduri de șantajare. M-au amenințat că mă arestează, sparg ușa, "aruncă în aer" casa, dacă nu plec cu ei.

În tot timpul săptămânii, ușile locuinței și ale biroului au fost păzite de dimineața până seara de către polițiști. În unele zile au interzis accesul vizitatorilor și credincioșilor, ori le-au permis să intre numai după ce i-au legitimat. Autoritățile au afirmat că este vorba de protecția noastră personală; în realitate însă, i-au "protegit" pe vizitatori, îngrădind și prin aceasta în mod grav libertatea legală de funcționare a Bisericii noastre. Joi după amiază i-au îndepărtat în mod samavolnic pe tinerii veniți la pregătirea pentru confirmațiune.

Restul zilelor săptămânii s-au scurs în liniște și teamă; nu știam ce ne mai rezervă viclesugul și intrigăria.

Semnalez din nou comunității că noua dezbatere a procesului de evacuare pornit împotriva mea de către episcop va avea loc marți, 28 noiembrie, la orele opt, în sala de ședințe numărul 40.

Protestez și de data aceasta împotriva noilor tracasări și atacuri care lovesc în mine ca preot, precum și în soția mea însărcinată, și în ceilalți membri ai familiei mele, în presbiteri și enoriași – și protestez împotriva îngrădirii liberei funcționări a Bisericii.

Îi mulțumesc Comunității pentru statornicia întru răbdare și pentru sprijinul dat nobilei noastre lupte, cerându-i să persiste, deoarece am convingerea că "acelora ce îl iubesc pe Dumnezeu, totul le este spre bine".

Declar și din acest loc, că îndemnat de spiritul lui Dumnezeu, nu cedez șantajului și amenințărilor și rămân mereu la slujba mea, până când îmi va îngădui Dumnezeu.

Sunt convins că situația din Timișoara poate fi reglementată numai și numai prin legalitatea bisericească, în vederea căreia – în calitate de cetățeni leali ai statului – cerem ajutorul nepărtinitor al autorităților lumesti.

INFORMARE DE LA AMVON

3 decembrie 1989

Chestiunea de la Timișoara a intrat într-o fază critică.

De nouă luni a început prigoana necruțătoare al cărei țel primordial este îndepărtarea mea din Timișoara. Cu prilejul și colaborarea autorităților de stat, episcopul de Oradea a făcut în acest răstimp tot posibilul spre a mă alunga din comunitatea mea. Printr-un și întreg de măsuri nelegale, autoritățile bisericești și de stat mi-au încălcat drepturile de om, cetățean și pastor sufletesc. La fel au procedat și cu Biserica reformată din Timișoara, nesocotindu-i libertatea și autonomia constituțională. Astăzi, situația a degenerat atât de rău încât clădirea bisericii și locuința parohială este păzită zi și noapte de milițieni; libertatea de mișcare a familiei mele este grav îngrădită fără vreun temei legal; sunt împiedicat, tot nelegal, să-mi întrețin legăturile firești și – ceea ce este mai grav decât orice – se zădărnicește libertatea cultului, deși este asigurată de Constituția și legile țării.

Practic, presbiteriul a încetat să existe, enoriașii, conducătorii lor și pastorul sufletesc îndură zilnic tracasări, amenințări, timorări. Situația s-a agravat până la insuportabil.

Între timp, procesul de evacuare pornit împotriva preotului a ajuns la sfârșitul care era de așteptat. În ședința de marți, 28 noiembrie, recursul nostru a fost respins, admitându-se propunerea de evacuare făcută de episcop. Voința univocă a comunității și presbiteriului a fost total neglijată. Hotărârea tribunalului este întru totul nelegală și se încadrează printre multiplele încercări făcute în ultimele luni pentru îndepărtarea mea.

În spatele cazului de la Timișoara se ascund insuportabile stări de lucruri din Biserica noastră. Nu este vorba doar de un post, aici; în realitate însăși cauza libertății și intereselor de bază vitale ale Bisericii noastre este în conflict cu forțele reacționare care atrofiază credința și

anchilizează Biserica. Iată pentru ce miza nobilei noastre lupte este atât de mare.

Ținând seama de toate acestea, protestez împotriva oprămirii brutale a vieții noastre comunitare și a libertății cultului nostru; împotriva gravei încălcări a drepturilor noastre omenești, cetățenești și comunitare. Fiind cetățeni leali ai patriei și membri drepcredincioși ai Bisericii noastre, nu putem accepta nici nelegalitatea, nici samavolnicia care ne umilește demnitatea de om.

În spiritul acestora persist în serviciul meu atâta timp cât Dumnezeu îmi îngăduie. Pentru mine, nici evacuarea din căminul nostru nu ar însemna o înfrângere, căci orice cauză dreaptă cere sacrificii. Totuși, nu-mi vine să cred că în România socialistă un pastor sufletește reformat maghiar va fi îndepărtat din locuința și din slujba sa în mod forțat.

Încheind, vreau să-i mulțumesc Comunității pentru ajutorul și sprijinul consecvent de până acum și să-i cer și pentru viitor. Și îi rog aparte pe toți cei ce se încumetă, prin lucrarea Spiritului – să ne viziteze în oricare zi din săptămână, la birou sau în locuință, și să nu ocolească preajma bisericii noastre nici măcar în ciuda prezenței polițienești.

Dat fiind că este foarte frig, iar în condițiile la care s-a ajuns, n-am izbutit să procurăm lemne de foc pentru biserică, îi rog pe credincioși să aducă, pe cât au posibilitatea, câteva lemne (ca odinioară, în școlile satești) spre a putea să încălzim încăperile comunității.

Cât despre evacuare, îi rog pe aceia dintre membrii comunității care sunt de acord cu mine, să poștească la birou, după serviciul divin, spre a semna memoriul adresat tribunalului orașenesc și prim-secretarului Radu Bălan al județenei de partid, cerând anularea hotărârii de evacuare nelegală.

(Petiția a fost semnată de 526 enoriași)

CĂTRE TRIBUNALUL DIN TIMIȘOARA și Radu Bălan, primsecretar al județenei de partid

Timișoara

Subsemnații membri ai parohiei reformate din Timișoara am aflat cu consternare despre intenția evacuării pastorului nostru sufletește Tókéş László. Deoarece consiliul de conducere – presbiteriul – bisericesc nu mai poate funcționa, respectiv pentru că recursul său împotriva evacuării a fost respins în mod nemotivat, este necesar să intervenim noi, membrii comunității susținătoare a bisericii, solicitând rejudecarea procesului și renunțarea la evacuare. În calitate de cetățeni leali ai patriei noastre și membri ai parohiei reformate din Timișoara, cerem reglementarea legală a problemei privind postul pastorului Tókéş László în spiritul evangheliei și al păcii sociale.

Timișoara, 3 decembrie 1989.

(Două duminici la rând, în ciuda intervenției polițiștilor, petiția a fost semnată de peste șapte sute de persoane, și trimisă prin poștă secretarului de partid Radu Bălan.)

PAZA

Informare din Timișoara

Din 20 noiembrie, biserica reformată din Timișoara, respectiv locuința pastorului este păzită zi și noapte de către polițiști. Ei sunt postați în spatele porții, în casa scârilor și patrulează adesea prin toată clădirea cu etaj, sau blochează chiar intrarea biroului. Cei ce intră în clădire – chiar locatarii – sunt legitimați și se controlează ce au adus ori au luat cu ei. Biroul oficiului parohial îl ținem încuiat din motive de siguranță și numai după ce sună, le dăm drumul înăuntru celor ce au trecut de barajul pazei (de pildă spre a anunța cazuri de moarte).

După legitimare, milițienii îi îndepărtează pe cei mai mulți dintre oaspeți și prieteni, ba chiar dintre enoriași, nu însă înainte de a le nota numele. Cinici, obișnuiesc să-i bănuiască până și pe cei mai simpli enoriași (de pildă femei bătrâne) că au arme asupra lor, și îndepărtează aceste persoane sub pretext că mă apără pe mine. Uneori, de ochii lumii – dar fără vreo logică – ei permit și accesul. A doua zi însă unii sunt citați la securitate, interogați asupra scopului vizitei – și li se interzice să mai vină.

Paza nu se sistează nici pe durata serviciului divin, ba dimpotrivă este întărită ca efectiv. Așa s-a întâmplat de pildă în două duminici consecutive (26 nov., 3 dec.) precum și la serviciile divine de toate zilele din săptămâna mare de advent (27 nov. - 2 dec.). Însăși prezența polițiștilor îi umple de teamă și de anxietate pe credincioși, iar în plus urmează legitimarea, cârcotășia arogantă, îndepărtarea de la biserică, notarea numelor. Tot așa sunt legitimați și trecuți pe listă tinerii care vin la ora de pregătire pentru confirmare. Li se notează și numărul școlii și li se controlează caietele. În două cazuri ei au fost alungați cu toții și n-am putut ține ora.

Nici pe muncitorii (zidari, zugravi, etc.) permanenți de la biserică nu-i lasă să lucreze, astfel că toate operațiunile s-au sistat.

Recent (la 3 decembrie) după serviciul divin polițiștii au blocat intrarea biroului, neîngăduind nimănui să pătrundă. Până la urmă însă, în fața intervenției mele energice și a perspectivei că se stârnește furia mulțimii, au fost nevoiți să bată în retragere. Duminică înainte de amiază am stat în poarta bisericii, primind personal pe credincioși, astfel că polițiștii au renunțat la tracasări și legitimări, însă au continuat imediat după plecarea mea de acolo.

Principalul scop al terorii autorităților este să ne izoleze, să-i îndepărteze pe membrii parohiei, pentru ca noi să rămânem cu desăvârșire singuri.

În afară de aceasta, adepților, prietenilor apropiați și celor ce ne sprijinesc, li se fac neplăceri și la locul de muncă, precum și la securitate, interzicându-le să vină la noi sau la biserică. Prin amenințări cu moartea, cei mai apropiați colaboratori ai mei au fost îndepărtați de biserică. Practic, presbiteriul nici nu mai există.

Nu pot să țin legătura nici cu membrii familiei mele; tata, frații, cumnații mei sunt îndepărtați sub escortă din oraș, încă înainte de a ajunge până la mine. De luni de zile, telefonul nostru nu funcționează, scrisorile nu-mi parvin, ale mele nu se transmit, telefonul cunoștințelor apropiate este blocat complex sau bruiat.

Dacă sabotajul și încălcarea legii s-ar limita doar la persoana mea și la familie, aș tolera întrucâtva situația. În realitate însă este vorba de anchilozarea vieții noastre bisericești și de stăvilirea libertății cultului. Poate până și imputările conducerii bisericești și ale episcopului s-ar putea admite, dar este de neiertat că ei trec cu vederea opresiunea vieții comunitare, ba chiar subvenționează această prigoană.

Încă un amănunt. Deoarece autoritățile împiedică procurarea lemnului de foc pentru biserică și pentru locuința noastră, iar

combustibilul ne este pe terminate, credincioșii caută să mă ajute, însă milițienii îi gonesc pe cei veniți cu câte o bucată de lemn.

Și o informație. La 28 noiembrie, tribunalul orășenesc a hotărât evacuarea noastră. Participanții serviciului divin din 3 decembrie i-au trimis o petiție tribunalului și primsecretarului județenei de partid, cerând renunțarea la evacuare și reglementarea legală a chestiunii privind biserica. Documentul a fost semnat de 526 persoane.

4. XII.1989.

RAPORT PAROHIAL (VI.)

Parohia Reformată din Timișoara

Nr. 153/1989

Reverendissimului domn D. Papp László

Oradea

De multă vreme, comunicația firească dintre oficiul nostru parohial și autoritățile bisericești superioare a încetat, deoarece pentru domnia voastră, domnule episcop, singura formă posibilă a acestei comunicații este porunca, **punerea la punct**, pedeapsa și amenințarea trimisă de sus, iar pe de altă parte necondiționata obediență a supusului, teama și supunerea acestuia – indiferent de ordinea legală. Printre altele, acestui fapt i se datorează geneza și înrăutățirea nefastei stări de lucruri de la Timișoara. Prin teroare, dispoziții secrete și intrigi nu se poate ocărui, sau cel puțin nu ar fi îngăduit să se ocăruiască astfel – mai ales în Biserica lui Cristos.

În ciuda acestui fapt, mă adresez din nou domniei voastre, domnule episcop, nu numai în numele meu, dar și al comunității și presbiteriului din Timișoara. Mi-o dictează credința și rațiunea limpede, căci fără un dialog normal, orice soluționare este inimaginabilă, iar în Biserică nu trebuie să domine metodele unilaterale și dictatoriale.

În căutarea drumului de urmat pentru comunitatea noastră, iau ca punct de plecare situația din Timișoara, devenită intolerabilă. În preajma parohiei noastre domină violența primară, amestecul brutal al autorităților, metodele polițienești. – Pentru prezentarea adecvată, anexez informarea mea obiectuală asupra situației momentane. – Ar trebui să se pună capăt odată stării de lucruri înjurioase care stânjenește comunitatea în libera exercitare a cultului. Chiar dacă vă deziceți de persoana mea, acest lucru vă privește – dar ca prelat cu depline răspunderi nu puteți privi cu mâinile în sân, cum o parohie numeroasă este distrusă și descompusă; cum cele mai elementare drepturi omenești ale enoriașilor, dimpreună cu libertatea conștiinței și a religiei, sunt lezate; cum drepturile colective ale enoriașilor bisericii noastre și autonomia parohiei noastre sunt desconsiderate. Pentru faptul că toate acestea pot avea loc, răspunderea cea mai gravă cade în sarcina domniei voastre, domnule episcop; se cuvine deci, reverendissime, să luați inițiativa remedierii situației.

După cum s-a putut constata pe parcursul unei întreg șir de luni, dând ascultare convingerilor mele de creștin, nu sunt dispus să cedez în fața dictatului și a violenței. Voi rămâne în slujba mea atâta timp cât Dumnezeu mi-o va îngădui. Totuși sunt gata să duc un dialog echitabil, din care să se excludă autoritățile și amestecul lor; sunt gata de un astfel de dialog, fără mânie și patimă, pe baza statutului meu real de la Timișoara și cu condiția să mi se respecte demnitatea de om și de pastor sufletesc.

Vă somez, domnule episcop, să nu mai sporiți inestimabilele pagube pe care – prin ilegalitățile comise și prin practicarea unei ocăruii potrivnice evangheliei – le-ați cauzat deopotrivă sub raport intern și extern, atât Bisericii noastre cât și statului nostru, printre altele și în funcție de cazul de la Timișoara. Întrucât nu sunteți dispus să renunțați la funcție, renunțați măcar la metodele moderne cezaro-papistașe și căutați căile degajării și desfășurării bisericești, spre binele poporului nostru, gloria lui Dumnezeu și totodată pentru interesele just concepute ale patriei noastre. Ideea centrală a moștenirii noastre protestante și a credinței noastre evanghelice este neconținută reînnoire: "semper reformanda". Iar de sub obligația acesteia, nici măcar Biserica noastră, și în speță domnia voastră, domnule episcop, nu se poate eschiva "nepedepsită".

Timișoara, 4 decembrie 1989.

Tőkés László

pastor

INFORMARE DE LA AMVON

10 decembrie 1989

În săptămâna trecută, situația umilitoare a comunității și a pastorului sufletesc a continuat să se agraveze.

Acum o săptămână, duminică, de la caz la caz, enoriașii au fost din nou nevoiți să vină la serviciul divin încadrați de polițiști, controlați și legitimați de aceștia, care însă nu s-au mulțumit cu atât, ci au încercat să împiedice oamenii de a intra în birou. Până la urmă, datorită atitudinii energice a preotului și enoriașilor, polițiștii au bățuit în retragere.

Fără temei și motivație, miliția a păzit poarta casei zi și noapte, o săptămână întreagă, neîngăduind nimănui să intre la noi, cu excepția solicitanților de înmormântare. Practic, lucrul de birou stagnează, iar eu sunt menținut într-un sever arest de domiciliu. Mai mult chiar, joi și sâmbătă n-am putut ține orele de catehism, deoarece polițiștii i-au alungat pe tinerii confirmanți. Făcând gălăgie și trântind mereu porțile, milițienii mențin într-o permanentă stare de tensiune nu numai familia mea, dar și pe enoriași și pe locatarii întregii case.

Autoritatea publică s-a amestecat neomeneste în viața Bisericii și a familiei mele și atunci când n-a permis accesul medicului venit să-mi vadă soția bolnavă; deasemenea în repetate rânduri i-a împiedicat pe enoriași veniți într-ajutor, să ne dea lemnele și alimentele aduse. Iată că e o culpă să-i cumperi pâine și lapte celui aflat la strâmtoare. Dealtfel, în una din zile au întors din capătul străzii căruța care ne transporta lemnele.

Evident, se promovează o veritabilă stare de asediu împotriva noastră, spre a ne constrânge prin foame și frig, să cedăm. Metodele acestea josnice ne lezează profund drepturile omenești fundamentale și nu sunt demne de ordinea legală a patriei noastre socialiste.

Săptămâna aceasta ne-a sosit răspunsul miliției la reclamația noastră privind spargerea ferestrelor. Poliția arată că, cercetând cazul, a ajuns la concluzia că ferestrele le-au spart probabil copiii care se jucau cu mingea și cu praștia. – Un atare răspuns cinic nici nu mai trebuie comentat.

Miercuri, în 7 decembrie, tribunalul mi-a comunicat sentința de evacuare, conform căreia trebuie să părăsesc parohia în termen de opt zile. În caz contrar, datorită insistențelor episcopiei, pot fi pus în stradă.

Vineri, în 9 decembrie a venit inspectorul Mihai Teperdel, să urgenteze mutarea. I-am adus la cunoștință că insistăm pentru rezolvarea legală a chestiunii de la Timișoara și nu cedăm în fața nici

unei violențe. – Dealtfel, la soția mea nu se referă hotărârea de evacuare, așa că în conformitate cu legea, pe ea nici portărelui n-o poate obliga să părăsească locuința.

Și-apoi, unde să te duci, în plină iarnă, cu o gravidă și un copil de trei ani?!

În chestiunea rezolvării legale a situației din Timișoara i-am adresat o nouă scrisoare episcopului de Oradea Papp László, în care mi-am exprimat solicitudinea în privința unui dialog echitabil, scutit de violență și amestec dinafară.

Spre informare, îi fac cunoscut comunității că duminica trecută, peste cinci sute de persoane au semnat petiția împotriva evacuării preotului, și că ea i s-a trimis tribunalului precum și primsecretarului județenei de partid. Faptul dovedește în mod univoc, printre altele, că enoriașii din parohia reformată a Timișoarei, folosindu-se de dreptul lor legal, se împotrivesc categoric îndepărtării forțate a pastorului și resping hotărârea de evacuare dată de tribunal.

În încheiere îmi exprim din nou protestul împotriva numeroaselor nelegalități ce lovesc în comunitatea noastră și în persoana mea – ca și împotriva amestecului brutal al autorităților, precum și contra metodelor neomenoase, și a gravelor încălcări a libertății cultului. Sfătuind comunitatea să fie lucidă și răbdătoare, o rog să rămână consecvent fidelă cauzei noastre drepte și legale. Chiar asumându-vă riscul de a fi respinși, nu ocoliți oficiul, și – prin frecventarea bisericii ca și prin rugăciuni – sluiți în continuare cauza rezolvării pașnice, solicitând în acest scop și ajutorul fraților noștri de altă confesiune – ortodocși, catolici, evanghelici, evrei și neoprotestanți.

În actuala situație grea, vă rog să aduceți lemne de foc pentru încălzirea parohiei și bisericii. La scadența evacuării, deci vinerea viitoare, îi rog pe toți cei ce au posibilitatea, să vină la oficiul parohial. – Supunându-mă voinței lui Dumnezeu și cu încredere în mila Sa, am credința că "acelora ce îl iubesc pe Dumnezeu, totul le este spre bine".

DOMNULUI PREȘEDINTE JIMMY CARTER

Washington

Stimate Domnul Președinte! Dear Mr. President!

“Bateți, și vi se va deschide” – spune Scriptura (Mat. 7,7). Este tocmai ceea ce fac eu acum, apelând la Excelența Voastră, din depărtarea necunoscutului – și bat cu disperare în ultimul zid încă nedemolat din Europa, care exclude, respectiv clăustrează libertatea întocmai ca o temniță.

Sunt pastorul reformat Tőkés László din Timișoara (România); de ani în șir îmi ridic tot mai fățiș cuvântul împotriva opresiunii și frustrării drepturilor Bisericii reformate din România și în general ale celor aproximativ două milioane de maghiari ardeleni – fiind unul dintre puținii care mai îndrăznesc, sau cutează deja să dea glas. Drept consecință, sunt expus unor grave șicanări și prigoniri încă din 1983; doi ani de zile am fost deposedat până și de postul meu de pastor și azvârlit în stradă cu familie cu tot. Mai de curând mi-am exprimat – printre altele – punctul de vedere critic la adresa așa-numitului proiect de sistematizare a așezărilor, precum și în problema gravei lipse de pastori, pricinuită în mod artificial. Protestului meu i s-au asociat mai mulți colegi – eu fiind din nou scos din funcție și exclus din preoție. Urmează să fiu evacuat și din locuință, în săptămâna viitoare, dimpreună cu soția mea însărcinată și cu copilul nostru de trei ani.

Comunitatea din Timișoara nu a acceptat măsurile nelegale și teroristice; din cauza aceasta, autoritățile îi șicanează și prigonesc de luni întregi și pe enoriași, dimpreună cu membrii presbiteriului. Am ajuns să ni se spargă ferestrele locuinței și ale bisericii; un grup de teroriști ne-a năvălit în casă, “Securitatea” îmi arestează oaspeții veniți la biserică; colaboratorii mei au fost alungați din parohie; casa ne este păzită de mai multe săptămâni de către polițiști înarmați, iar oamenilor nu li se permite accesul în oficiul parohial – toate acestea fără vreun temei, fără vreo motivație. Duminica, enoriașii vin la biserică printre cordoane de milițieni care îi ridică și îi alungă de la serviciul divin pe cei mai mulți dintr-înșii. Este iarnă, și bisericii nu i se îngăduie să cumpere lemne; milițienii nu i-au permis medicului să intre pentru a o trata pe soția mea bolnavă. Peste comunitatea noastră s-a instăpânit teroarea și spaima – totuși însă, enoriașii rezistă alături de Biserica și de pastorul lor sufleteș, ales de ei.

Stimate Domnule Președinte! Mă adresez Domniei Voastre mai ales pentru faptul că mai demult Domnia Voastră ați fost cel ce, cu o epocală clarviziune și cu un epocal curaj politic – dublate, cred, de fidelitatea evanghelică – ați înălțat pe frontispiciul mentalității politice internaționale problema drepturilor omului. Această inițiativă a generat incontestabil o întorsătură în politica mondială, și iată, suntem martori că ideea drepturilor omului a devenit unul din cele mai importante principii directoare în desfășurarea democratică contemporană.

“Chestiunea de la Timișoara” exemplifică întreaga noastră situație religioasă și națională, întocmai cum partea oglindește întregul. Iar pentru că problema drepturilor omului este una și indivizibilă, problemele și doleanțele noastre specifice merită atenția cea mai universală. În același fel, problemele parțiale privind naționalitățile și confesiunile, sunt parte organică a stărilor publice din România și ca atare merită și ele să facă obiectul preocupării internaționale.

Vorbind și în numele năpăstuiților care nu știu să dea glas, ca și în al colegilor mei care nu îndrăznesc s-o facă, Vă rog cu o dragoste plină de nădejdi, Vă rog invocând numele lui Dumnezeu, puneți în talerul balanței credința, puterea și influența Dumneavoastră politică, Domnule Președinte, și – în spiritul actului de la Helsinki – dați-le o mână de ajutor prigoniiților Dumneavoastră frați de aici.

Timișoara, 8 decembrie 1989.

Cu dragoste și respect, al Domniei Voastre:

Tőkés László
pastor

„DEVENIM EVREII ROMÂNIEI”

Tőkés László, pastor reformat din Timișoara prigonit de autoritățile românești, i-a trimis o zguduitoare epistolă lui Raj Tamás, rabinul șef din Budapesta. Destinatarul a răspuns în aceeași gamă emoțională. Dăm publicității cele două frumoase scrieri, de valoare documentară în epocă.

**Domnului rabin șef Raj Tamás
Budapesta**

Stimate Domnule Rabin șef!

Vă contactez cu încredere și simpatie, întrucât datorită televiziunii am avut posibilitatea să receptez ceva din activitatea publică a domniei voastre, iar pe de altă parte un poet din Cluj, prieten apropiat mie, mi-a dat bune asigurări în privința domniei voastre. Vă rog nu-mi luați în nume de rău năzuința de apropiere, și ajutați-ne în măsura posibilităților.

Presupunând că îmi cunoașteți numele și “chestiunea de la Timișoara”, recomand atenției dumneavoastră situația noastră deplorabilă.

Acum câțiva ani, cu prilejul inaugurării sinagogei reînnoite din Dej, rabinul șef Moses Rosen a rostit un adevăr universal, demn de a fi pus la inimă. Evocând victimele holocaustului, el a ajuns la concluzia că în anumite condiții sociale, fiii oricărui popor pot deveni “evrei”, și că în toate cazurile omenirea trebuie să dea glas întru apărarea lor.

Făcând abstracție de la date și detalii – ele ne mai lipsindu-i de-acum opiniei publice internaționale – pot să afirm pe deplin conștient de răspundere mea, că noi, maghiarii și creștinii din Ardeal, devenim tot mai mult “evreii” României, în ritmul ascendent al “legilor evreiești” de odinioară. Acesta este – în raport cu decăderea generală a poporului român, dubiosul nostru “privilegiu” a cărui povară ne străduim s-o purtăm cu credința câtă ne-a mai rămas și cu conștiința de a fi într-un fel, aleși.

Ca pastor sufletească din Timișoara, am însălat bune relații cu Neumann Ernő, rabinul șef de aici, și în general cu comunitatea evreiască. Iată ce mi-a dat curajul de a-i prezenta domnului rabin șef, cu mai multe ocazii, problemele noastre. Am găsit înțelegere la domnia sa, însă n-a fost în măsură să mă ajute.

Odată am manifestat o ponderată atitudine critică față de expunerile în care domnul Rosen elogia fără rezerve “libertatea cultelor” din România, și, vorbind în numele confesiunilor din țară, recuză energic așa-numitele “calomnii denigratoare și lipsite de temei, venite din străinătate” la adresa politicii românești referitoare la culte și la naționalități. În locul destinatarului au reacționat la intervenția mea formulată cu franchețe (și trimisă prin poștă) reprezentanții organelor ministerului de interne – după care, un

timp nu m-am mai îndemnat a căuta înțelegere și sprijin în cercurile religioase evreiești din țară.

Pe temeiul experiențelor personale și al unei oarecare cunoașteri a vieții internaționale îmi permit riscul de a conchide că – în general – nici evreii nu manifestă față de oprirea noastră o sensibilitate mai mare decât am manifestat noi pe vremea opririi lor. Acest trist – deși neproportional – paralelism mi-a dat ideea, iar sentimentul dreptății revoltat (și) împotriva rușinii de odinioară m-a încurajat să recurg la domnia voastră, domnule rabin șef, și – apelând la dureroasa sensibilitate istorică existentă în evrei – să vă cer ajutor și sprijin pentru maltaratata comunitate timișoreană și pentru mine însumi, iar într-un sens mai larg, pentru toți maghiarii și toate confesiunile din România. – Sunt convins că antidotul cel mai eficient al antisemitismului și antimaghiarismului, dar și al oricărui conflict național sau religios, este iubirea care acționează în mod universal.

Timișoara, 8 decembrie 1989.

Cu stimă și dragoste

Tőkés László
pastor sufletească

Dragul meu coleg!

Am citit și dau publicității, profund emoționat, rândurile dumneavoastră care înaltă strigăt spre noi, din adâncurile răutății omeniești. Nu pot decât să sper că răspunsul meu va ajunge până la dumneavoastră, deoarece sentimentele și ideile nu cunosc frontiere statale și nici zbiri.

Îmi amintesc de viziunea profetului Isaia, sosită odinioară, la miez de noapte, din țara mută (redușă la tăcere?) a Seirului. Întocmai ca și scrisoarea dumneavoastră pe care – tot noaptea – nu poștașul mi-a adus-o, bine-nțeles. Viziunea mută de odinioară sună astfel: “Spune-mi, păzitorule, cât mai ține noaptea, cât mai ține bezna? Grăit-a paznicul: Va să vină dimineața, va să se sfârșim noaptea!” Să avem încredere că așa va fi, și să facem totul pentru ca și noaptea domniei voastre și a dumneavoastră a tuturor să înceteze cât mai curând, să se ivească zorile cât mai curând și la dumneavoastră.

Suntem înclinați să privim cu nedumerirea consternării soarta și suferințele altora, deși nu de mult ne luptam și noi cu astfel de necazuri, cu violența și cu trădarea. Până recent și eu însumi am avut prilejul să simt atenția deosebită acordată mie de organele ministerului de interne, și intuiesc până în ziua de astăzi “bunăvoința” superiorilor mei bisericești. Omul cu destin similar – mai ales dacă poartă și povara problemelor sufletești ale altora – urmărește cu profundă compasiune cauza seamănului său, a fratelui său. Nădăjduiesc că Eliberatorul Prizonierilor va pune în curând capăt prigonirii domniei voastre și încercărilor la care sunt supuși maghiarii ardeleni. “Ajungă în sfârșit în fața Ta, Doamne al meu, deznădăjnitul rugă a prizonierului.”

Vă rog să nu fiți uimit de comportamentul rabinului șef Rosen și mai ales să nu generalizați pe temeiul acestei atitudini specifice. Credeți-mă că acest regim ale cărui cătușe și săgeți am avut și noi prilejul să le gustăm timp de 40 de ani, și-a produs pretutindeni rosenii săi. Conducerea bisericească a căzut și la noi, adeseori, în mreața colaborării și contraselecției; nici astăzi nu e încă ușor să scăpăm de asta. Ce vreți? Nu o dată prigoana îl face josnic și pe prigunit.

Evreii din Ardeal nu s-au simțit nicicând străini de cauza altor minorități; ei s-au identificat cu soarta maghiarilor, fiind expuși la o dublă prigoană: umbra întunecată a antisemitismului și a antimaghiarismului, crescute din aceeași rădăcină. Maghiarii ardeleni devin astăzi "evrei"; în schimb evreii au devenit demult maghiari. De pildă nu în mică măsură tocmai datorită entuziasmului și abnegației evreiești a ajuns Oradea să devină "Parisul maghiar" al lui Ady. În Ardeal, până și sioniștii scriau și vorbeau maghiara, nerenunțând la limba lor maternă nici prin îndepărtatele străinătăți și nici în patria străveche, dacă se întorceau acolo. Până și evreii habotnici din Satu Mare cântă pretutindeni în lume pe ungurește legendarul cântec închinat așteptării lui Mesia – acel cântec intitulat "A dat glas cocoșul". Poate că nu și-au uitat încă maghiaritatea nici cei ce au văzut pentru ultima dată pământul natal, aruncându-i o privire prin geamlăcul vagonului de vite... Nu este întâmplător faptul că – în contradicție cu conducătorii "oficiali" ai evreilor din Ungaria – Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (Asociația Culturală a Evreilor Maghiari) și-a înălțat dintru bun început cuvântul în interesul maghiarilor ardeleni, implicit în al evreilor de acolo.

Drept preoți prin grația lui Dumnezeu (acționând uneori chiar și împotriva puternicilor) ne întâlnim în credința comună, în cuvintele Scripturii ebraice. Prin ce v-aș putea trimite o încurajare, dacă nu prin mesajul profetului, rostit în numele paznicului care străjuia în noapte: "Va să vină dimineața, iată noaptea se trage înapoi", sau prin cuvintele Psalmilor: "Va să mântuiască Dumnezeu sufletul slujitorilor săi și nu se vor înșela cei ce nădăjduiesc întru El."

Raj Tamás
rabin și istoric

(Articole din Magyar Nemzet)

DECLARAȚIE

Astăzi înainte de amiază a venit la mine Mihai Țeperdel, inspectorul județean al cultelor, invitându-mă la o convorbire cu secretarul de partid Robu, competent în problemele religioase. Am acceptat invitația, deoarece n-ar fi fost rațional să mă eschivez de la un dialog care putea eventual să producă un rezultat cât de mărunț.

Mă aștept la o capcană – dar sunt nevoit să mă duc.

Pentru cazul că n-aș mai reveni acasă, doresc ca în absența mea, soția să opună rezistență oricărei încercări de a fi îndepărtată cu forța, și să nu trateze cu nimeni până nu mă întorc eu.

În privința serviciului de satisfăcut în parohia de Timișoara, singurul meu imputernicit este Tatăl meu, Dr. Tókes István.

Rog comunitatea să-și exprime prin rezistență pasivă protestul împotriva ridicării mele și să pretindă repunerea mea în drepturi.

Din momentul arestării mele voi începe greva foamei și voi pretinde rezolvarea publică și legală a chestiunii de la Timișoara.

Nădăjduiesc că în ciuda stării destul de precare a sănătății mele, Dumnezeu ne va ajuta în lupta noastră.

Timișoara, 13 decembrie 1989.

Tókes László

LECH WALESA CĂTRE TÓKÉS LÁSZLÓ

Stimate Domnule! Aș vrea să Vă asigur personal de solidaritatea mea, exprimând și adâncul meu respect față de felul în care Vă expuneți și rezistați. Am o sinceră admirație pentru activitatea pe care o desfășurați în țara paralizată de dictatură. Zidurile temniței nu vor putea nici ele să ascundă lumii ceea ce este nobil și bun.

Dumneavoastră aveți puterea și curajul că propovăduiți adevărul, să faceți față pentru valorile recunoscute de întreaga lume liberă – și luptați deși vă expuneți prin aceasta unui pericol. Eforturile ce constituie sensul și rostul vieții Dumneavoastră, le dăruiesc credință și forțe noi tuturor acelorora pentru ale căror drepturi militați. Lumea democratică trebuie să sprijinească tot ce slujește democrația.

Îngăduiți-mi să vă informez că am luat măsuri pentru pornirea unei acțiuni menite să Vă sprijinească activitatea și să condamne opresiunea practică față de Dumneavoastră.

(În a doua jumătate a lunii decembrie)
Vă urează perseverență și succes

Lech Walesa

APELUL LUI LECH WALESA

Oamenii care trăiesc în libertate sunt datori să atragă atenția asupra celor ce nu au parte de ea. Oricine are dreptul la o viață demnă și tocmai de aceea trebuie să li se dea o atenție deosebită acelorora care se consacră apărării demnității altora. Un astfel de om este preotul maghiar Tókéş László din Ardeal; acționează în apărarea propriei sale națiuni. El, familia sa și colaboratorii săi sunt victime ale drasticei opresiuni exercitate de guvernul român. Viața lui Tókéş László este în pericol.

Apelez la toți oamenii de bine și în special la laureații Premiului Nobel pentru Pace, să pornească o acțiune comună întru apărarea lui Tókéş László și solidarizarea cu el, spre a se exercita astfel presiune asupra puterii românești.

Revendicarea drepturilor de om și cetățean cuvenite lui Tókéş László, să fie totodată și o revendicare a drepturilor de om și cetățean cuvenite tuturor cetățenilor români care suferă din pricina regimului inuman al lui Ceaușescu.

(A doua jumătate a lui decembrie 1989)

Lech Walesa

VEDENIE REALĂ

Insurecția populară, văzută de la fereastra lui Tókéş László

Credința. Numai credința ne-a putut păstra încrederea și nădejdea că duminică, la biserică, avem să cântăm "Întru Tine nădăjduiesc". Numai credința. Căci ceea ce vedeam și auzeam, nu ne îndreptățește la optimism. 16-17 decembrie 1989. În birou, deasupra portretului lui Debreczeni István, arătătoarele ceasului de perete au depășit zenitul cercului și prin greutatea lor atrag și cheamă timpul. În fața parohiei, figuri sinistre în uniforme sumbre concurează negrul nopții. Pe strada Timotei Cipariu staționează autocamioane militare, cu motorul în relanti. Deh, să se poată fugi repede, dacă va fi nevoie (precum a mai fost în repetate rânduri). Numai micile blindate "ARO" îndrăznesc să stea întoarse cu botul și mitraliera spre Maria. Câști. Albe, negre, albe, negre, albe, albe... privesc înspre Maria. Aparent, parohia nu-i interesează. De departe, dintr-o direcție nedefinită, se aude murmurul mulțimii. Mai trăiesc încă mâinile, mai trăiesc manifestanții. Despre nimic nu i-a convins jetul de apă, gazul lacrimogen, bastonul de cauciuc, ploaia de pietre azvârlite în ei...

Ne-am chincit, cu Pali și cu Attila, între tăblile ferestrelor și perdelele de camuflaj, și-acum le transmitem celor din casă precum și securiștilor de servicii la interceptor, un reportaj pe viu, ca la radio, despre tot ce vedem pe stradă. Întuneric. Doar în casa din față, la etajul întâi e lumină. Un domn cărunț, îmbrăcat în halat de casă, stă rezemat în coate la fereastra deschisă larg. Toată seara a stat acolo. Polițiștii nu i-au zis nimic.

Se aud strigăte. Un bărbat gonește pe stradă, dinspre Maria. I se taie drumul. Din cercul de șase polițiști se aud bufnete de ciomăgeală – și vaiete. Cadavrul (?) e lăsat în mijlocul străzii. Ceva mai târziu, cineva îl apucă de păr, săltându-i capul, îi luminează fața, apoi dă drumul; țeasta păcăne pe asfalt. Corpul nu tresare; lovitura cu piciorul nu-l mai doare.

De ne-nțeles. Nu pot concepe cum de m-am gândit că a doua zi are să se țină slujbă la biserică și voi putea ieși furis, amestecat în mulțime, ca să iau primul tren spre a părăsi orașul. Același lucru mi-l recomandase și László. Prea am riscat mult. Măcar primarul să nu-mi fi notat numele, vineri, când am stat de vorbă cu el ca reprezentant al manifestanților.

Aș fi putut să-i dau un nume fals... De dimineață la zece, când am intrat în casă, n-am mai ieșit decât pentru zece minute, s-o conduc pe Bori la stația de tramvai. Tremura, sărăcuța. Cu o jumătate de oră la urmă, când să plece, azvârliseră cu pietre în ea, pe stradă, zicând că e agenta securității. Ne simțeam prinși între două focuri. Pe la ora șase, mulțimea înfierbântată își pierduse deja dirijabilitatea: voia să spargă ușa peste noi, spre a goli casa de preținșii securiști. Chestiile de genul acesta erau probabil provocări regizate de cei de la interne. După opt, plecarea unei mari părți din mulțime, spre centru, ni s-a părut aproape o mântuire. Am răsuflat ușurați, căci cei rămași locului erau disciplinați: știau de ce au venit. S-au aprins din nou lumânări; oamenii și-au dat seama că nu numai pentru serile inofensive sunt bune lumânările. În stradă era tăcere și o liniște încordată.

Și totuși, cât de încurajatoare fusese înainte-de-amiază! Moț (primarul) și Rotărescu (președintele frontului uniunii socialiste) făcuseră tot posibilul ca să fie crezuți pe cuvânt. De cu dimineață încercaseră să ateste că își vor respecta promisiunile de vineri. Pe la Edit s-au perindat veritabile comisii de medici, s-o consulte, au venit muncitori de la ICRAL să înlocuiască geamurile sparte cu săptămâni în urmă, pe stradă fluturau cârpele portocalii ale măturătorilor de stradă... dar mulțimea nu s-a lăsat amăgită. Revendicările sale devansau mereu, cu câte un pas, promisiunile. Întâi ceruse retragerea ordinului de evacuare, dar n-a dat crezare curierului sosit la amiază cu vestea; în schimb, document scris nu voiau să dea demnitarilor orașului. Pe urmă a vrut să-l vadă pe episcop în fereastra parohiei, înmânând lui László numirea pentru Timișoara. În momentele acelea a fost bună-dispoziție în casă. Lațul tot mai strâns în ultimele luni, părea că îngăduie, și nu socoteam exclus să se fi trimis un helicopter la Oradea, după episcopul Papp. László zâmbea și el, în răstimpuri, deși era mereu nevoit să se emoționeze, căci intrau de pe stradă oameni, aducând alimente, și pe mulți dintr-înșii a trebuit să-i ridice din genunchi. Majoritatea erau femei bătrâne. Gura lor știrbă se crispa a plâns și se canoneau să-și exprime recunoștința și emoția. Vorbeau și româna, și maghiara. Îmi ziceam că banii pentru franzela adusă îi vor fi deznodat din colțul batistei. Doamne, ce lucru mare este să rămâi om într-o lume inumană, și cât de splendidă este răsplata! Mare este valoarea credinței, această osatură a omeniei noastre obezate, molăi și dezlănate. De bună seama i-o fi întuit puterea și regimul comunist, de vreme ce a luptat cu atâta încăpățănare împotriva ei.

Mulțimea creștea mereu, oamenii veneau câte unul sau în grup, aducând în mădulare frigul împietrit într-înșii prin locuințele neîncălzite,

ghiorțaitul neconținut al intestinelor flămânde, furia întunecată a întreruperilor de curent, și toate celelalte doleanțe; mulți dintre ei băuseră în prealabil, căci în stare lucidă nu aveau puterea să-și înfrângă teama – și se simțea de-acum că problema lui László nu mai este pentru ei decât un pretext; că nu se mai mulțumesc să-l apere doar, ci vreau să creeze în jurul său o lume în care nimeni nu trebuie să fie erou ca să poată vorbi fățiș; o lume în care stringențele de toate zilele nu-ți seacă omenia. Privite dinlăuntru, toate acestea păreau total lipsite de perspectivă. Cunoscând forța adversarului, primele lozinci potrivnice regimului ne-au dus la disperare: noi știam că toată răspunderea îi va fi atribuită lui László, după ce au să-i risipească pe manifestanți. Nici prin gând nu putea să-ți dea că aceste lozinci cutremură pilonii de susținere ai regimului. Așezați în jurul mesei mari, ne străduiam să găsim soluții. Mai târziu a dat telefon primarul. Voia ca László să anunțe că dacă oamenii nu pleacă acasă, el însuși, László, își dă demisia din post. Am refuzat prompt. Se simțea prea bine că vorbele nu mai au nici o valoare și că o astfel de declarație ar scoate castanele din foc tocmai pentru securitate. Afară, atmosfera era tot mai fierbinte; în casă – tot mai disperată. Nu puteam aprecia în ce măsură este real și în ce măsură este provocare ceea ce se întâmpla în stradă. Nimeni nu s-a întors dintre cei ce fuseseră pe acolo în cursul dupăamiezii, deși cu toții plecaseră doar pentru o oră, două. Ce s-ar fi întâmplat oare cu Feri, cu nenea Béla, cu Imre și al-de Csaba? I-au înhătat când ieșiseră? Sau numai revenirea este cu neputință?

Observam strada, chincit sub fereastră. Sosește un turism în fața casei. Coboră dintr-însul câteva persoane, privesc încoave, se sfătuiesc. Între timp mașina întoarce. Cobor capul în răstimpul cât reflectoarele bat spre parohie. Domnii se urcă la loc. Cioburi de sticlă reflecta mărunț lumina. Peste drum, domnul în halat de casă inspiră adânc aerul proaspăt de după miezul nopții. De bună seamă își are temeiurile sale să nu se teamă. În fața reflectoarelor Daciei apare o tonetă pentru lapte, frântă în două. Mă ia cu frig. Îmi amintesc din nou ciocnirea. N-am înțeles nici atunci. Oamenii ăștia nu urmăresc televiziunea sârbă sau ungară, nu ascultă radio? De ce nu știu ei ca manifestanții obișnuiesc să dea bir cu fugiții din fața gazelor lacrimogene, din fața jeturilor de apă, a scuturilor și a bastoanelor de cauciuc? Când au revenit de la sediul partidului, trecuseră deja de prima bătălie și noi am observat uluiți că unii poartă cască și că se zăresc și scuturi albe în mulțimea care pune pe goană poliștii; se aud strigăte războinice, vâjâie prin aer drugi de fier și ciomege; lăzi și sticle de lapte lovesc scuturile fugarilor... În zgomotul infernal se amestecă tot mai des scrâșnetul avalanșelor de geam de la

vitrine... Apoi atacul poliției. De aici, de la fereastră nu se putea și exact ce anume se petrece afară; știam doar că manifestanții reocupaseră strada de mai multe ori la rând.

De-acum, murmurul nu se mai aude nici din depărtare. E ora două. Liniște. O liniște grea, neagră, dureroasă. Liniștea de după furtună. Cadavrul a fost încărcat într-o mașină, încă de acum o oră. Alb, negru, negru, alb... Ei stau în capătul străzii și nu privesc înapoi. De-acum n-a mai rămas decât credința, numai credința...

Baston de cauciuc pe masa Domnului.

Pierdusem deja contactul de existența cotidiană, obișnuită, nu mai erau culori, nu mai erau forme, nu mai erau sunete și izuri; parcă îi vedeam pe toți, cu mine cu tot, de dinafară, parcă mișcările noastre ar fi fost o proiecție cinematografică, iar noi n-am avea puțină să modificăm câtuși de puțin dispozițiile regizorului...

Poarta dudua sub lovitură. Am sărit cu toții în picioare. Mă mișcam mașinal. Da, a trebuit să sosească și această clipă. Nu eram surprins; fusesem conștienți de ea, deja cu luni în urmă, nevoit fiind să scornesc un alibi încă înainte de a veni înapoi; fusesem nevoit să mă îmbrac în lucruri călduroase, cu gândul la pîvnițele ca de gheață ale securității; fusesem nevoit să-mi scot de prin buzunare carnetul de note și cel cu numere de telefon, ciocanul de cauciuc – tocmai când probabilitatea de a avea nevoie de el era maximă; fusesem nevoit să anunț doi-trei prieteni că "am pornit". La foarte multe lucruri trebuie să te gîndești mereu; și mereu și la ceea ce este mai rău. Nu eram surprins, intuiau că ceea ce se întîmplă a fost inevitabil ca însăși moartea și că a sosit clipa pe care mi-am imaginat-o deja de atâtea ori... Certitudinea era mai puternică decât conștiința că nu putem rămâne veșnic ai "răsăritului" în timp ce în jurul nostru țările de "occidentalizează".

La ora zece încuiaserăm poarta, baricadând și intrările locuinței. De când cu atacul mascaților, clădirea devenise fortăreață, cu bare transversale la fiecare ușă. Încă dinainte de miezul nopții, László ne adunase să ne sfătuim ce facem dacă se dă năvală asupra noastră. Cu toții am optat pentru refugierea în biserică. Intangibilitatea, neviolabilitatea bisericilor are tradiții milenare. Am aflat că sus în sacristie există apă și alimente pentru toți, pe o săptămână întreagă, și că de acolo se poate pătrunde în biserică printr-o ușiță...

Poarta bubuia și noi nici nu mai vorbeam; ce era să ne mai spunem? Doar câteva cuvinte: ... – Pe aici!... – Încuietoearea!... – Privește! E cineva pe zid!... – Reazem-o acolo!... – Noi rămânem jos, reverende!...

Da, era de-acum o stare inconștientă și opacă, dincolo de limitele existenței. Traversând bucătăria, am alergat la terasa dinspre curtea interioară, unde era pregătită scara de pompieri – doar s-o razemi de perete. Pe gardul de cărămidă stătea cineva; statura i se deslușea și prin întunericul de la patru dimineața. Știam totul, de-acum; am început să urc scara, m-am oprit la jumătate și i-am întins pe rând lui Pali papornițele aflate la îndemână, apoi caseta cu banii bisericii, iar la urmă am intrat și eu. Scara am tras-o în sus, dar nu încăpea în cămăruța îngustă; a trebuit să lăsăm deschisă fereastra, prin care capătul scării atârna strâmb și neputincios. Mi-am zis că scara poate fi trasă în jos, de afară, cu o frînghie... Da... Eram naiv. Credeam că dumnealor au să fie nevoiți să se cațere pe scări, ca să ne prindă. Greșisem. De ce să se mai ostenească, de ce să-și facă eventual vertije, de ce... când au securea cu care poți sparge ușor ușa sau poarta; când ai specialiști pricepuți în a îndepărta cu multă ușurință, prin spărtură, baricadele. La ce-ți mai trebuie atunci scara...? Caseta cu banii bisericii am ascuns-o sub pernă, eu și Edit. Un dulap baricada deja ușa de la intrare; ne-am sumețit, cu Pali, și la cel de al doilea. Podeaua scârțâia sonor sub picioarele dulapului. Dar se auzeau de-acum că spărseseră poarta, urcând la etaj. "Haidem în biserică" – nem îndemnă László cu voce estompată, îmbrăcându-se între timp. Voia să-și pună și cravata, dar n-a mai avut când... Înlăuntru era beznă. Se auzeau bufnete și în ușa din spate a bisericii. "Trebuie să aprindem lumina", auzii eu glasul lui László. Mi-am amintit prompt că în afară de el, numai eu știu unde este comutatorul – sau poate știe și Edit – dar îndemnul îmi suna mie. Am simțit broboane reci pe frunte, pornind prin biserică întunecoasă, către ușa din spate – în direcția bufniturilor. Umblam repede însă nesigur, pipăind spătarul băncilor. Timpul se întindea ca un cauciuc de praștie; doi pași, o bufnitură, încă trei, buf, alte două... am găsit, pe pipăite, cutia comutatorului de lângă ușă, buf... se lovea în ușă cu o forță nemaipomenită... Drumul de întoarcere l-am făcut în goană, prin biserică luminată. László se necăjea cu – buf! – talarul; i-am ajutat să și-l pună pe umeri, apoi am început să rostim o rugăciune. După câteva cuvinte s-a auzit cum cedează ușa, cu un crâșnet... Privind într-acolo, am văzut în capătul încăperii zece-cincisprezece indivizi zgâindu-se la noi. Unii în uniformă, alții în civil. Un gălgan cât toate zilele a pornit spre noi încet, comod, zâmbind satisfăcut și lovindu-și semnificativ palma cu bastonul de cauciuc din mână cealaltă.

– De când aștept eu clipa asta! – zise, beat de fericire. – Roagă-te, că mai mult n-ai să te rogi, gunoie!

Apoi au pornit și alții. Găsindu-mă mai aproape, doi civili m-au luat de subțiori, conducându-mă spre ușa spartă. Nu mai vedeam bine, nu eram în stare nici să gândesc. M-au oprit în capătul bisericii, începând să mă percheziționeze. Mi-au luat actele, m-au plesnit furioși cu cele două lumânări găsite în buzunarul meu (încă din ajun le uitasem acolo). "Nu dați, lăsați-mă în pace!" – se auzea glasul chinuit al lui László, pe care îl mâna un individ, răsucindu-i brațele la spate, pe când altul îl croia la spinare cu bastonul de cauciuc. Trecură ocoliș pe lângă mine. Un individ voia să desprindă tăbliile amvonului, talarul zăcea pe jos în fața mesei Domnului, iar pe masă – pe masa Domnului – un baston de cauciuc.

"Lasă vorba! Interzis!" – urlă un polițist. Nu știu cui i se adresează; în dubă suntem doar doi civili, Pali și cu mine, dar nici unul din noi n-a zis nici mălc. Nu-mi amintesc cum am ajuns aici. Acum ies pe poarta bisericii, cei rămași jos. Bicele plescăie din plin pe spinările lor. Domnul Szabó, nenea András, Attila, Krisztina, Norbert...

– Sus, în dubă! Sus, banditul!

Numai László și cu Edit lipsesc; încolo, suntem toți. Șoferul se așează la volan, ambalează motorul, dar nu demarează încă: mai așteaptă pe cineva... Uite că vine. Da. El este...

Urcă în dubă și se așează în fața mea. El este cel care bate.

– Dă-i drumul!

În loc de ascultarea predicii

(În fața peretelui de piatră plin de fisuri, doi polițiști o încadrează pe tână prăbușită sub lovituri; al treilea repede o lovitură de picior în obrazul scăpădat în jos. Bocancul rămâne mânjit de sânge, vântul flutură şuvițe de păr, capul se lovește de pietre...)

Nu este încă o jumătate de an de când am văzut această suită de imagini la televiziunea ungară, în filmul documentar "farmecul anului 68".

Lumină puternică, Mă reazem cu spatele de perete; peretele securității. Șed pe ciment; e pardoseala unui culoar. 17 decembrie 1989, ora zece dimineața. Timpul serviciului divin. Nu îndrăznesc să mă uit în sus, la sublocotenentul de poliție care urlă la mine. Nu-mi pot stăpâni privirile; nu-mi pot masca scârba și ura, prin teamă. Nu mă pot dezice de propria mea privire – și simt că bocancul este îngrozitor de aproape de obrazul meu.

– Dus-te-ai fi la Budapesta... urlă el. Mi-e teamă de mișcarea următoare. Bocancul este consternant de aproape și – pe temeiul tonului

și al intensității sale – nu se poate conta pe cruțare. Sunt lipsit de apărare; obrazul... – să faci manifestații acolo!?... îmi este complet lipsit de apărare. Ochelarii mi i-au spart deja, dar dinții și oasele – Boanghină! – îmi sunt încă întregi... Am întârziat. Nu mai pot face nimic. Dacă dă cu piciorul, e prea târziu să aduc mâna în față, iar dacă mă clintesc, se cheamă că am provocat eu însumi șutul.

– De ce n-ai fugit în Un-... – Dumnezeu! Piciorul a și pornit... strâng din dinți, poate că așa nu se rup... n-am timp să mă apăr!... n-am! ... n-am!... în spate, zidul... Doamne!... -garia!?

A plecat. Acum pot să mă pipăi. Obrazul e tumefiat, de bună seama vână, dar întreg. În coaste simt o usturime puternică, la fiecare respirație. Da. Înseamnă că acolo m-a atins șutul. Nu mai sunt pe culoar decât doi paznici în uniformă. Ei nu mă mai lovesc. S-au plictisit. Patru ceasuri am stat întinși pe burtă, pe dușumeaua de ciment, nemișcați, cu mâinile întinse înainte. N-am putut să duc mâna la buzunarul din spate al pantalonului, să scot batista – într-atât mi se paralizase brațul – deși primisem voie să-mi suflu nasul. Atunci încă ne dădeau și ei câte un șut, de câte ori treceau pe lângă noi... dar poate că nu ei au fost, nu știu, nu îndrăznisem să-i privesc. Acum putem chiar să ne mișcăm, ba i-am șoptit chiar câteva cuvinte lui Attila.

Unul dintre paznici încearcă să converseze cu noi, dar este prea mărgint ca să izbutească; zadarnic caută ceva omenesc în arsenalul său de sunete. Este aproape inimaginabil că facem parte din aceeași generație, că poate îi mai trăiesc și bunicii, că poate avea o nevastă căreia îi vorbește tandru, că poate dacă n-ar trebui să ne păzească, și-ar plimba copilul prin parc...

– Ce naiba o fi vrut tâmpitul ăla de popă al vostru...?

N-am chef să-i răspund, nu vreau dispută, conversație, totul mi se pare lipsit de sens, și totuși cuvintele se adună, se adună, și vor să iasă dintre buzele lipsite de etanșitate din cauza umflăturilor:

– Ei, tot nu poate să fie chiar atât de tâmpit, dacă l-au propus pentru Premiul Nobel, ca pe tovarășul Ceaușescu! – caut eu tonul potrivit nivelului său.

– Las că vă bate acuma dumnezeul sau diavolul vostru, ce ați fi având... – apoi vorbește de opt, de douăzeci de ani de închisoare...

– Să ne bată! Îl rog, îi pretind să ne bată, dar numai dacă suntem vinovați!

La asta nu mai are răspuns; stă nițel pe gânduri, apoi se ridică de pe scaun și i-l oferă lui nenea András – care are 63 de ani și se ține greu pe picioare. L-au distrus bățiile. Respiră șuierat. Protestează nițel, din

pură politețe, apoi se așează. Nu mai înțelege nimic. Știe că aici nu se "poartă" politețea. Căci nu din politețe ne-au zdruncinat stomacul, ficatul, obrazul, fără să cruțe măcar ochelarii; nu din politețe ne ardeau bastoanele de cauciuc pe spinare, nu din politețe ne zmulgeau barba, nu din politețe ne culcau pe burtă ca să ne calce pe spinare, nu din politețe ne sileau să stăm în genunchi cu mâinile la ceafă în timp ce ne trăgeau șuturi în rinichi și nu din politețe ne puneau să aplaudăm, la interogatoriu, cu palmele umflate de loviturile bastonului de cauciuc...

Mi-ar fi plăcut să cred că pâlpaie și în ei, pe undeva, un crâmpel de conștiință; că, poate, odată cu uniforma își vor putea dezbrăca și neomenia; da, încercam să mă conving că așa este, pe când mă îmbrânceau spre curte printre șiruri de arme și bastoane de cauciuc...

Peste zece minute, în duba pornită spre închisoare, am început să plâng când am auzit murmurul mulțimii.

(Apărut în revista "1990. Tavasz" din Timișoara, în 1990).

DIN PARTEA EPARHIEI REFORMATE DE ORADEA

Ca serv al Bisericii Reformate din România și cetățean al acestei țări în care îmi desfășor activitatea, consider că în legătură cu cazul pastorului reformat Tőkés László – de care se folosesc cercurile dușmănoase din străinătate, în propaganda lor dezlănțuită împotriva României – sunt dator să declar următoarele:

După ce Tőkés László a terminat teologia, a fost încadrat ajutor de pastor la Brașov, în Eparhia Reformată de Cluj. Datorită atitudinii sale nedemne de un slujitor al bisericii, precum și din cauza mai multor abateri disciplinare grave, a fost transferat în orașul Dej. Deoarece însă n-a fost dispus să se prezinte la post, episcopul Nagy Gyula, conducătorul Eparhiei Reformate de Cluj, l-a exclus din preoțime, conform prevederilor regulamentului de funcționare al Bisericii reformate. Astfel, Tőkés László n-a avut ocupație timp de peste doi ani, în care – dimpreună cu tatăl său, profesor pensionar al Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca, și cu sprijinul fratelui său stabilit în Canada – a desfășurat numeroase acțiuni împotriva conducerii legale a Bisericii Reformate din România, respectiv împotriva episcopului Nagy Gyula, care era atunci și președinte al Sinodului Bisericii Reformate – acuzându-l de abuzuri comise în chestiuni bisericești, și de prigonirea preoților.

În aceste împrejurări, spre a zădărnici menționatele acțiuni, la începutul anului l-am numit, la cererea sa, în funcția de capelan (inferioară celei de pastor) la Parohia Reformată Centrală din Timișoara, iar aproximativ peste un an l-am numit ajutor de pastor, tot acolo. Cu acest prilej, Tőkés László mi-a mulțumit în scris și verbal pentru înțelegerea manifestată față de el.

La puțin timp după încadrare, Tőkés László și-a reînceput actele de indisciplină împotriva forurilor superioare bisericești, încălcând cu brutalitate prevederile regulamentului de organizare și funcționare al Bisericii Reformate din România, precum și legile statului român, ale statului român al cărui cetățean este. În acest sens a luat legătura cu cercuri politice, radiodifuziuni și televiziuni din străinătate, calomniind realitățile țării noastre și prezentându-le tendențios; în același timp, diverse materiale dușmănoase față de România au fost transmise în străinătate prin intermediul lui.

Datorită acestor fapte incompatibile cu statutul său de preot, ba chiar și cu jurământul depus la sfințirea ca preot, în care se cuprinde loialitatea față de patria și Biserica sa – Episcopia Reformată de Oradea a decis ca – spre a-l salva ca preot – să-l transfere pe Tőkés László din

Timișoara în parohia Mineu din județul Sălaj. Drept urmare a transferului, pastorul ar fi fost obligat să părăsească locuința parohială (de serviciu) aparținând bisericii. Tőkés László n-a fost dispus să se supună hotărârii forurilor superioare bisericești, ba dimpotrivă, a început să activeze și mai intens contra conducerii bisericești, inclusiv persoana mea, acuzându-ne că am împământenit metode teroristice în administrarea eparhiilor. Treptat, aceste acțiuni au început să vizeze în mod direct statul nostru: Tőkés László se complăcea în rolul de "victimă a politicii oficiale românești, potrivnică naționalității maghiare și implicit Bisericii cu enoriași maghiari, în special Bisericii Reformate" (toate acestea, drept rezultat al cunoscutei instigări antiromânești pe care o desfășoară la diverse întruniri bisericești episcopul reformat Tóth Károly din Budapesta, fost membru în Consiliul Prezidențial al Republicii Populare Ungare).

Totodată Tőkés László procura din surse ungare și se străduia să difuzeze numeroase ziare, reviste și alte materiale dușmănoase, cu conținut antiromânesc și iredent.

Împreună cu colegul meu Nagy Gyula, episcopul din Cluj, am transmis unor organisme bisericești internaționale și mai ales Uniunii Mondiale a Reformatorilor, date informative asupra atitudinii lui Tőkés László, nedemnă de obligațiile sale de pastor sufletesc – deoarece aceste organizații primiseră, prin diverse canale, informații nereale referitoare la situația numitului pastor.

Având în vedere că Tőkés László a refuzat categoric să se prezinte la parohia din Mineu și să evacueze, conform hotărârii, locuința parohială, Episcopia Reformată de Oradea i-a intentat proces la Tribunalul Municipiului Timișoara, cerând evacuarea. Prin hotărâre judecătorească legală și definitivă, Tőkés László a fost obligat să părăsească locuința, dar pastorul nu a ținut seama de hotărârea judecătorească, fapt care a avut drept consecință executarea sentinței prin organul competent.

Se știe că în țara noastră sentințele judecătorești trebuie executate întocmai, iar cei ce se împotrivesc și refuză, comit un grav delict împotriva societății, ba chiar împotriva bazelor politice-juridice ale acesteia. Toate organele și organizațiile de stat competente în executarea hotărârilor judecătorești de promovare justițiară a legilor, sunt datoare a trage la răspundere pe oricine care se face vinovat de asemenea delict.

Din datele expuse pe scurt în cele de mai sus, orice om de bună credință poate vedea clar, că Tőkés László și-a încălcat în mod grav jurământul făcut la hirotonisire, n-a respectat și n-a luat în considerare

hotărârile forurilor bisericești superioare, precum nici hotărârile autorităților civile și judiciare și că a desfășurat acțiuni dușmănoase împotriva statului, ceea ce a avut drept consecință firească măsurile disciplinare menționate în cele de mai sus.

Tőkés László este victima propriilor sale acțiuni sugerate și încurajate de cercuri antiromânești din străinătate și mai ales din Ungaria – și nu poate fi nicidecum vorba despre sancționarea sa din cauza activității bisericești.

Oradea, 21 decembrie 1989.

D. Papp László

CUPRINS

Prefață	5
Apelul Comunității Pastorilor din Dioceza Reformată de Timișoara	9
Mustrare disciplinară	12
Raport parohial I.	13
Reverendissimului Domn Episcop D. Papp László	16
Către Secretariatul Uniunii Mondiale Reformate	17
Reverendissimului Oficiu Episcopal	18
Episcopatul lui D. Papp László	19
Interviu cu pastorul reformat Tőkés László, la Timișoara	34
Scrisoare deschisă	42
„Rămânem acasă, dar suntem cu voi”	44
„Suspendare”	46
Principalele îndatoriri ale pastorului reformat	46
Scurtă caracterizare a pastorului Tőkés László	48
Raport parohial (IV)	50
Recurs la președintele statului	51
Domnului rabin șef Dr. Neumann Ernő	52
Scrisoare deschisă profesorului Joseph Voyame	53
Atacul	54
Jurnal (XX)	57
„Vorbesc...”	62
Informare de la amvon (26 noiembrie 1989)	64

Informare de la amvon (3 decembrie 1989)	67
Către Tribunalul din Timișoara	69
Paza	69
Raport parohial (VI.)	72
Informare de la amvon (10 decembrie 1989)	74
Domnului președinte Jimmy Carter	76
Schimb de scrisori Tőkés László – Raj Tamás	78
Declarație	81
Lech Walesa către Tőkés László	82
Apelul lui Lech Walesa	82
Gazda Árpád: Vedenie reală	83
Din partea Eparhiei Reformate de Oradea	91